

Sisällysluettelo

HALL, 27.10.2020 09:00, Pöytäkirja

§ -3 Pöytäkirjan kansilehti (läsnäolijat)	1
§ -1 Pöytäkirjan kansilehti (vakiopykälät)	3
§ 278 Pöydältä: Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvio sekä vuosien 2021 - 2023 taloussuunnitelma	4
Liite: Lahden kaupungin talousarvio vuodelle 2021 ja taloussuunnitelma vuosille 2021–2023	14
Liite: Kaupunginhallituksen TA-kokousten aikataulut vuonna 2020	105
Liite: Nastolan aluejohtokunnan päätös 18.8.2020 § 22	106
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 4	112
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 5	113
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 6	114
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 7	115
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 8	116
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 9	117
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 10	118
Liite: Äänestysluettelo kh 27.10.2020 § 278 Liite 11	119
§ 9998 Oikaisuvaatimusohjeet ja valitusosoitus	120

Kaupunginhallitus
Pöytäkirja

n:o 28/2020

Aika: 27.10.2020 klo 09.00 – 18.10
Paikka: Sibeliustalo, Puusepän Verstas / sähköinen kokous

Läsnä:**Varsinaiset jäsenet:**

Sirkku Hildén, puheenjohtaja
Juha Rostedt, I vpj
Aleksi Mäntylä, II vpj
Pekka Komu
Alettin Basboga
Jetta Laakso
Toni Putula
Merja Vahter
Rami Lehto
Jenna Koskelo
Sonja Falk

Valtuuston puheenjohtajat:

Hannu Rahkonen	kaupunginvaltuuston pj
Mika Kari (* klo 9.15-11.01)	kaupunginvaltuuston I vpj
Antti Holopainen (*	kaupunginvaltuuston II vpj
Jarkko Nissinen (*	kaupunginvaltuuston III vpj

Viranhaltijat:

Pekka Timonen	kaupunginjohtaja
Mika Mäkinen	konsernipalvelujohtaja
Olli Alho	kaupunkikehitysjohtaja
Mikko Komulainen	hyvinvointijohtaja
Tiina Granqvist	sivistysjohtaja
Heini Moisio	viestintäjohtaja

Poissa:

Pekka Virkkunen	kaupunginlakimies
-----------------	-------------------

Asiantuntijat:

Tiina Mörsky	talousjohtaja
Kati Helin	laskentapäällikkö
Anu Vesikukka (*	controller
Mira Keitaanranta (* klo 12.20-12.45)	henkilöstöjohtaja

Pöytäkirjanpitäjä:

Janne Mäki	kaupunginsihteeri
------------	-------------------

(* Paikalla Teams-etäyhteyden kautta.

KAUPUNGINHALLITUKSEN puolesta:

Sirkku Hildén

Pekka Komu

Janne Mäki

Tiina Mörsky

Pöytäkirja tarkastettu ja hyväksytty Lahdessa marraskuun 6. päivänä 2020

Jetta Laakso

Jenna Koskelo

Pöytäkirja on ollut nähtävillä Lahden kaupungin yleisessä tietoverkossa osoitteessa <http://www.lahti.fi> marraskuun 6. päivänä 2020; todistaa

viran puolesta:

Kaupunginsihteeri

Janne Mäki

Kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus

Päätös: Puheenjohtaja totesi kokouksen lailliseksi ja päätösvaltaiseksi.

Pöytäkirjan tarkastajien valinta

Puheenjohtajan ehdotuksesta tämän pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin kaupunginhallituksen jäsenet Jetta Laakso ja Jenna Koskelo.

Kaupunginhallituksen päätöksen mukaan sen pöytäkirja tarkastetaan viimeistään kokousta seuraavana maanantaina tai mikäli se on pyhäpäivä, seuraavana arkipäivänä.

Pöytäkirja asetetaan tarkastettavaksi luottamushenkilöiden Extranettiin ja se on mahdollista käydä tarkastamassa myös kaupungintalolla konsernipalvelujen kansliassa. Kokouksen puheenjohtajalle ja pöytäkirjan tarkastajille ilmoitetaan sähköpostilla, milloin pöytäkirja on tarkastettavissa.

Sähköinen tarkastaminen ilmoitetaan sähköpostilla osoitteeseen kirjaamo@lahti.fi.

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Pöydältä: Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvio sekä vuosien 2021 – 2023 taloussuunnitelma

D/1875/02.02.00.00.02/2020

Asian valmistelija /
Lisätietojen antaja

Talousjohtaja Tiina Mörsky, puh. 050 383 6502
Konsernipalvelujohtaja Mika Mäkinen, puh. 050 556 9815

**Käsittely kaupungin-
hallituksessa**

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosesityksen sivulle 7
Lahti-konsernin yleiset tavoitteet:

Tavoitteisiin lisätään:

"Konserniyhtiöiltä edellytetään, sekä vaaditaan, että niiden kannattavuus ja taloudenpito on sillä tasolla, että niiden käyttötaloutta ei ole tarvetta tukea kaupungin taloudellisilla panostuksilla, kuten oman pääoman ehtoisilla lainoilla tai osakepääoman korotuksilla."

Ehdotusta ei kannatettu, joten se raukesi.

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosesityksen sivuille 8-9:
YHTIÖKOHTAISET TAVOITTEET

Yhtiöiden tavoitteista poistetaan sanat "merkittävä", kun veloitetaan yhtiöitä osallistumaan Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen.

Ehdotusta ei kannatettu, joten se raukesi.

Keskustelun kuluessa jäsen Koskelo teki muutosesityksen sivulle 16 jota jäsen Vahter kannatti.

Henkilöstösuunnitelma

Tavoite htv-vähennysten lisäämiseksi nostetaan v.21 (-70)-> -90, v.22 (-160) -> -200 , v.23 (-142) -> -182

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Koskelon ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsittelyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Koskelon kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritetussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 6 ja jälkimmäistä 5 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 4/278 §.

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Kaupunginjohtajan pohjaesitys voitti.

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti varapuheenjohtaja Mäntylän ja jäsen Komun ehdotuksen, että kaikki pormestarmalliin liittyvät tekstit poistetaan.

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosehdotuksen sivulle 33:

Konsernihallinto

Konsernihallinnon vastuualueiden koko henkilöstölle toteutetaan kahden viikon lomautus vuoden 2021 aikana.

Samalla konsernihallinnon vastuualueilta vaaditaan vuoden 2021 aikana tuntevia menoleikkauksia, jotka tuodaan valtuuston päätettäväksi.

Esitystä ei kannatettu, joten se raukesi.

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosehdotuksen sivulle 34:

KONSERNIHALLINTO

Konsernipalvelut vastuualue, sivu 34.

Euroopan ympäristöpääkaupunkivuoden 2021 hankkeen rahoitusta alennetaan 700 000 euroa.

Esitystä ei kannatettu, joten se raukesi.

Keskustelun kuluessa jäsen Putula esitti että sivulle 41 Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot lisätään 2 miljoonaa euroa jota jäsen Vahter kannatti.

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Putulan ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsitteilyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Putulan kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritettussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 5 ja jälkimmäistä 6 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 5/278 §.

Jäsen Putulan muutosehdotus voitti.

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti jäsen Koskelon ja jäsen Komun kannattaman ehdotuksen:
Tekstilisäys, kohta Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelman toteutus, 2.kappale

"Kaupunki laatii tilastrategian mitattavine tavoitteineen, joka tähtää tilakannan vähenemiseen. Strategia tuodaan päätettäväksi kevään 2021 aikana."

Keskustelun kuluessa jäsen Falk teki muutosehdotuksen jäsen Koskelon kannattamana sivulle 44 että palvelujen ostosta vähennetään 3,66 miljoonaa euroa.

Keskustelun kuluessa jäsen Komu teki muutosehdotuksen jäsen Mäntylän kannattamana sivulle 44 että palvelujen ostoista vähennetään 1,83 miljoonaa euroa.

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Falkin ja Komun ehdotuksia ei voida hyväksyä yksimielisesti, joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö Falkin kannatettu muutosehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Komun kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritettussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 6 ja jälkimmäistä 5 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 6/278 §.

Falkin muutosehdotus hyväksyttiin.

Kaupunginjohtaja muutti päätösesitystään siten että sivulle 45 Toiminnan painopistealueet, viimeiseksi lauseeksi lisättiin "Lasten ja nuorten kasvun, osaamisen ja tiedon sekä liikunnan ja kulttuurin vastualueilla järjestöille ja yhdistyksille myönnettäviä avustuksia ei vähennetä v. 2021."

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti, että sivistyksen henkilöstökuluihin lisätään 1,1 miljoonaa euroa.

Keskustelun kuluessa jäsen Komu teki muutosehdotuksen jäsen Basbogan kannattamana sivulle 46 lisätään 440 000 euroa

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Komun ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsittelyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Komun kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritetussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 4 ja jälkimmäistä 7 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 7/278 §.

Jäsen Komun muutosehdotus tuli hyväksytyksi.

Keskustelun kuluessa jäsen Komu teki muutosehdotuksen jäsen Laakson kannattamana sivulle 47 että yksityisen päivähoiton osuuden maksimi on 30 %.

Keskustelun kuluessa varapuheenjohtaja Mäntylä teki muutosehdotuksen jäsen Falkin kannattamana sivulle 47 että yksityisten osuus päivähoidossa on maksimissaan 35%

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Komun ja Mäntylän ehdotuksia ei voida hyväksyä yksimielisesti, joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö Komun kannatettu muutosehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen varapuheenjohtaja Mäntylä kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritetussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 4 ja jälkimmäistä 7 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 8/278 §.

Mäntylän muutosehdotus hyväksyttiin.

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti kirjaukset sivulle 47 että Nastolan vuorohoito säilytetään ja sivulle 48 toisen kappaleen loppuun: "Ohjaamon toiminnasta opitut hyvät käytännöt ja toimintatavat säilytetään palvelun siirtyessä".

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti oppivelvollisuusiän laajenuksesta aiheutuvien kulujen poistamisesta talousarviosta, koska ne tulee huomioida vasta tarvittaessa lisätalousarviolla.

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki seuraavan muutosehdotuksen sivulle 53:
Kaupunginmuseo
Sitova toimintakate.
Menoista vähennetään 500 000 euroa. Ehdotusta ei kannatettu, joten se raukesi.

Kaupunginjohtaja täydensi päätösesitystään sivuilta 52-58 "Kehitetään kulttuuripalvelujen myyntitoimintaa, tuotteistusta ja kaupallista konseptia."

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosehdotuksen sivulle 55:

Lahden kaupunginorkesteri
Tuet ja avustukset kunnalta.
Momentilta vähennetään 250 000 euroa. Ehdotusta ei kannatettu, joten se raukesi.

Keskustelun kuluessa kaupunginhallituksen I varapuheenjohtaja Juha Rostedt teki muutosehdotuksen sivulle 57:

Kaupunginhallitus päätti yksimielisesti lisätä 5 miljoonaa euroa Pippo-Kujala alueen kehittämiseen, josta 0,5 miljoonaa euroa on kohdennettu kaupunkiympäristön palvelualueen käyttötalousmenoihin suunnittelukustannuksia varten sivulle 61 ja 4,5 miljoonaa euroa kaupunkiympäristön investointimenoihin alueen kehittämistä varten investointimenoihin sivulle 78. Tarvittavat tekstilisäykset tehtiin sivulle 91.

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosehdotuksen sivulle 57:

Lahden kaupunginteatteri
Tuet ja avustukset kunnalta.
Momentilta vähennetään 250 000 euroa. Ehdotusta ei kannatettu, joten se raukesi

Keskustelun kuluessa jäsen Putula teki muutosehdotuksen jäsen Vahterin kannattamana sivulle 63 että joukkoliikenteen toimintakatteeksi muutetaan 4 700 100.

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Putulan ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsitte-

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

lyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Putulan kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritetussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 6 ja jälkimmäistä 5 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 9/278 §.

Esittelijän pohjaehdotus tuli hyväksytyksi.

Keskustelun kuluessa jäsen Putula teki muutosehdotuksen jäsen Lehdon kannattamana sivulle 69 että kunnallisveroa ei koroteta

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Putulan ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsitellyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Putulan kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritetussa nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 4 ja jälkimmäistä 7 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 10/278 §.

Jäsen Putulan muutosehdotus tuli hyväksytyksi.

Kaupunginhallitus tarkensi kirjauksia Myllypohjan perusparannuksen ja korvausinvestointien osalta sivuilta 73-74 ja 76.

Keskustelun kuluessa jäsen Lehto teki muutosehdotuksen sivulle 74

TALONRAKENNUSINVESTOINNIT

Talonrakennusinvestoinnit, perusparannukset

Kaupungintalon perusparannus.

Momentilta poistetaan 600 000 euroa, eikä kaupungintalon sisäpihaa kateta.

Ehdotusta ei kannatettu joten se raukesi.

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti lisäyksen sivulle 76: Kukkasen/Kirkonkylän kouluhanke siirtyy taloussuunnitelman jälkeiseen aikaan. Villähteen koulun asema palveluverkossa ratkaistaan tulevaisuudessa vuosina sivistyspalveluiden palveluverkkosuunnitelman yhteydes-

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

sä.

Keskustelun kuluessa jäsen Putula teki muutosehdotuksen jäsen Rostedin kannattamana sivulle 77 että rakennusten myyntivoittoon lisätään 500 000 euroa

Julistettuaan keskustelun päättyneeksi puheenjohtaja totesi, että jäsen Putulan ehdotusta ei voida hyväksyä yksimielisesti joten asiasta täytyy äänestää.

Puheenjohtaja ehdotti äänestettäväksi siitä, hyväksytäänkö käsittelyn pohjana oleva kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus (jaa) vai kaupunginhallituksen jäsen Putulan kannatettu muutosehdotus (ei).

Äänestysesitys hyväksyttiin. Suoritettua nimenhuutoäänestyksessä edellistä vaihtoehtoa kannatti 5 ja jälkimmäistä 6 kaupunginhallituksen jäsentä. Äänestyslista on pöytäkirjan liitteenä: Liite 11/278 §.

Jäsen Putulan muutosehdotus tuli hyväksytyksi.

Kaupunginhallitus hyväksyi yksimielisesti poistoaikojen pidentämisen jonka vaikutukset päivitetään kaikkiin tarvittaviin laskelmiin talousarviossa.

Päätös

Kaupunginhallitus Lisättiin sivulle 91 Erityisesti pyritään vauhdittamaan Pippo-Kujalan alueen radanvarren alueen sekä Ranta-Kartanon ja Kisapuiston alueen toteuttamista

Merkittiin pöytäkirjaan, että käsiteltäessä kokouksessa 27.10. sivuilla 8-10 yhtiökohtaisia tavoitteita, sivuilla 35-37, Elinvoima ja kilpailukyky palvelut vastuualuetta sekä sivulla 71 kohtaan muut rahoitustulos ja -menot ilmoitettiin seuraavat esteellisyydet:

Pekka Komu, (Lahden seudun kehitys LADEC Oy, Kestävä Lahti säätiö), Juha Rostedt (Lahden seudun kehitys LADEC Oy, Vesijärvi säätiö), Merja Vahter (koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymä, Lahden Pysäköinti Oy), Hannu Rahkonen (Vesijärvi-säätiö), Aleksi Mäntylä (Vesijärvi-säätiö), Sirkku Hildén (Lahti Energia Oy, Vesijärvi-säätiö, Jäähalli Oy), Rami Lehto (Lahti Energia Oy), Janne Mäki (KOKO Lahti Oy), Toni Putula (Lahden Talot Oy), Pekka Timonen (LAB ammattikorkeakoulu, LUT-yliopisto)

Käsiteltäessä Vesijärvi-säätiötä puheenjohtajana toimi Pekka Komu ja käsiteltäessä KOKO Lahti Oy:tä pöytäkirjanpitäjänä toimi Tiina

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

Mörsky.

Kaupunginhallitus jätti asian pöydälle.

Päätösehdotus

Kaupunginjohtaja Pekka Timonen

Kaupunginhallitus tekee kaupunginvaltuustolle seuraavan ehdotuksen:

”Kaupunginvaltuusto päättää

1. hyväksyä vuoden 2021 talousarvioehdotukseen sisältyvän talousarviorakenteen,
2. hyväksyä talousarvion määrärahojen, tuloarvioiden sekä toiminnallisten tavoitteiden sitovuuden yleisperusteluissa esitetyn mukaisena,
3. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden nostaa vuoden 2021 aikana maksuvalmiuden turvaamiseksi ja rahoitustarpeen kattamiseksi lyhytaikaista luottoa siten, että luottoa on samanaikaisesti nostettuna enintään 250 milj. euroa,
4. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden myöntää vuoden 2021 aikana lyhyt- ja pitkäaikaista luottoa kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille ja säätiöille yhteensä enintään 120 milj. euroa. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä konvertoinneista (lainan ennenaikainen takaisinmaksu ja lainan nosto uusilla ehdoilla) johtuvaa luoton myöntämistä,
5. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden hyväksyä vuoden 2021 aikana korko- ja valuuttariskeiltä suojautumistoimenpiteitä 200 milj. euron rajaan asti. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä olemassa olevien johdannaissopimusten muokkaustoimenpiteitä, siltä osin kuin muokkaustoimenpide ei kasvata johdannaissopimusten pääomaa,
6. edellyttää, että vuoden aikana mahdollisesti esitettävien talousarviomuutosten valmistelussa tutkitaan ensisijaisesti mahdollisuudet kattaa ylitykset kaupungin talousarvion sisältä vuosikatetta heikentämättä silloin, kun tämä on mahdollista aiheuttamatta kohutonta haittaa muille toiminnoille,
7. hyväksyä ehdotuksen Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvioksi ja vuosien 2021—2023 taloussuunnitelmaksi.

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

8. merkitä tiedoksi Nastolan aluejohtokunnan lausunnon talousarvioista vuodelle 2021.”

Perusteluosa

Kaupunginhallitus jätti asian pöydälle kokouksessaan 26.10.2020, jolloin asiasta oli esityslistalla seuraavaa:

Talousspalvelut 22.10.2020

Kaupunginjohtaja julkisti talousarvioesityksensä 6.10.2020 (liite 1). Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvio tähtää tasapainoiseen kehitykseen. Talousarvion yhteydessä on valmisteltu uudistumis- ja muutosohjelmaa, joka tavoittelee talouden tasapainoa 30 kuukauden aikana vuoden 2021 alusta lukien. Ohjelma tähtää talouden tasapainon ohella toiminnan ja toimintamallien nopeaan uudistamiseen. Samalla pyritään varmistamaan tarvittavat resurssit Lahden elinvoiman ja kilpailukyvyn vahvistamiseen. Lahden strategiana on menestyä kansainvälisesti rohkeana ympäristökaupunkina. Vuosi Euroopan ympäristöpääkaupunkina on tärkeä askel tavoitteen toteuttamisessa. Kaupunkistrategiaa toteutetaan teemoina elinvoima, uudistuminen ja yhteisöllisyys. Strategia viedään käytäntöön viiden kärkihankkeen kautta: Euroopan ympäristöpääkaupunki, Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki, Työllisyyden kuntakokeilu, Digiloikka: Asukaslähtöiset sähköiset palvelut sekä Harrastustakuu ja arkiliikunta.

Taloussuunnitelmaan sisältyvässä henkilöstösuunnitelmassa on arvioitu henkilötyövuodet ja asetettu henkilöstöä koskevia mittareita. Henkilöstön osaamisen kehittämistä seurataan erillisten yksikkökohtaisten kehittämis- ja koulutussuunnitelmien avulla.

Esityksessä kaupungin investoinnit omaan palvelutuotantoon taloussuunnitelmakaudella 2021–2023 ovat bruttona yhteensä 246,3 milj. euroa. Kaupungin omaan toimintaan ottama lainamäärä on talousarvioesityksen mukaan ensi vuoden lopussa 410,8 milj. euroa, eli 3410 euroa per asukas.

Kaupunginjohtajan esityksen lisäksi taloussuunnitelmaesitys perustuu kaupunginhallituksen kesäkuussa 2020 hyväksymään talouskehitykseen vuodelle 2021 sekä syksyllä päivitettyihin rahoitus- ja verorahoitusennusteisiin. Konsernihallinnon ja palvelualueiden talousarvioesityksiin sisältyy 30 kk:n uudistumis- ja muutosohjelma vuosille 2021-2023. Ohjelmalla tavoitellaan talousarviovuonna yhteensä 12,2 milj. euron ja koko ohjelmakaudella noin 29,6 milj. euron säästöjä. Tulojen lisäämistä tavoitellaan 0,5 %-yksikön kunnallisveronkorotusesityksellä ja kertaluonteisten tuottojen avulla. Lisäksi investointi-

Lahden kaupunki
Kaupunginhallitus

Päätöspäivämäärä
27.10.2020 § 278

suunnitelmaa on karsittu taloussuunnittelukaudella 40,2 milj. eurolla.

Tärkeimmät tunnusluvut, joissa vertailuna on kuluvan vuoden 2020 talousarvio ovat: toimintakate -695,0 milj. euroa, vuosikate 43,2 milj. euroa, tilikauden tulos -8,3 milj. euroa, bruttoinvestoinnit 98,8 milj. euroa, toiminnan ja investointien rahavirta -53,1 milj. euroa sekä henkilötövuosiarvio 3 189.

Kuntalain 110 § Talousarvio ja suunnitelma mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarvio etenee kaupunginvaltuuston käsittelyyn ja päätettäväksi 23.11.2020.

Muutoksenhaku

Kh: muutoksenhakukielto
Kv: valitusosoitus

Toimenpiteet

Kh: Kv
Kv: ote konsernipalvelut/taloussuunnittelu, controllerpalvelut, rahoituspalvelut, henkilöstöpalvelut, kehityspalvelut, tarkastustoimi, elinvoima ja kilpailukykypalvelut, osallisuus ja hyvinvointipalvelut sekä palvelualueet

Liitteenä

1. Lahden kaupungin talousarvio vuodelle 2021 ja taloussuunnitelma vuosille 2021–2023
2. Kh:n talousarviokokousten aikataulu vuonna 2020
3. Nastolan aluejohtokunnan pöytäkirjanote 18.8.2020 § 22
4. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
5. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
6. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
7. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
8. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
9. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
10. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278
11. Äänestyslista kh 27.10.2020 § 278

Talousarvio 2021 Taloussuunnitelma 2021–2023

Kaupunginjohtaja 6.10.2020

Johdanto

Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021

Lahti on vuonna 2021 Euroopan ympäristöpääkaupunki ensimmäisenä suomalaisena kaupunkina. Valinnan teki Euroopan komissio.

Lahden strategiana on menestyä kansainvälisesti rohkeana ympäristökaupunkina. Vuosi Euroopan ympäristöpääkaupunkina on tärkeä askel tämän tavoitteen toteuttamisessa.

Nousu ympäristöpääkaupungiksi on vaatinut pitkäjänteistä työtä. Yhtä lailla koko kaupungin elinvoiman ja kasvun turvaaminen vaativat sitkeyttä ja kykyä katsoa eteenpäin.

Talousarvio kertoo, kuinka Lahden tulevaisuutta rakennetaan. Se edellyttää investointeja, monipuolisia palveluja ja uutta osaamista.

Lahden seudulla on hyvät mahdollisuudet kehittyä 2020 -luvulla. Sijainti pääkaupunkiseudun läheisyydessä, uusi eteläinen kehätie, Radanvarren alue ja vuosikymmenen lopussa Suomiradan suora lentokenttäyhteys ovat vahvuuksia.

Ratkaisuja koulutukseen ja työllisyyteen

Korkeatasoinen osaaminen ja koulutettu väestö ovat kaupungin elinvoiman lähde. LUT, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto, vahvistaa nopeasti toimintaansa Lahdessa. Ammattikorkeakoulutoiminta laajeni Lahden ja Saimaan ammattikorkeakoulujen yhdistyessä 1.1.2020. LAB on nyt Suomen kuudenneksi suurin ammattikorkeakoulu.

Työllisyyden merkitys voimistuu koronapandemian aiheuttaman kriisin jälkihoidossa. Lahti hyväksyttiin vuonna 2020 yhdessä Hollolan, Orimattilan, Asikkalan ja Kärkölän kanssa mukaan työllisyyden kuntakokeiluun. Kokeilun tavoitteena on nostaa Lahden seudun työllisyysastetta ja parantaa pitkäaikaistyöttömien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille. Lahti panostaa myös opiskelijoiden ja valmistuneiden työllistymiseen ja startup -toimintaan yhdessä alueen oppilaitoksien kanssa.

Lahden työttömyysaste oli 13,7 % helmikuussa 2020. Koronapandemian seurauksena irtisanomiset ja lomautukset nostivat työttömyysasteen korkeimmillaan 22,2 %:iin. Kesän jälkeen työttömyysaste lähti laskuun, mutta on hyvin epävarmaa millä tasolla se keskimäärin on vuonna 2021.

Kuntatalouteen tasapainoa

Maaliskuussa 2020 alkanut koronapandemia heikensi nopeasti kuntataloutta. Erityisesti tulot laskivat. Sekä Suomen talouden että maailmantalouden näkymät ovat tällä hetkellä poikkeuksellisen epävarmat.

Valtio on päättänyt tukea kuntia merkittävästi vuosina 2020 ja 2021. Kertaluontoiset tuet eivät kuitenkaan poista kaupungin talouden rakenteellista alijäämää. Kunnille ei tässä tilanteessa voi asettaa uusia velvoitteita tai ne on rahoitettava täysimääräisesti valtionrahoituksella

Lahden talouden vastuullinen hoito edellyttää rohkeaa valintojen tekemistä, menojen hillintää ja vaikeitakin ratkaisuja. Valmistelemme uudistumis- ja muutosohjelmaa, joka tähtää talouden tasapainoon ja toiminnan uudistamiseen 30 kuukauden aikana. Talousarvio sisältää tätä tukevia toimenpiteitä.

Samalla on jatkettava investoimista tulevaisuuteen. Lahden kaupunki investoi edelleen poikkeuksellisen voimakkaasti. Investoinnit kohdentuvat erityisesti koulujen ja päiväkotien peruskorjauksiin ja uudisrakentamiseen.

Talousarviovuonna 2021 valmistuvat Rakokiven monitoimitalo ja Kivimaan monitoimitalon uudisrakennus. Kaupungintalon perusparannus alkaa vaiheittain kevään 2021 aikana ja valmistuu kesällä 2023.

Lahden eteläinen kehätie on avattu liikennekäyttöön vuoden 2020 lopulla. Suomen suurimman väylätyömaan päätyminen varmistaa sujuvan liikenteen vilkkaasti liikennöidyllä valtiolla 12 sekä edistää maankäytön ja elinkeinoelämän kehittymismahdollisuuksia koko Lahden seudulla.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän talouden hallinta parani merkittävästi vuoden 2020 aikana. Myönteisen kehityksen ennakoidaan jatkuvan myös vuonna 2021.

2020-luvun tärkeät valinnat

Lahden kaupunkistrategiaa toteutetaan vuonna 2021 viiden kärkihankkeen kautta: Euroopan ympäristöpääkaupunki, opiskelu- ja tiedekaupunki, työllisyyden kuntakokeilu sekä digiloikka: asukaslähtöiset sähköiset palvelut sekä harrastustakuu ja arkiliikunta. Näitä toteutetaan yhdessä yritysten ja korkeakoulujen sekä muiden toimijoiden kanssa.

Talousarvion toiminnalliset tavoitteet on johdettu viidestä kärkihankkeesta ja niissä on huomioitu toimenpiteiden talousvaikutukset.

Mahdollisuuksien hyödyntäminen on ratkaisevaa Lahden tulevaisuudelle. 2020-luvun kaupunkikehitys edellyttää koko kaupunkiorganisaation kykyä reagoida toimintaympäristön muutoksiin, tehokasta toimintaa ja uusia avauksia.

Hiilineutraali kaupunki 2025

Euroopan ympäristöpääkaupunkivuosi 2021 tukee useita Lahden keskeisiä tavoitteita. Sen teemoja ovat hiilineutraali elämä, osallisuus, kiertotalous sekä luonto ja vesi.

Euroopan unionin vuonna 2021 käynnistyvät suuret elvytysohjelmat perustuvat kestäväan elvytykseen. Rohkea ympäristökaupunki Lahti pyrkii hyödyntämään näitä ohjelmia mahdollisimman laajasti.

Lahdesta tulee hiilineutraali jo vuonna 2025, ensimmäisenä suurena kaupunkina Suomessa. Lahti on tehnyt mittavan energiakäännöksen ja lopettanut kivihiilen käytön huhtikuussa 2019. Kaupungissa myös toteutettiin asukkaiden henkilökohtainen liikkumisen päästökauppa ensimmäisenä kaupunkina maailmassa.

Lahdessa 6.10.2020

Pekka Timonen
kaupunginjohtaja

Sisällysluettelo

YLEINEN OSA	5
Lahden kaupungin organisaatio ja Lahti-konserni	6
Talousarvion rakenne.....	6
Lahden kaupungin organisaatio	6
Lahti-konserni.....	7
Yhtiökohtaiset tavoitteet.....	8
Lahti-konsernirakenne.....	11
Toimintaympäristö	12
Lahden väestökehitys.....	12
Rakentaminen.....	12
Elinvoima ja työllisyys	12
Hyvinvoinnin edistäminen	13
Talouden ja henkilöstön kehitysnäkymät	14
Talouden kehitysnäkymät.....	14
Henkilöstön kehitysnäkymät	15
STRATEGIAOSA	17
Strategian valmistelu.....	19
Toiminnalliset tavoitteet eli strategian kärkihankkeet 2021	20
TALOUSOSA	25
Talousarvion sitovuus ja taloutta ohjaavat kriteerit	27
Sitovuus	27
Taloutta ohjaavat kriteerit	28
Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kaupunkikonsernissa	29
KÄYTTÖTALOUSOSA	31
Konsernihallinto	33
Sivistyksen palvelualue	44
Kaupunkiympäristön palvelualue	59
Tuloslaskelmaosa	67
Verotulot.....	69
Valtionosuudet	70
Korkotulot ja -menot.....	71
Muut rahoitustulot ja -menot.....	71
Investointiosa	72
Kiinteä omaisuus.....	73
Talonrakennusinvestoinnit	73
Julkinen käyttöomaisuus	78
Irtain omaisuus.....	78
Arvopaperit ja osuudet	79
Rahoitusosa	80
Antolainat	81
Lainanotto, pitkäaikaiset lainat	81
Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen	82
Liitteet	83
Strategiset mittarit.....	84
Toiminnan tunnusluvut.....	88
30 kuukauden muutos- ja uudistumisohjelma (talouden tasapaino-ohjelma).....	91

YLEINEN OSA

Lahden kaupungin organisaatio ja Lahti-konserni

- Talousarvion rakenne
- Lahden kaupungin organisaatio
- Lahti-konserni

Toimintaympäristö

- Lahden väestönkehitys
- Rakentaminen
- Elinvoima ja työllisyys
- Hyvinvoinnin edistäminen

Talouden ja henkilöstön kehitysnäkymät

- Talouden kehitysnäkymät
- Henkilöstön kehitysnäkymät

Lahden kaupungin organisaatio ja Lahti-konserni

Talousarvion rakenne

Lahden kaupungin taloussuunnitelma laaditaan vuosittain kolmivuotisena. Kaupunginvaltuusto hyväksyy sen talousarvion yhteydessä. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarvio jakaantuu käyttötalous- ja tuloslaskelmaosaan sekä investointi- ja rahoitusosaan (kuntalaki § 110). Suomen Kuntaliitto sekä kirjanpitolautakunnan kuntajäsenöt ovat antaneet ohjeita ja suosituksia talousarvion ja taloussuunnitelman valmistelusta ja sisällöstä.

Yleisessä osassa esitellään Lahden kaupungin organisaatio, Lahti-konserni ja yhtiökohtaiset tavoitteet, luodaan katsaus kansantalouden ja kunnallistalouden kehitykseen sekä kaupungin taloudellisen tilanteen kehittymiseen ja kerrotaan talousarvion painopistealueista. Lisäksi yleisestä osasta löytyvät talouden ja henkilöstön kehitysnäkymät.

Strategiaosassa kuvataan kaupungin strategia ja kärkitoimenpiteet. Talousarvion toiminnalliset tavoitteet on johdettu kärkitoimenpiteistä, joilla strategia viedään käytäntöön. Toimenpiteen vastuutaho on ilmoitettu tavoitteen kohdalla.

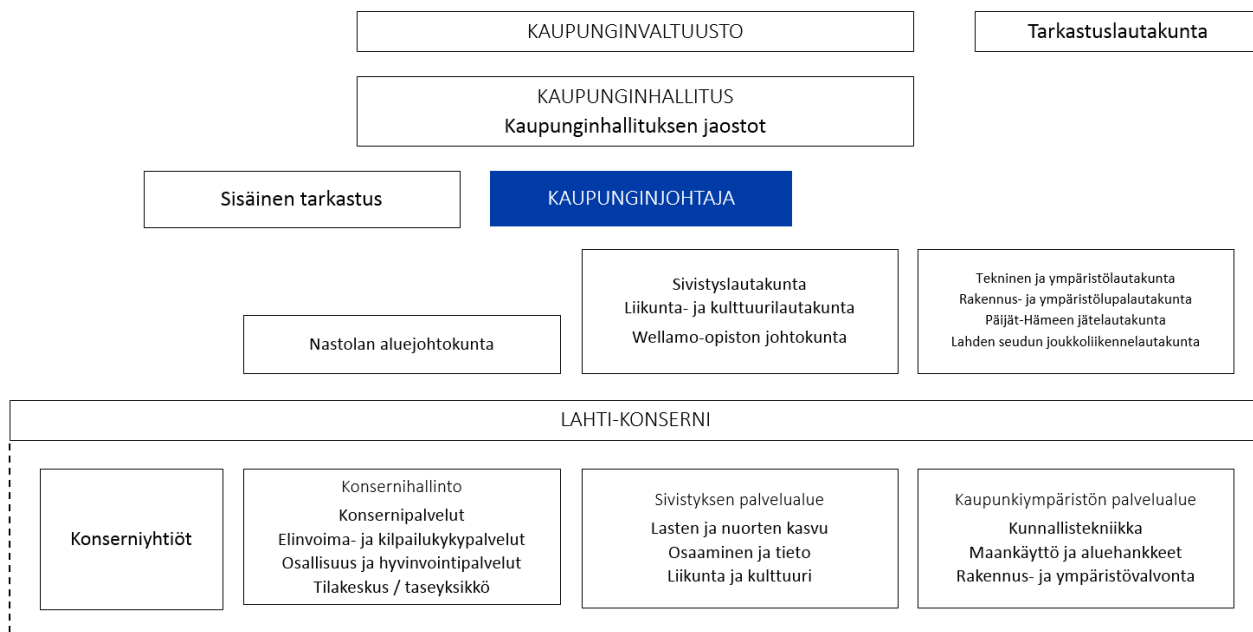
Käyttötalousosassa ovat konsernihallinnon ja palvelualueiden talousarviot sitovuustasoittain. Konsernihallinnon ja palvelualueiden tuloslaskelmat sisältävät vastuualueiden toimintatulot ja -menot sekä suunnitelmapoistot. Toiminnan tunnuslukutaulukot sekä talousarviovuoden että suunnitelmavuosien osalta ovat talousarvion liitteinä.

Tuloslaskelmaosassa esitetään kaupungin kokonaistalouden keskeiset erät, jotka ovat varsinaisen toiminnan menot ja tulot, verotulot, valtionosuudet, rahoitustulot ja -menot, suunnitelman mukaiset poistot käyttöomaisuudesta sekä satunnaiset erät.

Investointiosassa on kaupungin investointimenot ja -tulot investointiryhmittäin ja hankekohtaisesti.

Rahoitusosassa kuvataan rahoitukseen liittyvät menot ja tulot kuten antolainat ja niiden lyhennykset sekä ottolainat ja niiden lyhennykset. Rahoitusosa sisältää myös rahoituslaskelman. Sen tiedot kerätään tuloslaskelmaosan lisäksi investointi- ja rahoitusosasta.

Lahden kaupungin organisaatio

Tarkemmat organisaatiokaaviot konsernihallinnon ja palvelualueiden osalta löytyvät Lahden www-sivuilta: <https://www.lahti.fi/tietoa-lahdesta/kaupungin-organisaatio>

Lahti-konserni

Konsernin toiminnan ohjaus

Lahden kaupungin omistajapolitiikan lähtökohtana on kaupungin kokonaisedun toteutuminen ja resurssien suuntaaminen kaupunkia parhaiten palvelevalla tavalla. Omistajaohjauksen tehtävänä on huolehtia konsernin omaisuudesta ja pääoman tehokkaasta käytöstä. Lahti-konsernin omaisuuden jälleenhankinta-arvo on noin 1,8 miljardia euroa. Tavoitteellinen omistajuus on konsernin toiminnan ja talouden ohjauksessa merkittävin tekijä.

Kaupungin strategiset linjaukset ohjaavat konsernissa yhteisöjen ja säätiöiden toimintaa ja omistusta. Omistaja-arvo perustuu yhteisön tai säätiön strategiaan, taloudelliseen tai toiminnalliseen merkitykseen omistajalle. Omistamisella voi olla myös puhtaasti taloudellisia tavoitteita ja yhtiöiden tuloutustavoitteet voivat olla merkittävä osa talousarviota. Konserniyhteisöjen rooli Lahden kaupungin strategian toteutumisessa on erittäin tärkeä. Tavoitteiden toteutumista seuraa kaupungin hallituksen konserni- ja tilajaosto.

Lahti-konsernin tulevia tapahtumia

Kaupunki jatkaa konsernirakenteen tarkastelua valtuuston hyväksymien omistajapolitiikan periaatteiden pohjalta. Omistusten tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan säännöllisesti. Lahti-konsernissa luottoriskiä hallitaan arvioimalla annettujen lainojen ja takausten riskejä. Koordinoinnilla voidaan tasata ja vähentää konsernin rahoitusriskejä ja valvoa kokonaisriskien kehittymistä. Lainan ja takausten antoon liittyvä luottoriskin arviointi on osa rahoituksen riskienhallintaa.

Lahti-konsernin yleiset tavoitteet

- Konserniyhtiöiltä edellytetään tervettä pitkäjänteistä taloudenpitoa ja kannattavuutta. Tavoitteeksi on asetettu, että tytäryhteisöjen taloudelliset tunnusluvut ovat edellisvuotta paremmat.
- Yhtiöt osallistuvat vähähiilisen rakentamisen kehittämiseen omissa rakennushankkeissaan.
- Konserniyhteisöjen tulee hankinnoillaan tukea alueen yritysten innovaatioita ja edistää niiden markkinoille pääsyä ja kilpailukykyä. Yhtiöt edistävät Lahden hiili-neutraaliustavoitteen 2025 saavuttamista ja huomioivat sen hankinnoissaan. Tavoitteeksi asetetaan, että tytäryhteisöjen hankinnat kohdentuvat vuonna 2021 alueen yrityksiin edellisvuotta enemmän. Hankinnoissa tulee soveltaa ympäristöarvojen lisäksi sosiaalisia ja eettisiä kriteerejä.
- Tytäryhteisöjen tulee madaltaa työttömien ja opiskelijoiden kynnystä siirtyä työelämään palkkaamalla tukityöllistettyjä, harjoittelijoita ja kesätyöntekijöitä. Tavoitteeksi asetetaan, että harjoittelijoita ja kesätyöntekijöitä palkataan edellisvuotta enemmän.

Konserniyhtiöiden osinkotavoite, 1 000 €	TA 2021
Lahden Talot Oy -alakonserni	500
Lahti Aqua Oy -alakonserni	850
Lahti Energia Oy -alakonserni	9 000
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	87
Yhteensä	10 437

Yhtiökohtaiset tavoitteet

ALUEELLINEN KEHITTÄMINEN	YHTIÖKOHTAISET TAVOITTEET
KOKO Lahti Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen • Lahden aseman vahvistaminen kasvavana ja elinvoimaisena tapahtumakaupunkina • Yhtiön aluetalousvaikutukset ylittävät vuoden 2019 tason, jotka olivat noin 20 milj. euroa • Yhtiön toiminnan liiketaloudellinen tehokkuus kasvaa • Strategian kärkihanke - Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki: Yhtiö kehittää kulttuuri- ja tapahtumatoimintaa yhdessä alueen korkeakoulutoimijoiden ja Koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymän kanssa
Lahden seutu - Lahti Region Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen • Osallistuminen yhteistyössä elinkeino-yhtiöiden kanssa toimialan investointien houkutteluun seudulle osana matkailun kasvustrategiaa • Toiminnan taloudellisuus ja toiminnan vaikuttavuuden jatkuva kasvaminen • Majoitusvuorokausien määrän palautuminen vuoden 2019 tasoon vuonna 2023 • Yhtiön laadulliset toiminnan tavoitteet on määritelty Elinvoima ja kilpailukyky-palvelut osiossa (s. 36)
Lahden seudun kehitys LADEC Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Neuvonta- ja kehittämispalveluissa vuosittain 1 500 asiakasta • Yhtiön kokonaisasiakastyytyväisyys pysyy samassa tai kasvaa edellisvuodesta • Yritysyhteistyön rakentaminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelmassa • Kehittämispalvelut kasvaville ja kehittyville yrityksille -tavoite: 40 yritystä TeamFinland-palvelujen piiriin • Yrityshankinta/sijoittumispalvelut -tavoite: alueelle sijoittuvissa yrityksissä 120 työpaikkaa LADECin myötävaikutuksella • Yhtiön laadulliset toiminnan tavoitteet on määritelty Elinvoima ja kilpailukyky-palvelut osiossa (s. 36)

ASUNTOJEN JA KIINTEISTÖJEN OMISTAMINEN JA HALLINNOIMINEN	YHTIÖKOHTAISET TAVOITTEET
Lahden Talot Oy -al konserni	<ul style="list-style-type: none"> • Osinko 500 000 euroa vuodelta 2020, maksetaan vuoden 2021 aikana • Vuokra-asuminen turvallista, kohtuuhintaista ja energiatehokasta • Oman pääoman tuotto vähintään 15 % • Osallistuminen MAL-sopimuksen toteuttamiseen
Spatium Toimitilat Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen • Yhteistyön kehittäminen korkeakoulutoimijoiden kanssa • Oman pääoman tuotto vähintään 10 % • Strategian kärkihanke - Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki: Yhtiö kokeilee ja kehittää uusia ylläpidon ja rakentamisen tekniikoita pitkällä aikavälillä
Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto	<ul style="list-style-type: none"> • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -hankkeeseen • Vähintään 95 % täyttöaste

INFRASTRUKTUURIN YLLÄPITO	YHTIÖKOHTAISET TAVOITTEET
Lahden Pysäköinti Oy -al konserni	<ul style="list-style-type: none"> • Oman pääoman tuotto vähintään 5 % • Latausinfraan kehittäminen ja latauspisteiden lisääminen vuosittain • Aktiivinen osallistuminen kaupunkitasoiseen pysäköintiratkaisujen suunnitteluun
Lahti Aqua Oy -al konserni	<ul style="list-style-type: none"> • Osinko 850 000 euroa vuodelta 2020, maksetaan vuonna 2021. Yhtiöltä edellytetään tämän mahdollistavaa kannattavuutta • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen • Edellytysten luominen veteen ja vesiosaamiseen sekä ympäristökuormituksen vähentämiseen perustuvien tuote- ja palvelukonseptien muodostumiselle • Kaupungille kuuluvan vastuun kantaminen hulevesien hallinnasta asema-kaava-alueella kaupungin puolesta, erikseen sovittavalla tavalla • Oman pääoman tuotto vähintään 5 % • Strategian kärkihanke - Digiloikka: Asukasystävälliset sähköiset palvelut: Yhtiö osallistuu Smart Lahti -IoT-ympäristön kehittämiseen
Lahti Energia Oy -al konserni	<ul style="list-style-type: none"> • Osinko 9 milj. euroa vuodelta 2020 maksetaan vuoden 2021 aikana. Yhtiöltä edellytetään tämän mahdollistavaa kannattavuutta • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen taloudellisesti ja toiminnallisesti • Aktiivinen osallistuminen uusiutuvilla energialähteillä ja uusilla tavoilla tuotetun energian tuotekehitykseen • Oman pääoman tuotto vähintään 10 % • Strategian kärkihanke - Digiloikka: Asukasystävälliset sähköiset palvelut: Yhtiö osallistuu Smart Lahti -IoT-ympäristön kehittämiseen
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Osinko 87 000 euroa vuodelta 2020 maksetaan vuoden 2021 aikana. Yhtiöltä edellytetään tämän mahdollistavaa kannattavuutta • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -ohjelman toteutukseen • Jätehuolto-osaamisen kehittäminen kasvuhakuisiksi palveluliiketoiminnaiksi • Korkea yhdyskuntajätteen kierrätysaste. Tavoitteena edellisvuotta korkeampi kierrätysaste ja kierrätysaste 2035 vuonna 65 % • Oman pääoman tuotto vähintään 5 %

PALVELUTUOTANTO	YHTIÖKOHTAISET TAVOITTEET
Provincia Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakastytyväisyyden jatkuva parantuminen • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -hankkeeseen • Lahden asiakaslaskutusta alennetaan 5 % vuodesta 2020
Työterveys Wellamo Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupungin työnantaja-aseman tukeminen työhyvinvointia ja työssä jaksamista edistävillä laadukkailla palveluilla • Asiakkaiden maksuihin ei tehdä korotuksia • Palvelujen tuottaminen kustannustehokkaasti • Oman pääoman tuotto vähintään 5 %
Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Oman pääoman tuotto vähintään 5 % • Yhtiön merkittävä osallistuminen yliopistoyhteistyöhön toiminnallisesti ja taloudellisesti • Strategian kärkihanke – Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki: Yhtiö edistää kouluttautumista oppisopimusten kautta
Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy	<ul style="list-style-type: none"> • Oman pääoman tuotto vähintään 5 % • Merkittävä osallistuminen Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -hankkeeseen
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	<ul style="list-style-type: none"> • Yhtymä toteuttaa jäsenkuntien kanssa vuoteen 2021 asti voimassa olevan palvelusopimuksen, joka sisältää talouden tasapainottamistoimenpiteet ja niiden edellyttämät kehittämistoimet • Yhtymän tulee toteuttaa palvelut niin, että yhtymä ei tee alijäämää ja laskutus kaupungilta ei ylitä kaupungin talousarvion ja taloussuunnitelmaan kirjattua määrärahaa • Toiminnan tavoitteet on tarkemmin määritelty Osallisuuden ja hyvinvoinnin vastuualueen osiossa (s.39) ja Määrärahavaraus, Ostot hyvinvointiyhtymältä osiossa (s.41)

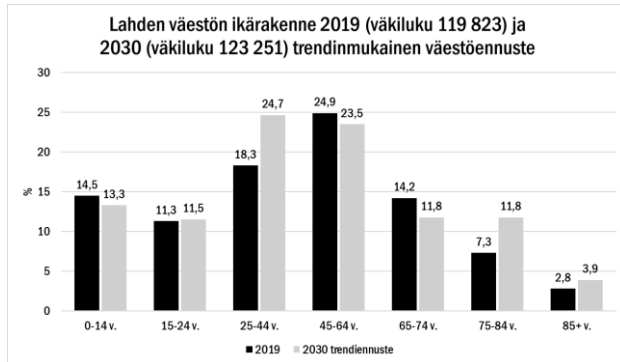
Lahti-konsernirakenne

LAHDEN KAUPUNKIKONSERNI - ENNAKOITU RAKENNE 1.1.2021		Päivitetty 5.10.2020	
TASEYKSIKÖT			
Lahden kaupunginteatteri Lahden kaupunginorkesteri Lahden Tilakeskus			
TYTÄRYHTEISÖT JA KUNTAYHTYMÄT			
ASUMINEN JA TOIMITILAT	Konserni	INFRASTRUKTUURIN YLLÄPITO	Konserni
Lahden Talot Oy	100,00 %	Kiinteistö Oy Hansaparkki	56,88 %
Lahden Asunnot Oy	100,00 %	Kiinteistö Oy Lahden Siltavouti	100,00 %
Lahden Palveluasunnot Oy	100,00 %	Lahden Pysäköinti Oy	100,00 %
Kiinteistö Oy Nastonharjun liiketalo	75,60 %	Lahden Sairaalaparkki Oy	81,89 %
Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto	54,60 %	Lahti Aqua Oy	100,00 %
Lahden Rudolf Steiner -koulun Talo Oy	91,70 %	Aqua Palvelu Oy	100,00 %
Lahden Terveystalo Oy	91,66 %	Aqua Verkko Oy	100,00 %
Nastolan virastotalokiinteistö Oy	100,00 %	LABIO Oy	83,43 %
Paavolakiinteistö Oy	100,00 %	Lahti Energia Oy	100,00 %
Päijät-Hämeen Ajoharjoittelurata Oy	69,16 %	LE-Sähköverkko Oy	100,00 %
Radio- ja tv-museosäätiö	50,00 %	Pilke Energia Oy	100,00 %
Spatium Toimitilat Oy	100,00 %	Koskipower Oy	100,00 %
Lahden Jäähalli Oy	48,52 %	Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy (1.1.2021 alkaen Salpakierto Oy)	58,58 %
ALUEELLINEN KEHITTÄMINEN			
KOKO Lahti Oy		PALVELUTUOTANTO	
Lahden seutu - Lahti Region Oy	100,00 %	Eteva kuntayhtymä	4,66 %
Lahden Seudun Kehitys Oy LADEC	52,90 %	Hollolan-Lahden vesilaitos kuntayhtymä	40,00 %
Lahti Events Oy	75,90 %	Lahden Konservatorio Oy	50,57 %
Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä	100,00 %	Lahden Työn Paikka Oy	100,00 %
Salpaus-palvelut Oy	63,86 %	Provincia Oy	65,04 %
Päijät-Hämeen liitto kuntayhtymä	63,86 %	Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy	79,46 %
	56,44 %	Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy	79,46 %
		Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	52,34 %
		Päijät-Hämeen Tekstiilihuolto Oy	52,34 %
		Työterveys Wellamo Oy	61,85 %
OSAKKUUS- JA OMISTUSYHTEISYHTEISÖT			
C-Ella Oy	33,33 %	Harjun terveys oy	25,65 %
e-Protech Oy	30,00 %		
One1 Oy	24,30 %		
POLA Energy Assets Oy	50,00 %		
YHDISTELMÄTTÖMÄT YHTEISÖT			
Asunto Oy Kittilän Petsukka	33,33 %	Nordic Innovation Accelerator Oy	31,01 %
Kiinteistö Oy Lahden Laiturikadun Pysäköinti	32,53 %	Riihelän Huolto Oy	39,25 %
Kiinteistö Oy Villähteen liikekeskus	29,00 %	Seponkadun pysäköinti Oy	26,00 %
LAHTI-KONSERNIIN YHDISTELLYT ALAKONSERNIT			
Lahden Talot Oy		Lahti Aqua Oy	
Lahden Asunnot Oy		Aqua Palvelu Oy	
Lahden Palveluasunnot Oy		Aqua Verkko Oy	
Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä		LABIO Oy	
Salpaus-palvelut Oy		Lahti Energia Oy	
Lahden Seudun Kehitys Oy - LADEC		LE-Sähköverkko Oy	
Spatium toimitilat		Pilke Energia Oy	
Lahden Jäähalli Oy		Koski Power Oy	
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä		C-Ella Oy	
Päijät-Hämeen tekstiilihuolto		e-Protech Oy	
Harjun terveys oy		One1 Oy	
		POLA Energy Assets Oy	

Toimintaympäristö

Lahden väestökehitys

Lahti on Suomen kahdeksanneksi suurin kaupunki. Kaupungissa oli vuoden 2019 lopussa 119 826 asukasta. Väestömäärä on kasvanut 2000-luvulla 8 400 henkilöllä, noin 0,4 prosenttia vuodessa. Vuonna 2019 väkiluku väheni 128 henkilöllä, vuonna 2018 vastaavasti kasvoi 378 henkilöllä. Asukasluvun kasvu on perustunut maahanmuuttoon ja maan sisäiseen muuttoliikkeeseen.

Lähde: Tilastokeskus ja Lahden oma trendinmukainen väestöennuste

Lahden väestökehitykselle on tyypillistä työikäisten osuuden pieneneminen ja vanhusväestön kasvu. Trendinmukaisen väestöennusteen mukaan alle 15-vuotiaiden määrä vähenee Lahdessa 1 800 henkilöllä ja 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa noin 6 750 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä.

Väestöllinen huoltosuhde on Lahdessa korkeampi kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2019 Lahdessa oli 63,8 lasta tai vanhusta sataa työikäistä kohden, koko maassa 61,4. Väestöllinen huoltosuhdeluku on Tilastokeskuksen arvion mukaan vuonna 2030 Lahdessa 67,1 ja koko maassa 64,5. Lukemaa nostaa iäkkäiden asukkaiden määrän kasvu sekä syntyvyyden lasku.

Rakentaminen

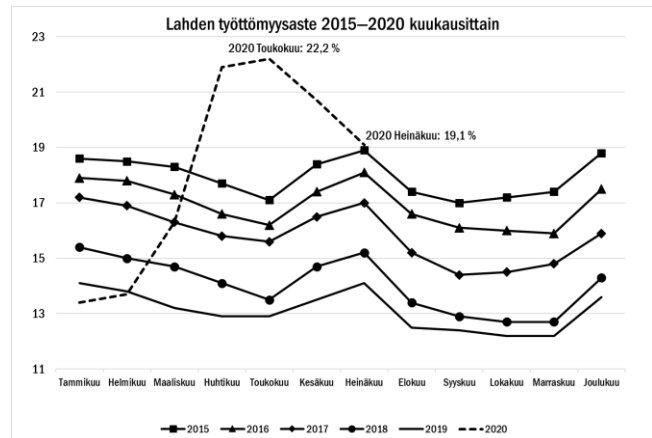
Lahden rakennusvalvonnan mukaan vuonna 2019 Lahteen valmistui 150 asuinrakennusta, joissa oli 491 asuntoa. Kerrostaloasuntoja valmistui 350, pientaloasuntoja 105 ja rivitaloasuntoja 36 kappaletta. Vuonna 2018 Lahteen valmistui 166 asuinrakennusta, joissa oli 785 asuntoa. Kerrostaloasuntoja valmistui 589, pientaloasuntoja 120 ja rivitaloasuntoja 76 kappaletta.

Vuoden 2019 lopussa Lahdessa oli 71 504 asuntoa, joista 67,2 prosenttia oli kerrostaloasuntoja, omakotiasuntoja 23,3 prosenttia ja rivitaloasuntoja 8 prosenttia. Suurista kaupungeista kerrostalojen osuus asutuskannasta on Lahtea suurempi vain Helsingissä, Tampereella ja Turussa.

Elinvoima ja työllisyys

Lahden työttömyysaste laski tasaisesti vuoden 2020 alkupuolelle asti ja oli helmikuussa 13,7 prosenttia, 4,8 prosenttiyksikköä alempi kuin helmikuussa 2015. Koronapandemia nosti Lahden työttömyysasteen 22 prosentin tuntumaan huhti-toukokuussa massalomautusten sekä nuorisotyöttömyyden kasvun seurauksena. Samalla Lahden työllisyysaste on ennakkotietojen mukaan laskenut noin 65 prosenttiin heinäkuussa 2020 (helmikuussa 69 prosenttia).

Heinäkuussa 2020 Lahden työttömyysaste heikkeni vuoden 2015 tasolle, 19 prosenttiin lomautettujen määrän vähetessä ja nuorisotyöttömyyden hieman hellittäessä. Työttömyysaste nousee edelleen jos lomautukset muuttuvat irtisanomisiksi. Haasteena on myös suuriin kaupunkeihin verrattuna Lahden erittäin korkea nuorisotyöttömyysaste, 27,3 prosenttia ja ulkomaalaisten työttömyysaste, 46,5 prosenttia.

Lähde: Tilastokeskus

Lahden elinvoimalle on ratkaisevaa alueen yritysten menestyminen. Lahden alueen kilpailukykystrategian kärkenä on vahvistaa elinkeinomyönteisyyttä, lisätä yrittäjyyttä ja tätä kautta työpaikkojen määrää sekä verotuloja.

Lahden kaupunki luo edellytyksiä elinkeinoelämän positiiviselle kehitykselle sekä avoimelle ja aktiiviselle vuoropuhelulle. Uusi hankintalaki antaa mahdollisuuksia hyödyntää ja vahvistaa alueen yritysten toimintaa. Kaupunki pyrkii investoinneiltaan avaamaan referenssikohteita yritysten toteutettavaksi. Toimintaympäristöä kehitetään kokeiluihin kannustavaksi ja palvelujen järjestämisessä selvitetään myös avoimen datan hyödyntämistä. Valmistelussa ja päätöksenteossa tulee tunnistaa ne päätökset, joilla on yritysvaikutuksia ja arvioida konkreettiset vaikutukset yritysten toimintaedellytyksiin.

Hyvinvoinnin edistäminen

Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla (Kuntalaki 1 §). Lahden kaupunki pyrkii edistämään omalla työllään kaupunkilaisten hyvinvointia. Hyvinvointityötä tehdään kokonaisvaltaisesti ja monialaisesti koko kaupunkiorganisaatiossa.

Hyvinvointityötä tehdään peruspalveluissa ja monialaisissa verkostoissa sekä yhteistyössä eri kumppaneiden kanssa. Yhteistyötä tehdään myös maakunnallisesti Päijät-Hämeen muiden kuntien kanssa hyvinvoinnin ja osallisuuden käytäntöjen kehittämiseksi.

Suomen hallitusohjelmassa ”Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta” osallisuus ja hyvinvointi ovat vahvasti esillä. Ohjelmassa korostetaan hyvinvointia edistäviä sekä ongelmia ehkäiseviä toimia kaikissa väestöryhmissä ja ikäluokissa. Osallisuus ymmärretään dynaamisena hyvinvoinnin osatekijänä. Hallitusohjelmassa nostetaan esille uudenlaisia osallistumisen muotoja kuten osallistuva budjetointi.

Lahdessa osallistuvan budjetoinnin toimintamallia on pilotoitu vuonna 2020. Vuonna 2021 arvioidaan ja kehitetään mallia edelleen sekä toteutetaan uusi ideoi-kehittä-äänestä -prosessi vuosina 2021–2022. Organisaatio- ja johtamisjärjestelmäuudistuksen myötä kaupungin lähidemokratiamalli uudistuu 2021.

Palvelutorin toiminnan käynnistyminen vuonna 2019 ja edelleen kehittäminen monialaisena hyvinvoinnin ja osallisuuden

alustana varmistaa lahtelaisten arjen sujuvuutta sekä vahvistaa yhteistoimintaa järjestöjen, yritysten ja yhteistyökumppaneiden kanssa ja luo samalla mahdollisuuksia kansalaisaktiivisuudelle. Kaupunki toimii mahdollistajana ja koordinoijana muiden toimijoiden hyvinvointitoiminnalle.

Vuonna 2020 valmistellut maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärjet (mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päihteettömyys ja terveelliset elintavat) ohjaavat eri toimijoiden kanssa tehtävää hyte-työtä.

Lahti on mukana Hymy-verkostohankkeessa, jossa kehitetään tietojohdamisen valmiuksia ja luodaan edellytyksiä kuntalaisten osallisuudelle sekä kuntien väliselle yhteistyölle väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Terveydenhuoltolaki velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Lahden kaupungin laaja, kerran valtuustokaudessa koottava hyvinvointikertomus on hyväksytty tammikuussa 2017 Uusi laaja hyvinvointikertomus valmistuu vuonna 2021. Hyvinvoinnin tietopohjaa ylläpidetään sähköisessä hyvinvointikertomuksessa (hyvinvointikertomus.fi). Vuosittainen hyvinvointikertomuksen hyvinvointisuunnitelmaosa perustuu kaupungin strategiaa toteuttavaan yhteisöllisyyden kokonaisuuteen. Hyvinvoinnin tilasta raportoidaan vuosittain tilinpäätöksessä.

Talouden ja henkilöstön kehitysnäkymät

Talouden kehitysnäkymät

Valtiovarainministeriö (VM) arvioi bruttokansantuotteen supistuvan kuusi prosenttia vuonna 2020. Viennin lisäksi yksityinen kulutus ja yksityiset investoinnit vähenevät. Julkisten menojen lisääntyminen tukee talouskasvua.

VM:n mukaan talouden toipuminen vuoden 2020 loppupuolelta alkaen on hidasta luottamuksen laskun sekä epävarmuuden kasvun seurauksena. Investointien toipumista heikentää myös asuinrakentamisen väheneminen. BKT:n arvioidaan kasvavan 2,5 prosenttia vuonna 2021 ja 1,7 prosenttia vuonna 2022.

Julkinen talous velkaantuu erittäin nopeasti. Julkisen talouden alijäämä kasvaa vuonna 2020 yli 8 prosenttiin ja julkisyhteisöjen velka kipuaa yli 70 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Tulojen ja menojen välinen epätasapaino pienenee arvioiden mukaan lähivuosina talouden väliaikaisten tukitoimien päättyessä ja kasvun elpessä. Julkinen talous pysyy silti selvästi alijäämisenä lähivuodet.

Talouden näkymät niin Suomessa kuin maailmantaloudessa ovat edelleen hyvin epävarmoja. VM on ennusteissaan oletta- nut, että koronapandemia hiipuu vähitellen pois. Kuluttajien luottamus ja talouden toimintakyky pysyvät kuitenkin heik- koina siihen asti, kunnes sairauteen on löydetty tehokas ro- kote tai hoito.

Kuntatalous

Suomen kuntatalous jatkoi heikkenemistään vuonna 2019. Heikkenemisen taustalla oli ennen kaikkea toimintakulujen voimakas kasvu ja verotulojen maltillinen kehitys. Verotuloker- toymää pienensi vuonna 2019 tulorekisterin käyttöönotosta johtuneet ongelmat ja muutokset ennakonpidätystavassa. Vuoden 2020 koronapandemia heikensi koko julkista ta- loutta, vaikka Suomi selviytyi joiltakin osin muita maita pie- nemmillä vaikutuksilla. Toisaalta haasteet voivat olla vielä edessä, koska pandemia-aallot aiheuttavat epävarmuutta, maailmanlaajuinen investointihalukkuus on jäissä ja työllisyys on heikentynyt. Merkittävä osa pandemian vaikutuksista näh- dään vasta vuonna 2021. Kuntien yhteisövero tulee laske- maan, kunnallisveron tuotot tulevat heilahtelemaan työllisyys- kehityksen mukaisesti ja lisäksi kuntia kuormittavat sairaan- hoitopiireille pandemiasta syntyneet kustannukset.

Kuntakentän suurimpia taloushuolia aiheuttavat sosiaali- ja terveystoimen suuret menopaineet, jotka ylittävät kuntatalou- den tulokehityksen sekä koronapandemian vaikutus tuloihin. Lisäksi esitetty sote-uudistuksen rahoitusmalli uhkaa heiken- tää joidenkin kuntien taloustilannetta entisestään.

Taloustilanne vuosina 2019–2020

Lahden kaupungin talous painui -20,3 milj. euroa alijää- mäiseksi vuonna 2019. Verotulot olivat -11,2 milj. euroa hei- kommat kuin alkuperäinen talousarvio. Palvelujen ostoihin liit- tyvät menot taas toteutuivat 24,9 milj. euroa talousarviota suurempina. Lahden kaupungin maksuosuus Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle ylittyi alkuperäiseen talousarvioon verrat- tuna noin 23 milj. eurolla. Vuosikatteeksi muodostui 26,4 milj. euroa ja tilikauden tulos oli -20,5 milj. euroa. Kaupungin inves-

tointitaso jatkui korkealla tasolla, vuoden 2019 bruttoinves- tointien toteuma oli 102,4 milj. euroa. Koulujen ja päiväkotien uudisrakennuksia ja korjauskohteita oli meneillään useita. Lahden kaupunginsairaalan monivuotinen investointi valmis- tui ja rakennus otettiin käyttöön uutena pääterveysasemana. Kaupungin omaan toimintaan otetut lainat olivat vuoden 2019 lopussa 298,4 milj. euroa eli 2 490 euroa asukasta kohden. Koko konsernin lainamäärä vuoden lopussa oli 1 193,0 milj. euroa.

Talousarviovuodesta 2020 on muodostunut haasteellinen. Koronapandemia aiheutti toimintatuotto- ja verotulomenetyk- siä. Kriisi vaikutti joiltakin osin menoja alentavasti ja osin me- noja kasvattavasti. Alkuperäisen talousarvion 684,2 milj. eu- ron toimintakate on heikkenemässä 691,9 milj. euroon. Val- tion tukipaketin ansiosta vuosikate on kuitenkin toteutumassa lähes alkuperäisen talousarvion mukaisena.

Valtio helpotti kuntien vuoden 2020 talousongelmaa myöntä- mällä tukipaketit kuntataloudelle. Valtion tukipaketit riittää pääosin kattamaan pandemian vaikutukset. Menojen kasvun ja tulojen laskun lisäksi tulosenusteita painaa alas tilinpää- töksen yhteydessä todennäköisesti suoritettavat arvonmuu- toskirjaukset, joiden suuruus tarkentuu vuoden vaihteessa.

Talouden kehys

Kaupunginhallitus hyväksyi Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvion ja vuosien 2021–2023 taloussuunnitelman laa- dintaohjeet ja talouden kehityksen kesäkuussa 2020. Vuoden 2021 talousarviokehityksen mukainen tuloslaskelma päättyi 55,1 milj. euron vuosikatteeseen ja nollatulokseen.

Kaupungin taloussuunnitelma 2021–2023

Talousarvion 2021 toimintatuotot ovat 157,7 milj. euroa, kas- vua edelliseen vuoteen verrattuna 5,3 prosenttia. Toimintaku- lut ovat 853,9 milj. euroa, 1,3 prosenttia edellistä vuotta suu- remmat. Talousarviovuoden toimintakate on 695,0 milj. eu- roa, 0,5 prosenttia edellistä vuotta heikompi.

Verotuloarvio vuodelle 2021 on 506,4 milj. euroa, jossa li- säystä edellisen vuoden talousarvioon on 3,8 prosenttia. Kun- nallisveron tuottoarvio perustuu vuoden 2021 kunnallisvero- tasoon 21,25 prosenttia, jota on korotettu edellisvuodesta 0,5 prosenttiyksikköä. Valtionosuusarvio on 222,9 milj. euroa, jossa vähennystä edelliseen vuoteen verrattuna on 2,1 pro- senttia.

Vuosikate vuonna 2021 on 43,2 milj. euroa ja tilikauden tulos on -8,3 milj. euroa. Tilikauden alijäämäksi on arvioitu -8,2 milj. euroa. Talousarviovuonna 2021 kaupungin taseeseen kerty- nyt ylijäämä on arviolta noin 114,5 milj. euroa. Talousarviovuo- den poistot ja arvonalentumiset ovat yhteensä 51,5 milj. eu- roa, kasvua edellisvuoteen 8,5 prosenttia.

Investointien taso on edelleen korkealla tasolla. Vuoden 2021 investointien bruttomenot ovat 98,8 milj. euroa, vuoden 2022 taso on 81,6 milj. euroa ja 2023 taso 65,8 milj. euroa.

Tuloslaskelma, 1 000 €	TA+ LTA:t 2020	TA 2021	Muutos-%	TS 2022	Muutos-%	TS 2023	Muutos-%
Toimintatuotot	149 865	157 740	5,3 %	159 447	1,1 %	162 189	1,7 %
Valmistus omaan käyttöön	1 114	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %
Toimintakulut	842 875	853 874	1,3 %	856 175	0,3 %	868 475	1,4 %
TOIMINTAKATE	-691 896	-695 020	-0,5 %	-695 614	-0,1 %	-705 172	-1,4 %
Verotulot	487 760	506 400	3,8 %	507 404	0,2 %	520 678	2,6 %
Valtionosuudet	227 690	222 900	-2,1 %	225 900	1,3 %	234 900	4,0 %
Rahoitustuotot- ja kulut	15 092	8 931	-40,8 %	3 854	-56,8 %	2 456	-36,3 %
VUOSIKATE	38 645	43 211	11,8 %	41 544	-3,9 %	52 862	27,2 %
Poistot ja arvonalentumiset	47 451	51 503	8,5 %	54 608	6,0 %	58 178	6,5 %
TILIKAUDEN TULOS	-8 806	-8 291	5,8 %	-13 064	-57,6 %	-5 316	59,3 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	82	82	0,0 %	82	0,0 %	82	0,0 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-8 724	-8 209	5,9 %	-12 982	-58,1 %	-5 234	59,7 %

Rahoituslaskelma, 1 000 €	TA+ LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
TOIMINNAN RAHAVIRTA	34 525	37 091	37 424	48 742
Vuosikate	38 645	43 211	41 544	52 862
Tulorahoituksen korjauserät	-4 120	-6 120	-4 120	-4 120
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA	-112 899	-90 214	-75 858	-60 191
Investointimenot	-120 682	-98 845	-81 608	-65 841
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 163	1 011	130	30
Pysyvien vast. hyöd. luovutustulot	5 620	7 620	5 620	5 620
Toiminnan ja investointien rahavirta	-78 373	-53 123	-38 434	-11 449
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA				
Antolainauksen muutokset	29 013	10 341	4 515	1 367
Antolainasaamisten lisäykset	-15 000	-30 000	-35 000	-35 000
Antolainasaamisten vähennykset	44 013	40 341	39 515	36 367
Lainakannan muutokset	49 655	39 350	29 800	8 100
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	60 000	72 000	67 000	80 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-40 345	-32 650	-37 200	-71 900
Lyhytaikaisten lainojen muutos	30 000	0	0	0
RAHOITUKSEN RAHAVIRTA	78 669	54 066	39 040	12 942
RAHAVAROJEN MUUTOS	295	944	606	1 494

Henkilöstön kehitysnäkymät

Lahden kaupungin strategia tähtää kasvuun rohkeana ja yrittäjäystävällisenä ympäristökaupunkina. Kaupunki tekee rohkeita valintoja sujuvan arjen, hyvinvoinnin ja yrittämisen edistämiseksi. Kaupungin henkilöstötavoitteina on lisätä työhyvinvointia ja kehittää myönteistä työnantajainnetta.

Työnantajatoimintaa ja työyhteisöjä ohjaavat strategian ja eettisten periaatteiden ohella arvot: avoimesti, vastuullisesti ja yhdessä. Henkilöstöpoliittiset linjaukset ohjaavat kaikkea työnantajatoimintaa. Jokainen esimies sitoutuu kehittämään toimintaa ja luomaan merkityksellistä työelämää yhteistyössä henkilöstön kanssa.

Niukkenevat taloudelliset resurssit vaikuttavat myös henkilöstöön. Tulevina vuosina korostuvat keskittyminen perustehtävään, prosessien tehokkuus ja muutuskäkykyys. Uudenlaiset työn tekemisen tavat muokkaavat sekä työtä että työyhteisöjä. Prosessien tarkastelu ja uudistaminen merkitsee myös lisääntyvää digitalisaatiota. Tämä edellyttää henkilöstöltä valmiuksia uudistuksiin, muuttaa ja tehostaa totuttuja toimintatapoja. Asiantuntijatehtävissä etätyö on lisääntynyt, jolla on vaikutusta toimitilatarpeisiin.

Muutostilanteissa Lahden kaupunki toimii hyvänä ja vastuullisena työnantajana. Henkilöstöjohtamisen tavoitteena on osaava, motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö.

Henkilöstövoimavarat

Henkilöstösuunnittelu on yksi kaupungin tärkeimpiä prosesseja, jolla suunnitellaan henkilöstövoimavarojen käyttö ja ennakoidaan tarvittava osaaminen. Lahden kaupunki arvioi realistisesti palvelutarpeita ja niiden muutoksia sekä henkilöstön määrää, rakennetta, käytettävyyttä ja osaamisen suunnittelua pidemmällä aikajänteellä.

Rekrytoinneissa tulee ennakoida työn pysyvyys ja tuleva osaamistarve. Henkilöstön luonnollisen poistuman (eläköityminen ja irtisanoutuminen) yhteydessä arvioidaan rekrytoinnin tarve ja osaamisprofiili. Täyttöluvan saaminen edellyttää aina ajantasaisen tehtäväkuvauksen olemassaoloa, talousarvion riittävyyttä sekä perusteluja esimerkiksi tuottavuuden, tehokkuuden tai vaikuttavuuden näkökulmista. Tämä tarkoittaa myös sitä, että henkilöstösuunnitelmaan sisältyvää rekrytointia ei aina ole mahdollista toteuttaa kokonaan tai suunnitellussa aikataulussa. Täyttöluvan yhteydessä arvioidaan myös tehtäväkohtainen palkka ja täyttöluvassa määritettyä palkkaa on noudatettava.

Täyttölupakäytännön tiukentaminen ja taloudelliset resurssit vaikuttavat myös henkilötövuosien kertymään. Tavoitteena on vähentää 279 henkilötövuotta (9 %) vuosina 2021–2023 verrattuna vuoden 2019 toteutumaan. Tavoitteena on myös

lieventää henkilöstökuluihin vaikuttavien pakollisten korotusten vaikutusta (virka- ja työehtosopimusten mukaiset palkan korotukset, lomarahojen palautuminen, henkilöstösivukulujen muutokset). Nämä korottavat henkilöstökuluja noin 4,5 prosenttia vuosina 2021–2023. Henkilötyövuosien ja henkilöstökulujen kehitystä seurataan kuukausittain ja mahdollisiin poikkeamiin reagoidaan.

Johtaminen ja esimiestyö

Tulevaisuuden johtamisessa ja esimiestyössä korostuvat kokonaisvaltainen ajattelu, kyky reagoida nopeasti muuttuviin olosuhteisiin ja tilanteisiin. Esimiestyö on valmentavaa ja henkilöstön ja tiimien itseohjautuvuus lisääntyy. Tiukka talustilanne vaatii johtajilta ja esimiehiltä kykyä sopeutua, priorisoida ja kehittää uusia, tuottavuutta lisääviä työskentelytapoja erityisesti digitaalisuutta lisäämällä. Tässä onnistuminen edellyttää tiedolla johtamista sekä taitoa kuunnella ja käydä dialogia johdon, esimiesten ja koko henkilöstön välillä.

Hyvä johtaminen ja osaava henkilöstö ovat palveluiden ja toimintatapojen uudistamisen perusta. Tämä edellyttää esimiehiltä kaupunkitasoisen näkökulman vahvistamista, johtamisosaamisen kasvattamista ja henkilöstön itseohjautuvuuden lisäämistä selkeillä vastuilla ja odotuksilla. Johtamisen ja esimiestyön tueksi jatketaan valmentavan johtamisen koulutusohjelman valmistelua ja läpivientiä sekä rakennetaan esimiestyön kehittämisen portaatt. Esimiesten roolia ja osaamisvaatimuksia täsmennetään. Esimiehet mahdollistavat henkilöstön kehittymisen uusiin rooleihin ja vastuisiin sekä varmistavat yksikkönsä onnistumisen työssään.

Hyvinvoiva ja osaava työyhteisö

Henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn johtaminen on eri toimijoiden yhteistyötä, jonka yhtenä tavoitteena on työurien pidentäminen.

Työkykyjohtaminen on osa johtamistyötä, jossa esimiehellä on tärkeä rooli. Myös työntekijällä on vastuu itsensä johtamisesta ja omasta terveydestään. Johdon ja henkilöstöpalvelujen roolina on vastata tavoitteiden ja mittareiden asettamisesta strategisella tasolla sekä seurata ja arvioida työhyvinvoinnin tilaa ja kehittymistä osana kaupungin taloutta ja tuottavuutta. Työsuojeluorganisaation toiminnan tavoitteena on taata turvalliset ja terveelliset työolot sekä tukea työntekijöiden työkykyä. Kumppanina toimii työterveyshuolto, jonka strategiseksi tavoitteeksi on asetettu työkykyiset työntekijät ja hyvinvoiva työyhteisö. Vuonna 2020 on toteutettu strategisen työhyvinvoinnin analyysi yhteistyössä Kevan kanssa. Analyysin pohjalta henkilöstöpalvelut päivittää työkykyjohtamisen mallit ja käytännöt tarvittavilta osilta. Työkykyjohtamisen kokonaistavoitteena on terveysperusteisten poissaolojen vähentäminen.

Osaamisen kehittäminen vahvistaa ja uudistaa henkilöstön osaamista siten, että työkäytännöt ja asiakaskokemus paranevat. Henkilöstöpalvelut johtaa ja koordinoi kaupunkitasoista johtamisen ja esimiestyön kehittämistä. Henkilöstöpalvelut ylläpitää ja tarjoaa koulutuksia erityisesti oppimisympäristön kautta. Palvelualueet ja yksiköt kehittävät ja ylläpitävät omaa ammatillista osaamistaan järjestämällä erityis- ja täydennyskoulutusta. Henkilöstöä kannustetaan myös omaehtoiseen opiskeluun.

Vuonna 2021 osaamisen ylläpito ja kehittäminen kohdentuu esimiestyöhön, tietotyö- ja viestintävälineiden käyttöön sekä tukee palveluiden kehittämistä. Osaamisen kehittämiseen ja ylläpitoon varataan henkilöstön kehittämis- ja koulutussuunnitelmiin kaupunkitasolla vähintään kolme päivää vuodessa per työntekijä.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Konsernihallinto (sis. Tilakeskus)	336	369	375	369	352
Muutos		33	6	-6	-17
Sivistyksen palvelualue (sis. orkesteri ja teatteri)	2 651	2 696	2 622	2 471	2 346
Muutos		45	-74	-151	-125
Kaupunkiympäristön palvelualue	179	194	192	189	189
Muutos		15	-2	-3	0
Kaupunki	3 166	3 259	3 189	3 029	2 887
Muutos		93	-70	-160	-142

STRATEGIAOSA

Lahden kaupungin strategia ja toiminnalliset tavoitteet

- Strategian valmistelu, toteutus ja seuranta
- Lahden kaupunkistrategia 2030
- Toiminnalliset tavoitteet eli strategian kärkihankkeet 2021

Strategian valmistelu

Lahden kaupunginvaltuusto päivitti kaupunkistrategian syksyllä 2017. Strategian päivityksen tavoitteena oli vastata toimintaympäristön muutoksiin ja terävöittää linjauksia, joilla kaupunki menestyy pidemmällä aikavälillä. Strategiapäivityksen aikaan valmisteltiin valtakunnallista maakunta- ja sote-uudistusta. Päijät-Häme on ollut edelläkävijä kootessaan hyvinvointitavoitteen sote-palvelut. Lahden kaupunkia kehitetäänkin uudelta pohjalta ilman sote-palvelujen järjestämisen vastuuta.

Lahden kaupungin visio vuoteen 2030 on Lahti – rohkea ympäristökaupunki. Visio ja sitä avaava johdanto korostavat Lahden muutosta kansainväliseksi yliopistokaupungiksi, jolla on kyky tarjota ratkaisuja erilaisiin tulevaisuuden haasteisiin. Rohkeus tarkoittaa myös valintoja, jolla edistetään hyvinvointia, sujuvaa arkea ja yrittämistä.

Kasvu rohkeana ympäristökaupunkina on Lahden pitkän aikavälin strateginen valinta, joka heijastuu alueen korkeakoulu-toimintaan, asukkaiden ja yritysten palveluihin sekä kaupungin kansainvälistymiseen. Strategian toteuttamista ohjaavat arvot: avoimesti, vastuullisesti ja yhdessä.

Strategian päivityksessä kiinnitettiin erityistä huomiota valtuuston tahtotilaan ja valmistelun tukena toimi eri valtuustoryhmien jäsenistä koottu strategiatyöryhmä.

Strategian toteutus ja seuranta

Strategian vision ja arvojen toteutuminen punnitaan jokapäiväisessä työssä.

Strategia toteutetaan käytännön toimenpiteillä, jotka kirjataan vuosittain talousarvioon toiminnallisina tavoitteina (eli strategian kärkihankkeet 2021) ja edelleen käyttösuunnitelmiin. Talousarvioraportoinnin kautta arvioidaan organisaation onnistumista ja tuloksellisuutta strategian toteuttamisessa.

Strategian toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka on esitelty talousarviokirjan liitteissä. Strategiset mittarit kertovat kehityksen suunnasta. Mittareilla ei voida suoraan mitata organisaation tuloksellisuutta, sillä toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät. Strategisten mittareiden toteutumisesta raportoidaan tilinpäätöksen yhteydessä. Strategian toimintalupausten seuranta ja raportointi tehdään talousarvioreportoinnin yhteydessä, jonka kautta on mahdollista arvioida myös organisaation tuloksellisuutta. Strategia päivitetään seuraavan kerran vuonna 2021 uuden valtuustokauden alussa.

Lahdella on merkittäviä uusia mahdollisuuksia kasvattaa kaupungin veto- ja elinvoimaa. Lahti on vuonna 2021 Euroopan ympäristöpääkaupunki ensimmäisenä suomalaisena kaupunkina. LUT, Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto, laajentaa toimintaansa Lahdessa. Mittavat investoinnit liikenneväyliin sekä uusiin yritys- ja asuinalueisiin vahvistavat elinkeinoelämää.

A. ELINVOIMA

A. ELINVOIMAN MUUTOS 2022

Lahti tarjoaa kansainvälisesti kiinnostavan toimintaympäristön älykkäiden ja kestävien ratkaisujen kehittämiseen ja liiketoimintaan.

A1. Kasvamme yrittäjystävällisenä opiskelu-kaupunkina ja luomme vetovoimaisen ja hyvinvointia lisäävän työ- ja elinympäristön.

A2. Lisäämme työllisyyttä ennakkoluulottomalla yhteistyöllä.

A3. Luomme uusia työpaikkoja tarjoamalla kaupungin kehitysalustaksi yrityksille. Lisäämme alueen yhteistyötä innovaatio-toiminnan kärkiteemoissa (ympäristö, muotoilu, digitalisaatio ja liikunta).

A4. Kasvatamme keskustan elinvoimaa ja lisäämme asuinalueiden viihtyisyyttä. Edistämme kestävän kehityksen mukaista yhdyskuntarakennetta ja liikumista.

A5. Vahvistamme Lahden liikunta-, kulttuuri- ja tapahtumatarjontaa.

A6. Haemme kasvua vesiosaamisesta ja kestävästä matkailusta. Vaalimme puhtaita vesistöjä ja luonnon monimuotoisuutta.

Elinvoiman strategiset tavoitteet

1. Lahti on 125 000 asukkaan kaupunki vuonna 2022 ja 150 000 asukkaan kaupunki vuonna 2030. (A1)
2. Jatko-opiskelupaikkojen houkuttelevuus ja määrä kasvavat. (A1)
3. Toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus kasvaa. (A1)
4. Työllisyysaste nousee vuoden 2008 tasolle vuoteen 2022 mennessä ja on yli 75 % vuonna 2030. (A2)
5. Uusien yritysten määrä kasvaa. (A1, A3, A4, A6)
6. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan elinkeinopoliittikaan kasvaa. (A1, A2, A3, A4)
7. Keskustan elinvoimaisuus kasvaa mitatusti. (A4)
8. Yhdyskuntarakenne kehittyy kestävästi. (A4)
9. Lahden asukasohjauksen kirkkopäästöt ovat -80 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2025 mennessä. (A1, A3, A4)
10. Tapahtumien määrä kasvaa 3 % vuosittain. (A5)
11. Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat. Luonnon-suojelualueiden osuus kokonaispinta-alasta kasvaa. (A6)

ARVOT: Avoimesti, vastuullisesti, yhdessä

VISIO 2030

Lahti – rohkea ympäristökaupunki

"Kansainvälinen yliopistokaupunki ratkaisee tulevaisuuden haasteita. Lahdessa teemme rohkeita valintoja sujuvan arjen, hyvinvoinnin ja yrittämisen edistämiseksi."

B. UUDISTUMINEN

B. UUDISTUMISEN MUUTOS 2022

Lahti on moderni, innostava ja palveleva kaupunki. Kaupunki tunnetaan uudistuvasta ja kokeilevasta toiminnastaan.

B1. Kehitämme palveluiden asiakaslähtöisyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä.

B2. Kehitämme toimintaamme joustavasti kokeilemalla.

B3. Uudistamme kaupunkikonsernin toimintatapoja ja rakenteita.

B4. Kehitämme kaupungin palveluasennetta ja toimintakulttuuria Suomen yritysystävällisimmäksi.

Uudistumisen strategiset tavoitteet

1. Asukkaiden tyytyväisyys kuntapalveluihin kasvaa. (B1)
2. Kaupungin tilatehokkuus kasvaa. (B1)
3. Toteutetut ja arvioidut strategioita toteuttavat kokeilut. (B2)
4. Kaupungin tulorahoitus vuonna 2022 riittää kattamaan nettoinvestoinnit. (B3)
5. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan viestintään ja tiedottamiseen kasvaa. (B4)

C. YHTEISÖLLISYYS

C. YHTEISÖLLISYYDEN MUUTOS 2022

Lahti on lapsiystävällinen hyvinvointikaupunki.

C1. Edistämme teollamme lasten ja nuorten hyvää arkea.

C2. Teemme kaupungistamme tasa-arvoisen, suvaitsevaisen ja turvallisen. Kaikilla asukkailla on mahdollisuus osallistua yhteisön kehittämiseen.

C3. Tuemme kaupunkilaisten terveyttä ja hyvinvointia yhdessä 3. ja 4. sektorin toimijoiden ja yritysten kanssa.

C4. Kehitämme henkilöstön palveluosaamista, työssä oppimisen edellytyksiä ja työhyvinvointia.

Yhteisöllisyyden strategiset tavoitteet

1. Lapsivaikutuksia arvioidaan laajasti. (C1)
2. Yksinäisyyden kokemus vähenee. (C1, C2, C3)
3. Eri väestöryhmät ovat entistä terveempiä. (C1, C3)
4. Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä kasvaa. (C3)
5. Koettu turvallisuus lisääntyy. (C2, C3)
6. Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi lisääntyy. (C4)
7. Työnantajajame kehittyy myönteisesti. (C4)
8. Lasten osallisuutta lisätään kaupungin palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä kaupungin kaikissa lapsia koskeissa toiminnoissa. (C1, C2, C3)
9. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lasten määrä nousee merkittävästi. (C1, C2)

LAHTI

Toiminnalliset tavoitteet eli strategian kärkihankkeet 2021

ELINVOIMA

A Lahti tarjoaa kansainvälisesti kiinnostavan toimintaympäristön älykkäiden ja kestävien ratkaisujen kehittämiseen ja liiketoimintaan

1. Euroopan ympäristöpääkaupunki

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö / tavoitetaso	Mittari
Lisätään lasten ja nuorten ympäristötietoisuutta ja osallistetaan heitä laajasti kaupungin toiminnassa (osallisuus, suunnittelu, toteutus) Sivi + koha + kymp	- Vähintään kolme ympäristötietoisuutta ja osallistavaa toimenpidettä jokaisella palvelualueella.	- Toteutuneiden toimenpiteiden lukumäärä.
Otetaan käyttöön joukkoliikennettä täydentävä kaupunkipyöräjärjestelmä Kymp	- 2021: Järjestelmä toteutettu - 2022: 4-6 matkaa/pyörä/päivä	- Järjestelmän toteutuminen (kyllä/ei) - Kaupunkipyörien käyttöaste
Käynnistetään vähähiilisen rakentamisen kehityskeskus Kymp	<u>Keskuksen suunnittelu:</u> - Ei mitään/Keskuksen toimintamallin ensi vaihe valmis <u>Tilannekartoitus:</u> - Ei mitään/Toimintaympäristö kartoitettu Suomessa ja globaalisti <u>Rahoitushakujen käynnistys:</u> - Horizon kumppanihakua käynnistetty/Horizon ohjelman haku tehty	- Toimintamallikuvaus valmis, toiminta aloitettu - Kartoitusraportti - Haku on / ei ole tehty
Lisätään vaihtoehtoisten käyttövoimien osuutta joukkoliikenteessä Kymp	- 12/100 bussia liikennöi vaihtoehtoisilla käyttövoimilla / tavoite 50/100 bussia	- Vaihtoehtoisten käyttövoimien osuus
Käytetään ympäristöystävällisiä liukkauden- torjunta- ja pölynsidontamateriaalija suolan sijasta Kymp	- Lähtötaso: Keskustan hoidonjohdourakassa testattu ympäristöystävällisiä materiaaleja. - Tavoitetaso: Suola korvattu ympäristöystävällisillä materiaaleilla ja korvaavalla teknologialla pohjaveden muodostumisalueilla 2021: Itäisen Lahden alueella 2022: Koko kaupungin alueella	- Suola on / ei ole korvattu Itäisen Lahden alueella.
Vahvistetaan Lahden ilmastojohtajuutta Koha	- Lähtötaso: selvitetty ilmastojohtajanhankkeessa. - Tavoitteena on tuoda ilmastojohtaminen osaksi johtamisjärjestelmää	- Itsearviointi

2.Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki

Palvelualueiden toimenpiteet	Lähtö / tavoitetaso	Mittari
Edistetään korkeakoulujen tutkimuksen ja yritysten välistä yhteistyötä Koha	<ul style="list-style-type: none"> - Käynnistetään valtion kanssa solmitavan ekosysteemin sopimuksen mukaiset toimenpiteet. - Kartoitetaan ja haetaan ekosysteemejä tukevia yhteishankkeita kansallisista ja kansainvälisistä rahoituskanavista. - Start-up-centeriin sijoittuu 30 yritystiimiä vuonna 2021 	<ul style="list-style-type: none"> - TEMin kanssa solmitun ekosysteemisopimuksen toteutus käynnistetty. - Tuettujen hankkeiden euromäärä; taivoite ulkoinen rahoitus 500 000 euroa. - Start-up-centerissä toimivien yritystiimien lukumäärä.
Markkinoidaan Lahtea yliopisto- ja tiedekaupunkina Koha	<ul style="list-style-type: none"> - Toteutetaan yliopistokaupunki Lahti -viestintäkampanja. - Toteutetaan 2.0 versio syksyn uusille korkeakouluopiskelijoille suunnattavasta Taste student life in Lahti -opiskelijakirjasesta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kampanja toteutettu ja palaute arvioitu. - 2.0 versio on toteutettu ja palaute kerätty opiskelijoilta ja yrityksiltä.
Tuetaan valmistuvien opiskelijoiden työllistymistä Koha	<ul style="list-style-type: none"> - Yritys-hunter tiimin toiminnan (LAB/SALPAUS/LUT) konkretisointi ja käynnistäminen yhdessä oppilaitosten kanssa opiskelijoiden ja valmistuvien työllistymistä tukeväksi sekä harjoittelu- ja opinnäytetyöpaikkojen löytämiseksi alueelta. - Käynnistetään kaupungin urakiihdyttämöpalvelut valmistuville opiskelijoille (Lahti-paketti vaikeasti työllistyneille valmistuneille). 	<ul style="list-style-type: none"> - Valmistuneiden opiskelijoiden työllisyys alueelle (Amk-yliopistot rahoitusmalli) - Urakiihdyttämöpalvelu on käynnissä (kyllä/ei) - Palvelun asiakasmäärät
Vahvistetaan lasten ja nuorten tiedekasvatusta yhteistyössä korkeakoulujen ja sivistyspalveluiden kaikkien yksiköiden yhteistyössä. Sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Käynnistetään Lahden JunnuYliopisto -toiminta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lukiossa. - Tiedekasvatuksen kaupunkitasoinen oppimiskokonaisuus: vuonna 2021 pilotoidaan ensimmäiset toimenpiteet ja tehdään niihin perustuen suunnitelma opintokokonaisuudesta 	<ul style="list-style-type: none"> - Varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa toteutetut toimenpiteet - Opintokokonaisuus valmis
Tuodaan tiede tutuksi kaikenikäisille: avataan tutkittu tieto arkipäivään Sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Osataan arvioida tiedon luotettavuutta: disinformaatio, mediakritiikki - Kirjasto, Wellamo-opisto, museot, muut toimijat 	<ul style="list-style-type: none"> - Eri ikäisille järjestettyjen tilaisuuksien määrä
Tarjotaan liikunta- ja kulttuuripalveluita kohdennetusti opiskelijoille. Sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Laaditaan opiskelijoille suunnattu Lahden kaupungin liikunta- ja kulttuuripaketti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tietopaketti jakelussa
Kehitetään kampusalueita: - Mukkulan kampusalueen kehittäminen - Kampuspuiston rakentaminen vaihe 2 - Paavolan kampuksen toteutuksen edistäminen. Kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Niemen alueen kehityskuvan ja asemakaavojen eteenpäin vieminen - Oppilaitosyhteistyö, yleissuunnitelma tehty/aluetta rakennetaan vuosittain - Kaupunkisuunnittelun osallistuminen hankkeen toteutukseen. - Paavolan kampusalueen infra valmis 1.12.2021 	<ul style="list-style-type: none"> - Kampuspuisto rakentuu täydentyen vuosittain - Hankeaikataulussa pysyminen
Kehitetään Lahden kaupunkia opiskelijoiden harjoittelu- ja opinnäytetyöpaikkana. Koha + kymp + sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Korkeakoulu- ja toisen asteen harjoittelupaikkojen ja opinnäytetöiden koordinointi ja kehittäminen Lahden kaupungissa yhdessä oppilaitosten kanssa (ml. prosessi ja ohjaus). - Systemaattisempi ja yhtenäisempi toimintamalli sekä kasvavat harjoittelija- ja opinnäytetyöntekijämäärät Lahden kaupungin omassa organisaatiossa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Toimiva kaupunkitasoinen oppimis- ja harjoittelijapolku. - KOHA: viisi harjoittelijaa ja viisi opinnäytetyöntekijää - SIVI: viisi harjoittelijaa ja viisi opinnäytetyöntekijää - KYMPPI: viisi harjoittelijaa ja viisi opinnäytetyöntekijää

3. Työllisyyden kuntakokeilu

Palvelualueen toimenpide	Lähtö- / tavoitetaso	Mittari
Kehitetään kaupungin ja alueen työllisyshoidon hoito Koha	- Lahden kaupungin ja kuntakokeilualueen työllisyshoidon uusi kokonaisuus on kuvattu ja toiminnassa. Sovittu palvelutuotannon kehittämisen mittareista. -/Lahden seudun työllisysoimijoiden (yritykset, kunta, TE, oppilaitokset, 3.sektori) verkoston (ekosysteemi) toimintamalli on määritetty	- Kaupungin ja kuntakokeilualueen työllisyshoidon kokonaisuuden sekä seudun verkoston kuvauksien valmiusaste - Palvelun laatua kuvaavien palvelutuotannon kehittämisen mittareiden valmiusaste
Kehitetään ja koordinoidaan työnantajapalveluita Koha	-/Starttirahan avulla käynnistyneiden uusien yritysten määrä kasvaa -/Palkkatuella työllistyneiden henkilöiden määrä kasvaa	- Yritystoiminta starttirahan seurauksena - Työllistyminen palkkatuen seurauksena
Kehitetään ja koordinoidaan henkilöasiakaspalveluita Koha + sivi	-/Työttömien työnhakijoiden virta yli 3 kk ja yli 6 kk työttömyyteen vähenee -/Eri työvoimapalveluissa aloittaneiden työttömien työnhakijoiden määrä työttömien kokonaismäärästä kasvaa -/Työnhakijoiden aktivointiaste paranee -/Työmarkkinatuen kuntaosuus pienenee	- Työttömien työnhakijoiden virta yli 3 kk ja yli 6 kk työttömyyteen - Eri työvoimapalveluissa aloittaneet työnhakijat työttömien kokonaismäärästä: palvelujen vaikutavuus 3kk/6kk jälkeen - Työnhakijoiden aktivointiaste - Työmarkkinatuen kuntaosuuden määrä
Toteutetaan yrittäjyyskasvatussuunnitelmaa Sivi	Yrittäjäkasvatussuunnitelma valmis/suunnitelma kaikilla asteilla käytössä	Yrittäjäkasvatussuunnitelman käyttöaste

UUDISTUMINEN

B Lahti on moderni, innostava ja palveleva kaupunki.
Kaupunki tunnetaan uudistuvasta ja kokeilevasta toiminnastaan.

4. Digiloikka: Asukaslähtöiset sähköiset palvelut

Palvelualueen toimenpide	Lähtö- / tavoitetaso	Mittari
Osallistutaan kansalliseen oppimisen digitaalisen palvelualueen ja ekosysteemin luomiseen (DigiOne -hanke) (EHDOLLINEN, riittävä määrä kuntia mukana hankkeessa) Sivi + koha	<ul style="list-style-type: none"> - Oppimisen nykyjärjestelmät eivät tue riittävästi perusopetuksen uuden opetussuunnitelman tavoitteita. Oppijasta oleva tieto ei kulje oppijan mukana eikä mahdollista tiedolla johtamista riittävästi. - Edistetään hankkeen toteuttamista muiden kuntien kanssa yhteisen aikataulun mukaisesti. Vuoden 2021 aikana määritellään ja rakennetaan ensimmäiset palvelut. - Lahden kaupungilla on käytössä odotuksia ja tarpeita vastaava digitaalinen perusopetuksen palvelukokonaisuus vuonna 2023. Myöhemmin palvelukokonaisuus kattaa koko oppijan polun varhaiskasvatuksesta lukio-koulutukseen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hankkeen eteneminen suunnitellussa aikataulussa - Palveluiden rakentamisen valmiusaste
Automatisoidaan prosesseja Koha+sivi+kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Tavoitteena vähintään 10 uutta automatisoitua prosessia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Automatisoitujen prosessien määrä.
Laajennetaan sähköistä asiakaspalvelua Koha + sivi + kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Kaikki kaupungin hakemukset on mahdollista toimittaa ensisijaisesti sähköisinä - Kehitetään chat-palveluja ohjaamaan oikeisiin palveluihin - Otetaan käyttöön eri palautekanaviin ohjaava keskitetty järjestelmä: Tavoitteena yksiselitteinen, itseohjaava ja helppokäyttöinen palautteen antaminen. Palauteanalyysin automaattointi sekä tilastoinnin ja palautteen aiheuttaman seurannan kehittäminen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hakemusten lukumäärä, joita ei voi toimittaa sähköisesti. - Chat-bot on/ei otettu käyttöön - Tyytyväisyys chat-palveluun - Uudistettu järjestelmä on/ei ole otettu käyttöön.
Kehitetään sähköisiä osallisuusmahdollisuuksia Koha + kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Virtuaalisen Local-Joe kauppa-alustan kehittäminen. Tavoite: yrityksiä ja ihmisiä alustalla 100 kappaletta. - Osallistuvan budjetoinnin (OSBU) ja asukasosallistamisen sähköisten osallisuusalojen kehittäminen. Tavoitteena on asukasosallisuuden ja tyytyväisyyden vahvistaminen, osallistujamäärien kasvattaminen ja alustojen jatkokehittäminen. - Kehitetään eri osallistuttamisen muotoja käytössä olevien tekniikoiden avulla. 	<ul style="list-style-type: none"> - Alustalle kirjautuneiden käyttäjien ja toteutuneiden toimeksiantojen lukumäärä. - Asukkailta saatujen ideoiden määrä - Äänestysmäärät. - Asukastytyväisyys (kyselyt). - Asukastilaisuuksien lukumäärä, joihin on pystynyt osallistumaan etänä.
Lisätään kuntalaisten digiosaamista ja tuetaan heitä digitaalisten palveluiden käytössä. Koha + sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Järjestetyt kuntalaista tukevat koulutukset ja ohjaustilanteet sekä mahdollisuus laitteiden käyttöön (kirjasto, wellamo-opisto, lahti-piste) - Luodaan kaupunkitasoinen malli kuntalaisten digitaitojen tukemiseksi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koulutusten ja ohjaustilanteiden lukumäärä. - Malli on / ei ole luotu. - Vastuut on / ei ole jaettu.
Uusitaan pysäkkien näyttöjä sekä hankitaan bussien sisänäyttöjä. Kehitetään reaaliaikainen bussien seuranta järjestelmä avoimeksi matkustajille Otetaan käyttöön joukkoliikenteen liikennevaloetuuudet Kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Vanhat näytöt ja ei näyttöjä busseissa / vanhat tai huonokuntoiset näytöt uusittu ja busseissa sisänäytöt - Ei avoin matkustajille / avoin matkustajille - Ei liikennevaloetuksia / etuudet käytössä 	<ul style="list-style-type: none"> - Uusien näyttöjen määrä pysäkeillä ja busseissa - Reittioppaan käyttäjämäärät - Bussien nopeus keskusta-alueella

C YHTEISÖLLISYYS

Lahti on lapsiystävällinen hyvinvointikaupunki.

5. Harrastustakuu ja arkiliikunta

Palvelualueen toimenpide	Lähtö- / tavoitetaso	Mittari
Varmistetaan lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet yhteistyössä eri toimijoiden kanssa Sivi	<ul style="list-style-type: none"> - Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus itseään kiinnostavaan harrastukseen - Lasten ja nuorten harrastustakuu toteutuu eri toimijoiden yhteistyönä ja kaupunkitasoisesti koordinoituna 	<ul style="list-style-type: none"> - Harrastustakuun koordinointi toimii - Harrastusmahdollisuudet ovat kaikkien lasten ja nuorten tiedossa
Turvataan liikuntahallikapasiteettia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa Sivi + koha + kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Edistetään yksityisten liikuntahallien ja liikuntapaikkojen toteutumista. 	<ul style="list-style-type: none"> - Liikuntahallikapasiteetin määrä - Tukijärjestelmä on tarkasteltu - Kaavamahdollisuudet
Toteutetaan leikkialueiden ja arkiliikuntapaikkojen palveluverkkoa Sivi + koha + kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Launeen keskuspuisto: Nykytilanne/ puiston rakentuminen - Nykytilanne /leikkialueiden määrä ja sijainti. - Arkiliikuntapaikat / koulujen/monitoimitalojen liikunta-alueet. Palveluverkkotarkastelu valmistuu 2020. Tavoite käynnistää toimenpideohjelman laatiminen ja toteuttaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Keskuspuiston suunnittelun ja rakentamisen toteutuminen - Viherrakentamisen työohjelman toteutuminen - Toimenpideohjelman laatiminen ja toteuttaminen
Parannetaan kävelyn ja pyöräilyn talvikunnossapitoa Kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Tavoitetaso 2021: tehostetussa kunnossapidossa olevia väyliä vähintään 20 kilometriä. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pyöräilyn pääreiteistä harjausmenetelmällä kunnossapidettynä (kilometriä)
Siirretään pyöräilyä ajoradalle ja pudotetaan nopeusrajoituksia liikenneturvallisuuden parantamiseksi Kymp	<ul style="list-style-type: none"> - Suoritetaan tarkastelu kaikista yhdistetyistä jalankulku- ja pyöräreistä ja toteutetaan muutokset 50 prosenttia niistä 2021. Loppuihin toteutetaan muutostyöt 2022. Katuverkoston nopeusrajoitustarkastelu 2021 aikana. Toimenpiteet vuonna 2022. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdistetyistä jalankulku- ja pyöräreistä tarkasteltu (%-osuus). - Muutokset toteutettu yhdistettyihin jalankulku- ja pyöräiteihin (%-osuus) - Katuverkoston nopeusrajoitustarkastelu on / ei ole toteutettu

TALOUSOSA

Talousarvion sitovuus ja taloutta ohjaavat kriteerit

- Sitovuus
- Taloutta ohjaavat kriteerit

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kaupunkikonsernissa

Käyttötalousosa

- Konsernihallinto
- Sivistyksen palvelualue
- Kaupunkiympäristön palvelualue

Tuloslaskelmaosa

Investointiosa

Rahoitusosa

Talousarvion sitovuus ja taloutta ohjaavat kriteerit

Sitovuus

Kaupunginvaltuusto hyväksyy talousarviossa kaupungin toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Tavoitteiden lisäksi valtuustoon nähden sitoviksi voidaan määritellä määräraha, tuloarvio tai toimintakate.

Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa talousarvioon brutto- tai nettomääräisenä, jolloin puhutaan bruttobudjetoidusta tai nettobudjetoidusta vastuualueesta. Kaupunginvaltuustoon nähden sitova erä on bruttobudjetoiduilla vastuualueilla menojen yhteissumma (määräraha) ja nettobudjetoiduilla yksiköillä toimintakate eli toimintatulojen ja menojen erotus. Taseyksiköt laativat omat tuloslaskelma-, investointi- ja rahoitusosat, joiden osalta sitovuus on tilikauden yli/-alijäämä.

Sitovat erillisohjeet

Nettoyksiköt: Nettobudjetoiduissa yksiköissä voidaan menoja lisätä vain, jos menoa vastaava tuloylitys on varmistettu.

Määrärahamuutokset: Talousarviovuoden aikana ilmenevät määrärahojen ylityspaineet ja mahdollisuudet menojen alituksiin tai tulojen ylityksiin tulee tuoda esiin talouden seurantaraportissa. Mahdolliset muutokset viedään kaupunkitasoisesti valtuuston käsittelyyn.

ICT-hankinnat: Tietojärjestelmähankinnoissa on noudatettava tietohallintojohtajan ohjeita.

Maksut ja taksat: Ellei lainsäädännöstä muuta johdu on maksujen ja taksojen määräytymisen yleisperiaatteena omakustannushinnoittelu. Lisäksi valtuusto valtuuttaa kaupunginhallituksen antamaan maksuista ja taksoista tarkemmat ohjeet talousarvion toimeenpano-ohjeissa.

KÄYTTÖTALOUSOSA	SITOVATASO
Konsernihallinto	
Konsernipalvelut vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Elinvoima ja kilpailukykypalvelut vastuualue	toimintakate
Tukityöllistäminen	toimintakate
Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastuualue	toimintakate
Tarkastustoimi	määräraha ja tuloarvio
Määrärahavaraus:	
Ostot hyvinvointiyhtymästä	määräraha
Käyttöomaisuuden myyntivoitot/-tappiot	ei sitova
Taseyksikkö	
Lahden Tilakeskus	tilikauden ylijäämä (alijäämä) ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita
Sivistyksen palvelualue	
Palvelualueen yhteiskustannukset	toimintakate
Lasten ja nuorten kasvu vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Osaaminen ja tieto vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Wellamo-opisto	toimintakate
Liikunta ja kulttuuri vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Kaupunginmuseo	toimintakate
Kansainväliset urheilutapahtumat	toimintakate
Taseyksikkö	
Lahden kaupunginorkesteri	tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Lahden kaupunginteatteri	tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Kaupunkiympäristön palvelualue	
Palvelualueen yhteiskustannukset	toimintakate
Maankäyttö ja aluehankkeet, Kunnallistekniikka sekä Rakennus- ja ympäristövalvonta vastuualueet yht.	määräraha ja tuloarvio
Joukkoliikenne	toimintakate
TULOSLASKELMAOSA	SITOVATASO
Lahden kaupungin tuloslaskelma	
Korkotulot ja -menot	nettoarvio
Muut rahoitustulot ja -menot	nettoarvio

RAHOITUSOSA	SITOVATASO
Lahden kaupungin rahoituslaskelma	
Antolainat	ei sitova
Lainanotto ja lyhennykset (pitkäaikainen)	ei sitova
INVESTOINTIOSA	SITOVATASO
Kaupunginvaltuustoon nähden sitovat	
Kiinteä omaisuus	investointisuunnitelman menot
Julkinen käyttöomaisuus	investointisuunnitelman menot
Irtain omaisuus	investointisuunnitelman menot
Arvopaperit ja osuudet	investointisuunnitelman menot
Talonrakennusinvestoinnit	investointisuunnitelman menot
Kaupunginhallitukseen nähden sitovat	
Kiinteistöjen ostot	hankeryhmän menot
Konsernihallinto	irtaimen omaisuuden menot
Sivistyksen palvelualue	irtaimen omaisuuden menot
Kaupunkiympäristön palvelualue	irtaimen omaisuuden menot
Lahden Tilakeskus	irtaimen omaisuuden menot
Lahden kaupunginorkesteri	irtaimen omaisuuden menot
Lahden kaupunginteatteri	irtaimen omaisuuden menot

Taloutta ohjaavat kriteerit

Kaupungin myöntämät avustukset

Toistuvaisavustukset; vuosittain toistuvat avustukset:

- Toistuvaisavustuksen saajat määritellään vuosittain käyttösuunnitelmissa.
- Myöntämispäätöksen yhteydessä saatetaan tiedoksi, että avustuksen maksaminen tapahtuu sen jälkeen, kun kaupunki on vastaanottanut tarvittavat toimintaan ja talouteen liittyvät asiakirjat (tulos- ja taselaskelma, toimintakertomus, tilintarkastus- tai toiminnantarkastuskertomus).

Vuosiavustukset; vuosittain haettavaksi julistettavat avustukset:

- 5 000 euroa tai sen yli menevän avustuksen myöntämispäätöksen yhteydessä saatetaan tiedoksi, että avustuksen maksamisen ehtona on tarvittavien myöntämispäätöksessä ilmoitettujen dokumenttien tai tositteiden toimittaminen kaupungille.
- Pienemmissä alle 5 000 euron avustuksissa hakuvaiheessa on sitouduttu käyttämään avustus siihen tarkoitukseen, kun se on myönnetty. Tositteiden toimittamista jälkikäteen ei edellytetä, mutta kaupunki varaa mahdollisuuden tarvittaessa tarkastaa tositteet.

Projektiavustukset; muut tapahtumiin ja hankkeisiin liittyvät avustukset

- Yksittäisiin tapahtumiin ja maksuvapautusavustuksia kaupungin tila- ja aluevuokriin sekä henkilökuntakorvauksiin haetaan ilman haettavaksi julistamista ensisijaisesti asianomaiselta palvelualueelta tai konsernihallinnosta.
- 5 000 euroa tai sen yli menevien avustusten ja alle 5 000 euron avustusten osalta toimitaan kuten vuosiavustuksissa.

Hankintojen ja ostojen toteuttamisen kriteerit

Julkisella hankinnalla tarkoitetaan kaupunkiorganisaation ulkopuoliselta toimijalta tehtävää tavaroiden ja palvelujen ostamista, vuokraamista tai siihen rinnastettavaa toimintaa sekä urakalla teettämistä. Tilaaminen ja kilpailuttaminen tulee suorittaa sähköisten järjestelmien avulla. Lahden kaupungin julkisissa hankinnoissa noudatetaan kaupungin voimassa olevaa hankintaohjelmaa ja hankintaohjetta. Hankinnan kilpailuttamiseksi on valittava hankinnan luonteeseen soveltuva, hankintalainsäädännön mukainen menettelytapa. Kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa sovelletaan hankintalakia (1397/2016) ja kynnysarvot alittavissa hankinnoissa noudatetaan kaupungin omia hankintaohjeita. Hankinnoista laadittavat hankintasopimukset tulee viedä asianhallintajärjestelmän sopimustenhallintaan. Sopimuksen allekirjoittaja vastaa sopimuksen asianmukaisesta arkistoinnista. Tavaroiden ja palvelujen toimittajia kilpailuttaessa käytetään aina maksuehtoa 21 pv netto.

Irtaimen omaisuuden (aktiivoinnin) kriteerit

Yksittäinen hyödyke voidaan kirjata irtaimen omaisuuden hankinnaksi silloin, kun se on käytössä useampana kuin kahtena tilikautena ja hankintahinta on vähintään 10 000 euroa.

Ensikertainen kalustus muodostaa poikkeuksen kriteeriin silloin, kun ensikertaiseen tai tilan uudelleen kalustukseen esim. luokkatilan kalustuksen uusimisesta tai saneerauksen jälkeisestä kokonaiskalustuksesta muodostuu yhteensä yli 10 000 euron hankinta. Ensikertaisen kalustuksen hankintoihin ei kirjata talousarviovuonna kuluvia hyödykkeitä, kuten pientarvikkeita ja -laitteita, sekä vuode- tai muuta vaatteistoa, joiden hankinnat tulee suorittaa käyttötalouden määrärahoilla.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta kaupunkikonsernissa

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteena on edistää kaupunkikonsernin toiminnan taloudellisuutta ja tehokkuutta, varmistaa toiminnan ja talouden raportoinnin oikeellisuus ja tietojen luotettavuus, turvata resurssit, omaisuus, henkilöstö ja toiminnan jatkuvuus ja häiriöttömyys sekä varmistaa lakien, päätösten, sääntöjen ja johdon ohjeiden noudattaminen.

Kaupunginvaltuusto hyväksyi 18.1.2016 ohjeen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan järjestämisen periaatteista Lahden kaupunkikonsernissa. Kaupunginvaltuuston päätöksen mukaisesti kaupunginjohtaja, konsernipalvelujohtaja, palvelualuejohtajat ja muut johtavat viranhaltijat vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja tuloksellisuudesta koko kaupungissa, taseyksiköissä ja palvelualueilla sekä niiden vastuualueilla. Kuntalaki edellyttää, että selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä tulee sisällyttää tilikaudelta laadittavaan toimintakertomukseen.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta ovat osa normaaleja johtamis-, suunnittelu- ja ohjaukseenkäytäntöjä. Riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällistä ja ennakoivaa tapaa tunnistaa, analysoida sekä hallita toimintaan liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia. Riskienhallintaa ja sisäistä valvontaa toteutetaan kaikilla organisaatiotasolla sekä eri toiminnoissa ja prosesseissa että palvelutuottajille ulkoistetuissa palveluissa ja hankinnoissa. Toiminnan jatkuvuus poikkeuksellisen vakavien riskien kohdalla varmistetaan valmiussuunnitelmin ja muilla toiminnan jatkuvuuteen ja häiriöttömyyteen pyrkivillä etukäteisvalmisteluilla. Sisäinen valvonta käsittää ne toimenpiteet ja menettelyt, joiden avulla pyritään varmistamaan asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Sisäiseen valvontaan kuuluvat organisaation sisäinen toimintaympäristö, tavoiteasetanta, riskienhallinta, valvontatoimenpiteet, tiedonkulku ja viestintä sekä seuranta.

Sisäinen valvonta koskee kaikkia kaupungin toimielimiä, johtoa ja esimiesasemassa olevia. Kaupungin toiminnot on järjestettävä ja toimintaa johdettava niin, että organisaation kaikilla tasoilla ja kaikessa toiminnassa on riittävä sisäinen valvonta. Toimielin ja sen alainen johtava viranhaltija vastaa johtamansa toiminnan sisäisestä valvonnasta. Johdon vastuulla oleva riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa ja sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus kunnan strategisten, toiminnan ja talouden tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta. Riskienhallinnalla ennaltaehkäistään toimintahäiriöitä ja toiminnan jatkuvuutta uhkaavia tapahtumia. Riskienhallinta perustuu ydintoimintojen ja järjestelmien tunnistamiseen, hyväksyttävän riskitason määrittelyyn sekä riittäviin riskienhallinnan menetelmiin. Riskienhallintaa on kaikilla organisaatiotasolla sekä eri toiminnoissa ja prosesseissa että palvelutuottajille ulkoistetuissa palveluissa. Riskienhallinta on olennainen osa Lahden kaupunkikonsernin jokapäiväistä johtamista. Se on osa toiminnan suunnittelua ja tukee asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja talousarvion toteutumista.

Konsernijohto vastaa kuntalain mukaan konsernivalvonnan järjestämisestä. Kaupunkikonsernin tytäryhteisöissä hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat yhteisön sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta lainsäädännön, valtuuston määrittelemän sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteiden ja konsernijohtajan antaman ohjeistuksen mukaisesti.

KÄYTTÖTALOUSOSA

Konsernihallinto

- vastualueet
- taseyksikkö

Sivistyksen palvelualue

- vastualueet
- taseyksiköt

Kaupunkiympäristön palvelualue

- vastualueet

Konsernihallinto

Tuloslaskelma (sis. Lahden Tilakeskus)	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toimintatuotot	85 134 808	82 511 200	83 734 400	85 233 000	87 419 200
Myyntituotot	4 166 451	553 400	2 553 800	555 100	556 500
Maksutuotot	195	0	0	0	0
Tuet ja avustukset	2 815 357	3 579 800	1 960 000	1 974 500	1 983 900
Vuokratuotot	65 619 605	67 268 800	68 715 200	72 531 200	74 501 200
Muut toimintatuotot	12 533 200	11 109 200	10 505 400	10 172 200	10 377 600
Valmistus omaan käyttöön	537 973	600 000	600 000	600 000	600 000
Toimintakulut	498 288 355	520 156 900	533 229 000	540 407 200	549 477 300
Henkilöstökulut	25 643 734	28 171 400	30 875 300	31 017 100	31 282 400
Palvelujen ostot	426 273 404	437 673 200	446 066 400	454 263 800	462 623 200
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	7 989 918	10 080 300	10 500 900	11 201 600	11 239 800
Avustukset	21 287 791	22 439 700	23 668 200	22 050 500	22 927 800
Muut toimintakulut	17 093 508	21 792 300	22 118 200	21 874 200	21 404 100
Toimintakate	-412 615 574	-437 045 700	-448 894 600	-454 574 200	-461 458 100
Poistot ja arvonalentumiset	24 601 867	23 665 000	23 205 000	25 300 000	27 870 000
Tilikauden tulos	-440 928 255	-464 861 700	-476 800 600	-485 175 200	-495 329 100

Toiminnan kuvaus

Konsernihallinnon päätöksentekueliminä toimivat kaupungin hallitus, elinvoima- ja työllisyysjaosto, osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto sekä konserni- ja tilajaosto.

Konsernihallinnon muodostavat konsernipalvelut, elinvoima- ja kilpailukykypalvelut ja osallisuus ja hyvinvointipalvelut sekä taseyksikkönä toimiva Lahden Tilakeskus. Tarkastustoimi toimii itsenäisesti osana konsernihallintoa. Talousarviossa konsernihallintoon sisältyy tuloarvio käyttömäärämyyntivoitoista sekä määrärahavaraus ostoihin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymältä.

Konsernihallintoon on keskitetty hallinnollisesti kaikki kaupungin hallinto- ja toimistopalvelut sekä asiantuntijatehtävistä henkilöstö-, kehitys-, laki-, omistajaohjaus-, talous- ja viestintäpalvelujen palveluyksiköt.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Suomen talous supistuu rajusti koronapandemian vuoksi. Pandemian hallinnan onnistumisesta riippuu myös se, kuinka nopeasti talous toipuu. Koronapandemia on Lahdessakin johtanut työttömyyden rajuun nousuun vuoden 2020 alkupuoliskolla. Siitä aiheutuu merkittävä verotulojen väheneminen ja toisaalta monien kustannusten nousu.

Talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023 sisältää 30 kuukauden uudistus- ja muutosohjelman, joka tähtää talouden tasapainoon ja toiminnan uudistamiseen.

Lahden kaupungin johtamisjärjestelmä uudistetaan ja kaupunki siirtyy pormestarihallintoon 1.6.2021 alkaen. Uusi johtamisjärjestelmä aiheuttaa päätöksentekuelimiin ja virkaorganisaatioon muutoksia, jotka valmistellaan vuoden 2020 aikana. Uuden johtamisjärjestelmämallin kustannukset on huomioitu talousarviossa.

Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelman toteutus

Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelmalla 2019–2022 on tavoiteltu tuottavuushyötyjä kaupungin talouteen. Muuttuneessa taloustilanteessa ohjelman toimenpiteet eivät riitä tasapainoisen talousarvion toteutumiseen vuonna 2021 eikä suunnitelmavuosilla. Talousarviovalmistelun yhteydessä laadittu 30 kuukauden muutos- ja uudistusohjelma sisältää uusia tulojen lisäämiseen, menojen pienentämiseen, omaisuuden realisoimiseen ja omaisuudesta saatavien tuottojen kasvattamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Siinä on mukana myös edellisen tasapaino-ohjelman toimenpiteitä. Ohjelmaan kuuluu palvelujen ja organisaation uudistamis- ja kehittämistoimenpiteitä tuottavuuden ja tuloksellisuuden parantamiseksi. Muutos- ja uudistusohjelman toimenpiteiden suunnittelua jatketaan loppuvuoden 2020 aikana ja sen toteutusta seurataan osana talousarvion seurantaa.

Johtamisen ja esimiestyön tueksi jatketaan valmentavan johtamisen mallin ja koulutusohjelman läpivientiä sekä rakennetaan esimiestyön kehittämisen portaat. Vuonna 2020 on toteutettu strategisen työhyvinvoinnin analyysi yhteistyössä Kevan kanssa. Analyysin pohjalta työkykyjohtamisen käytännöt päivitetään. Tavoitteena on terveysperusteisten poissaolojen vähentyminen, joka lisää tuottavuutta ja vähentää kuluja.

Henkilöstösuunnitelma

Konsernihallinnossa henkilötyövuodet lisääntyvät verrattuna vuonna 2019 toteutuneisiin. Muutos johtuu erityisesti alkavasta työllisyyden kuntakokeilusta.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Konsernihallinto (sis. Tilakeskus)	336	369	375	369	352
Muutos		33	6	-6	-17
josta työllistetettyjen osuus	121	126	117	117	117
Muutos		5	-9	0	0

Konsernipalvelut vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	42 962 181	49 505 600	52 372 100	51 099 600	51 365 300
Tulot	6 212 586	7 763 200	6 118 200	6 118 200	6 333 200
Toimintakate	36 749 595	41 742 400	46 253 900	44 981 400	45 032 100

Toiminnan kuvaus

Konsernipalvelujen vastuualueelle kuuluvat seuraavat kaupungin päätöksentekuelimet: kaupunginvaltuusto, kaupunginhallitus, elinvoima- ja työllisyysjaosto, osallisuuden ja hyvinvoinninjaosto sekä konserni- ja tilajaosto.

Kaupunginvaltuusto on kaupungin ylin toimielin, jonka vahvaa asemaa kuntalaki korostaa. Kaupunginhallitus vastaa hallinnosta ja taloudesta sekä valmistelee valtuustossa käsiteltävät asiat.

Virkaorganisaatioon kuuluvat kaupunginjohtajan ja sisäisen tarkastuksen toiminta sekä hallinto-, henkilöstö-, kehitys-, laki-, omistajaohjaus-, talous- ja viestintäpalvelujen palveluyksiköt.

Konsernipalvelut vastaa keskitetyistä toimisto- ja asiantuntija-tehtävistä yhden kaupungin toimintamallissa:

- kaupungin johdon linjaukset
- konsernin ja kaupungin sisäinen tarkastus
- päätöksentekuelinten päätösvalmistelu, kaupungin asiakirjahallinto ja arkistotoimi, toimistopalvelut sekä johdon tukipalvelut
- henkilöstöpoliittiset linjaukset, henkilöstö- ja työhyvinvointipalvelut
- kehitys-, tietohallinto- sekä tilasto- ja tietopalvelujen toiminnot
- lakipalvelut ja riskienhallinnan toiminnot
- konsernin omistajaohjaus
- talouslinjaukset, taloussuunnittelu ja -hallinto, rahoituspalvelut ja sisäinen laskenta
- kaupungin viestintä ja markkinointi.

Vastuualueelle on varattu maksuosuus pelastuslaitoksen toimintaan (11,0 milj. euroa), vahinkorahastosääntöjen (säädöskokoelma 2016/8) mukainen 50 000 euron varaus, josta voidaan korvata kaupungin omaan tai vastuulla olevaan omaisuuteen kohdistuvia vahinkoja sekä kaupunkitasoinen eläkevastuuvarauksen purku -0,5 milj. euroa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Vuonna 2021 toiminnan suunnittelussa ja kehittämistyössä keskitytään Lahden kaupungin strategian kärkihankkeiden tavoitteiden toteuttamiseen

Talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2021–2023 sisältää 30 kuukauden uudistumis- ja muutosohjelman, joka tähtää talouden tasapainoon ja toiminnan uudistamiseen.

Lahden kaupungin johtamisjärjestelmä uudistetaan ja kaupunki siirtyy pormestarimalliin 1.6.2021 alkaen. Uusi johtamisjärjestelmä aiheuttaa päätöksentekuelimiin ja virkaorganisaatioon muutoksia, jotka valmistellaan vuoden 2020 aikana.

Toiminnan painopistealueet

Konsernipalvelujen toiminta keskittyy suunnitelmakaudella strategian toteuttamiseen ja kärkihankkeiden hallittuun läpiviintiin strategista johdettujen toiminnallisten tavoitteiden avulla.

Painopisteitä ovat:

- strategian, toiminnan ja talouden kytkeminen yhteen
- talouden tasapaino-ohjelman edistäminen
- pormestarimalliin siirtymisen tukeminen
- oman toiminnan kehittäminen auditointi- ja asiakaspalautteen avulla
- johtamisen ja esimiestyön tueksi jatketaan valmentavan johtamisen mallin ja koulutusohjelman läpiviintiä sekä rakennetaan esimiestyön kehittämisen portaati
- konsernin muutossuunnitelmien toteuttaminen
- kaupungin palvelujärjestelmän kehittäminen sekä sähköisten palvelujen lisääminen
- tiedonhallintamallin jalkauttaminen kaupungin kehittämisen tueksi ja tiedonhallintalakiin liittyvän muutosvaikutusten arvioinnin käyttöönotto.
- Euroopan ympäristöpääkaupunki -vuoden 2021 toiminnan toteutukseen osallistuminen

Euroopan ympäristöpääkaupunkivuoden 2021 toteuttamisesta vastaa Lahden kaupungin perustama Kestävä Lahti-säätiö. Säätiön toimintaan osallistuvat myös valtio, Asikkala, Heinola, Hollola ja Orimattila sekä useat muut eri sidosryhmät. Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -hankkeen toteutukseen on varattu 2020 vuonna 0,75 milj. euroa, 2021 vuonna 1,7 milj. euroa ja 2022 vuonna 0,35 milj. euroa. Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -hankkeelle on myönnetty valtion avustusta yhteensä 3,0 milj. euroa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	359 €	412 €	435 €

Elinvoima ja kilpailukykypalvelut vastuualue

Sitova toimintakate					
Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	7 687 302	9 741 400	8 881 200	8 726 800	9 896 000
Tulot	371 722	615 600	500 000	415 600	415 600
Toimintakate	7 315 580	9 125 800	8 381 200	8 311 200	9 480 400

Toiminnan kuvaus

Elinvoima- ja kilpailukykypalvelut (EKP) vastuualue edistää kaupungin strategian, kilpailukykystrategian ja ekosysteemisopimuksen mukaista toimintaa. EKP:n tehtäviin kuuluvat myös yhteyspalvelut (edunvalvonta ja kansainväliset asiat), kaupungin tapahtumatoimintojen koordinointi ja hankintojen strateginen ohjaus sekä ympäristökehityksen tehtävät. Kokonaisuuteen sisältyvät elinkeinoyhtiöiden ja korkeakoulutoiminnan määrärahavarakset.

EKP tukee myös strategisesti ja elinkeinopoliittisesti merkittävää kehittämistoimintaa ja tapahtumia sekä osarahoittaa hankkeita. Vastuualueen tavoitteita toteutetaan omana toimintana sekä merkittävässä määrin kehitysyhtiöiden ja kumppanuuksien avulla.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Suomen väestönkasvu on viime vuosina keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja muutamiin kasvukeskuksiin (Tampere, Turku, Oulu). Kasvukeskusten ympärille ja välille on muodostunut paitsi liikenneväyliä myös yhtenäisiä asumis- ja työpaikkayöhykkeitä. Korkeasti koulutetun työvoiman saatavuus ja sitä kautta alueen vetovoimaisuus yrityksille kasvaa.

Lahdesta tuli Suomen uusin yliopistokaupunki vuonna 2019, kun Lappeenrannan teknillinen yliopisto vaihtoi nimensä Lappeenrannan-Lahden teknilliseksi yliopistoksi eli LUT-yliopistoksi. LUT on sen jälkeen jatkuvasti vahvistanut koulutustarjontaansa Lahdessa. Vuoden 2020 alusta lähtien Lahdessa on toiminut Suomen 6. suurin ammattikorkeakoulu, LAB-ammattikorkeakoulu, joka syntyi Lahden ammattikorkeakoulun ja Saimaan ammattikorkeakoulun fuusiossa. Helsingin yliopiston toiminta Lahdessa on aktiivista. LUT, LAB ja HY toimivat kaikki Niemen kampuksella.

Lahden alueen potentiaali yritys ympäristönä – erityisesti sijainti pääkaupunkiseudun läheisyydessä ja paraneva saavutettavuus (eteläinen kehätie ja Suomirata) sekä kustannustehokkuus – paranee. Alueen vetovoiman lisääntyminen opiskelijoiden ja koulutetun työvoiman näkökulmasta on avainkysymys kaupungin ja seudun tulevan kehityksen kannalta.

Toiminnan painopistealueet

Elinvoima- ja kilpailukykypalvelujen toiminnan pääpaino on parantaa kaupunkikonsernin elinkeinomyönteisyyttä ja lisätä vuorovaikutusta kaupungin eri toimijoiden välillä. Tavoitteena on edistää kaupungin yritysmyönteisyyttä muun muassa uudistamalla prosesseja asiakaslähtöisemmiksi, kehittämällä kaupungin hankintojen strategista ohjausta ja tarjoamalla yrityspalvelusetelillä työkalun liiketoiminnan uudistamiseen.

Yhteistyössä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa vahvistetaan alueen elinvoimaa sekä osaamisintensiivisen ja teknologialähtöisen liiketoiminnan syntyä Lahdessa.

Innovaatiotoimintaa edistetään valtion kanssa solmittavan ekosysteemisopimuksen avulla kolmessa strategisissa teemassa: 1) kiertotalous, 2) muotoilu ja digitalisaatio 3) liikunta ja elämykset, jota kehitetään vuonna 2020 valmistuneen Lahti SportsHub 2030 -työn pohjalta yhdessä elinkeinoyhtiöiden kanssa.

Lahti StartHub toimii Niemen kampuksella ja pyrkii kasvattamaan start-up -yritysten määrää ja kehittämään start-up -yrityksille suunnattavia palveluita Lahden seudulla. LAB-ammattikorkeakoulu ja Koulutuskeskus Salpaus käynnistävät yhdessä Yritys-Hunter-tiimitoiminnan, jonka tavoitteena on edistää LAB-ammattikorkeakoulun, LUT-yliopiston ja Koulutuskeskus Salpaoksen opiskelijoiden ja valmistuneiden työllistymistä alueelle sekä tukea harjoittelupaikkojen ja opinnäytetyöpaikkojen löytymistä alueen yrityksistä.

Lahti TalentHub -hankkeen avulla kaupunki edistää alueen elinvoimaa, kilpailukykyä ja kasvua tuomalla yhteen alueen uutta osaamista tarvitsevat yritykset sekä kansainväliset osaajat. Koronapandemian helpottuessa rakennetaan yhteistyössä Lappeenrannan kaupungin ja LUT-konsernin kanssa uusia yhteyksiä Pietarin kautta Venäjälle.

Euroopan ympäristöpääkaupunkivuosi 2021 on jo etukäteen herättänyt kansallista ja kansainvälistä kiinnostusta Lahden ympäristöratkaisuja kohtaan. Ympäristökehitys on osaltaan toteuttamassa ympäristöpääkaupunkivuotta. Muita painopisteitä ovat ilmastotoimenpiteiden edistäminen tavoitteena hiili-neutraalius vuonna 2025, ilmastojohtamisen prosessien ja seurannan kehittäminen, hiilinielu- ja kompensatiosuunnitelman edistäminen, ympäristöneuvonta ja -kasvatus alueen asukkaille sekä seudullisen ympäristöviikon järjestäminen.

Elinvoima- ja kilpailukykypalvelujen organisaatio uudistuu vuonna 2021 käynnistyvän työllisyyden kuntakokeilun ja pormestaramalliin siirtymisen johdosta. Syksyllä 2020 toteutetaan konsernitasoinen tarkastelu elinkeinotoimen organisoimista.

LADEC

Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy:n tehtävänä on kehittää Lahden seudun elinkeinoelämän edellytyksiä, kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta, ja tätä kautta edistää uusien yritysten ja työpaikkojen syntyä. LADEC vastaa aloittavien, toimivien ja sijoittuvien yritysten palvelusta sekä seudun markkinoinnista yritysympäristönä. LADECin toiminnan perustana on Lahden seudun kilpailukykystrategia sekä kuntien yhteiset elinkeinopolitiiset tavoitteet ja kehittämishankkeet.

Yritysräjapinnassa jatketaan aktiivista työtä koko toiminta-alueella ja huomioidaan koronapandemian aiheuttamat erityistarpeet, varsinkin pk-yrityskentässä. Yritysympäristön kehittämisessä Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuoden toteutus on merkittävässä osassa. LUT-yliopiston ja LAB-ammattikorkeakoulun kanssa tehdään yhteistyötä mm. start-up-toiminnassa sekä ekosysteemin kehittämisessä. Helsingin yliopiston kanssa yhteistyö jatkuu maaperäntutkimuslaitos Soilissa ja sitä pyritään laajentamaan yrittäjyyteen liittyvissä teemoissa.

Lahden seutu - Lahti Region Oy

Lahden seutu - Lahti Region Oy uudistaa maakunnallista matkailu- ja tapahtumastrategiaa vastaamaan koronapandemian muuttamaan matkailukysyntään. Yhtiö reagoi nopeasti kesällä 2020 pandemian mukanaan tuomaan kysynnän muutokseen ja käänsi kansainvälisille markkinoille suunnatut toimenpiteet kotimaan markkinoihin. Kansainvälisille markkinoille suunnatut toimenpiteet jatketaan kun strategiset kohdemarkkinat (Venäjä, Aasia ja Keski-Eurooppa) avautuvat ja sieltä on turvallista vastaanottaa matkailijoita alueelle.

Hyvinvointi-, urheilu-, liikunta-, vesistö- ja luonto sekä puhdas ruoka ovat hyvin vahvasti esillä kotimaan matkailussa. Lisäksi korostetaan alueen helppoa saavutettavuutta. Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuosi tulee näkymään vahvasti matkailussa. Lahden seutu on mukana Business Finland/Visit Finland Sustainable Destination -ohjelmassa, jonka tavoitteena on tehdä matkailusta entistä vastuullisempaa. Kokous- ja tapahtumamatkailussa tavoitteena on lisätä yritys-, kokous- ja tapahtumavieraiden turvallisuuden tunnetta vuoden 2021 aikana. Yhtiön tehtävänä on seudun tunnettuuden ja vetovoiman kasvattaminen matkailijoiden houkuttelemiseksi alueelle. Vahva vetovoima lisää matkailu- ja tapahtumatuloja ja luo palvelualan työpaikkoja.

Lahti Region koordinoi valtakunnallista urheilun suur tapahtumakaupunkien (Helsinki, Tampere, Lahti, Turku, Jyväskylä) yhteistyötä.

Lahden yliopistokampus

Lahden seudun vahvuutena on yliopistojen (LUT ja HY), LAB-ammattikorkeakoulun, elinkeinoelämän ja Lahden kaupungin tiivis yhteistyö.

Tärkeänä tavoitteena on tuoda yliopistoissa tehtävä tutkimus- ja kehittämistyö sekä opetus (projekti kurssit, opinnäytetyöt ja harjoittelu) alueen elinkeinoelämän käyttöön. JunnuYliopiston toiminnassa HY ja LUT panostavat yhdessä kaupungin sivistyspalveluiden kanssa tiedekasvatukseen ja sen avulla luotavaan osaamiseen perustuvaan tulevaisuuteen. Lahtea kehitetään myös tiedekongressikaupunkina yhteistyössä Lahti Regionin ja Lahden kaupungin kanssa. Yliopistot osallistuvat aktiivisesti Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuoteen.

Helsingin yliopisto

Lahdessa on Helsingin yliopiston bio- ja ympäristötieteellisen (4 professoria, 6 yliopistonlehtoria ja noin 40 tutkijaa), humanistisen (1 professori), maa- ja metsätieteellisen, matemaattis-luonnontieteellisen ja valtiotieteellisen tiedekunnan (1 professori) sekä Avoimen yliopiston, Koulutus- ja kehittämispalvelut HY+:n ja Yliopistopalveluiden toimintaa. Verkoston kautta Lahden talousalue liittyy saumattomasti HY:n profilointihankkeisiin, joista yksi esimerkki on Kestävyystieteen instituutti HELSUS (Helsinki Institute of Sustainability Science). HY:n Lahden verkostoa yhdistävänä tutkimus- ja opetusteemanä on ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kaupunkiympäristö. Lahden kampuksella toimii Päijät-Hämeen LUMA-keskus, joka on osa LUMA-keskus Suomea.

Bio- ja ympäristötieteissä on Lahdessa mahdollista opiskella ympäristötieteiden kandidohjelman ja ECGS-maisteriohjelman opintoja. Vuonna 2021 opetusyhteistyöhön tuodaan mukaan ilmähätieteen ATM-MP -maisteriohjelma. Toiminta painottuu tutkimushankkeisiin, jotka tukevat Lahden ympäristöpääkaupunki 2021 -kokonaisuutta.

Valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaaligerontologiassa jatkuu vuonna 2020 aloitettu ikäihmisten hyvinvointiin liittyvät tutkimukset muistisairaiden saattohoidosta ja käyttöön otetun palvelusetelin vaikutuksista. Yhteistyökumppaneina hankkeissa ovat LUT-yliopisto, PHHYKY ja Ikäinstituutti.

Avoimien yliopistojen jatkaa tiivistä yhteistyötä Lahden lukioiden kanssa. Vuonna 2021 lukioiden kurssitarjottimelle tuodaan lisää tutustumiskursseja sekä lukiolaisille sopivia muita Avoimien yliopiston kursseja. Avoimien yliopisto tarjoaa ympäristöpääkaupunkivuotena lahtelaisille ympäristöalan avoimet korkeakouluopinnot.

LUT-yliopisto (Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto)

LUT-yliopiston Lahden kampuksella työskentelee vuoden 2020 syksyllä 16 professoria ja henkilökuntaa on yhteensä noin 140. Kasvun uskotaan jatkuvan, kun uudet professorit jatkavat hankkeistustyötä ja palkkaavat tutkimusryhmiinsä lisää tutkijoita.

LUT on aktiivisesti mukana alueen strategisia painopisteitä tukevissa tutkimushankkeissa ja Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -teeman ympärille rakentuvien EU-tutkimushankkointien muotoutumisessa.

LUT-yliopisto on solminut merkittävän koulutusyhteistyösopimuksen kiinalaisen Hebein teknillisen yliopiston (HEBUT) kanssa. Kansainvälinen kandidaattikoulutus aloitetaan Lahdessa syksyllä 2021. Energia- ja ohjelmistotekniikan koulutusohjelmiin otetaan yhteensä noin 125 opiskelijaa.

LUT-kauppakorkeakoulun Lahden kampuksella työskentelevien kolmen uuden tenure track -professorin aloja ovat markkinointi ja asiakas- ja kuluttajakäyttäytyminen digitaalisessa ympäristössä sekä analytiikkaan perustuvat liiketoimintamallit. Tietojohtamisen KTM-tutkintoon johtava maisteriohjelma jatkaa toimintaansa 45 opiskelijan sisäänotolla vuosittain.

Energiajärjestelmien yksikkö panostaa vuonna 2021 maisteriohjelmien kasvuun. Yli 100 opiskelijaa valitaan syksyn haussa sähkö-, kone-, energiatekniikan sekä kiertotalouden monimuotoisiin maisteriohjelmiin.

Insinööritieteiden yksikössä aloittaa nykyisten lisäksi toimintansa vuonna 2021 ainakin yksi uusi tenure-professori tuotantotaloudessa sekä yksi ohjelmistotuotannossa. Tutkimustoiminnan kasvua odotetaan merkittävän Kollin säätiön rahoituksen mahdollistamana.

Kaikkien professorien tehtävänä on aktiivisesti etsiä hankkeita yhdessä alueen yritysten kanssa ja kasvattaa hankesalkkua.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	64 €	81 €	74 €

Elinvoima ja kilpailukykypalvelut, Tukityöllistäminen

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	20 622 328	20 534 500	21 878 800	21 970 100	21 857 500
Tulot	1 403 177	1 148 100	1 245 000	1 250 200	1 250 200
Toimintakate	19 219 152	19 386 400	20 633 800	20 719 900	20 607 300

Toiminnan kuvaus

Työllisyystoimissa painotetaan ennaltaehkäisyä, työnhakijoille suunnattujen tukitoimenpiteiden tosiasiallista vaikuttavuutta ja joustavia yhteistyömalleja eri toimijoiden kesken. Työnhakijoiden nopeaan ohjautumiseen heille soveltuvien palvelujen piiriin kiinnitetään erityistä huomiota.

Kaupungin oman toiminnan, kuten työpajojen ja valmennuksen lisäksi työllisyysvaroilla rahoitetaan eri toimijoiden työllisyys- ja kehityshankkeita, sikäli kuin ne vastaavat kaupungin strategiasta johdettuihin tavoitteisiin. Monen toimijan mallilla pyritään ylläpitämään kattavaa ja kehittyvää työllisyysneuvonnan palveluvalikoimaa lahtelaisten työnhakijoiden ja elinkeinonvälisen tarpeisiin.

Kaupungin rahoittaman työllistämistoiminnan sen toteuttajasta riippumatta tulee olla tavoitteellista ja siten edistää työnhakijoiden sijoittumista avoimille työmarkkinoille tai tutkintoon johtavaan koulutukseen.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Viime vuosien positiivisesta kehityksestä huolimatta Lahdessa keskeinen haaste on työttömyysjaksojen pitkä kesto sekä työttömyyden epäedullinen rakenne. Erityisesti nuorten ja maahanmuuttajien työttömyys on jäänyt korkealle tasolle.

Koronapandemian seurauksena työttömyys on nopeasti kasvanut ja lisännyt haasteita työllisyysneuvonnan palvelujärjestelmälle. Työllisyystoimissa panostetaan työnhakijoille tarjottaviin moniammatillisiin palvelupaketteihin, koulutuksiin ja henkilökohtaiseen valmennukseen. Samalla huomioidaan myös työnantajakohtaiset rekrytointitarpeet sekä niihin työhönvalmennuksen kautta tarjottava toiminnallinen ja taloudellinen tuki.

Toiminnan painopistealueet

Kaupungin työllisyystoimissa etusijalla ovat nuorisotakuu, pitkäaikaistyöttömyyden torjunta ja maahanmuuttajien työllistyminen.

Lahti on yhdessä Hollolan, Orimattilan, Asikkalan ja Kärkölan kanssa mukana Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilussa. Kokeilu käynnistyy 1.1.2021 ja jatkuu 30.6.2023 saakka. Kokeilun tavoitteena on työllisyysasteen nostaminen ja kuntien roolin vahvistaminen työllisyyspalvelujen järjestäjinä. Tarkoituksena on parantaa erityisesti pitkään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille. Lahden seudun kuntakokeilussa asiakkaita tulisi olemaan viimeisimmän arvion mukaan noin 13 000.

Työllisyyden kuntakokeilussa korostetaan tiivistä verkostoyhteistyötä TE-hallinnon, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän, koulutusorganisaatioiden, elinkeinonvälisen sekä välityömarkkinoilla toimivien kanssa.

Kokeilun kohderyhmään kuuluvat ne työnhakijat, jotka eivät ole oikeutettuja ansiopäivärahaan, kaikki alle 30-vuotiaat työnhakijat ja kaikki maahanmuuttajat, jotka ovat joko työttömänä tai työvoimapaikatuissa hankealueiden TE-toimistoissa. Kokeilussa em. kohderyhmiin kuuluvat asiakkaat siirtyvät TE-toimistosta kuntien asiakkaiksi, joten kokeilukunnat vastaavat kokeilun ajan näiden asiakasryhmien julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden (TE-palveluiden) tarjoamisesta.

Kuntakokeilussa uudenlaisella viranomais- ja verkostoyhteistyöllä pyritään entistä vaikuttavampiin työllistymistuloksiin. Samalla hyvinvointiyhtymältä edellytetään kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä vähintään 900 lahtelaisen aktivoimiseksi.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	172 €	171 €	182 €

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastuualue

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	2 217 658	3 728 500	3 990 200	3 738 900	3 783 300
Tulot	3 166 946	1 595 500	1 036 000	797 800	799 000
Toimintakate	-949 288	2 133 000	2 954 200	2 941 100	2 984 300

Toiminnan kuvaus

Osallisuus ja hyvinvointipalvelujen vastuualueen päätöksenteo-koelimiinä toimivat osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto sekä Nastolan aluejohtokunta. Osallisuus ja hyvinvointipalvelujen tehtävänä on johtaa ja koordinoita hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämistä kaupungissa sekä yhteensovittaa toimia muiden toimijoiden kanssa. Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastaa sosiaali- ja terveyspalvelujen edunvalvonnasta, ohjauksesta ja sidosryhmäsuhteista, maahanmuuttotyöstä sekä järjestö- ja yhdistysyhteistyöstä osallisuus ja hyvinvointipalvelujen osalta. Vastuualueen tehtävänä on kaupunkitasoisesti kehittää Palvelutori-konseptia. Vastuualueen toimintayksiköitä ovat:

- Osallisuus ja hyvinvointi sisältäen osallisuus ja hyvinvointipalvelut, aluejohtokunnan, Takataskun sekä Lahti-Pisteen ja Palvelutorin
- Maahanmuuttotyö sisältäen kotouttamisen ja alueellisen integraatiopalvelupisteen.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvun hillitseminen edellyttää kaupunkilaisten hyvinvoinnin tuloksellista edistämistä sekä toimivia, kustannustehokkaita palveluketjuja kaupungin ja hyvinvointiyhtymän välillä. Koronapandemian jälkeen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yhä merkityksellisempää ja uusia toimintamalleja kehitetään vastaamaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien tukemiseksi.

Osallisuus ja hyvinvointipalvelujen vastuualueella on vuonna 2020 laadittu ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Sen toteutumisesta ja tuloksista tuodaan raportti valtuustolle vuosittain, ensimmäisen kerran vuonna 2021. Ohjelmaa tarkastellaan kerran valtuustokaudessa osana strategia työtä.

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut on koordinoitunut kaupungin osallisuusmallin kehittämistyötä. Vuoden 2021 tavoitteena on Lahden osallisuus- ja lähidemokratiamallin toimeenpano kaupunkiorganisaatiossa sekä osallisuuden arviointi jatkossa yhdessä kehityspalvelujen kanssa.

Toiminnan painopistealueet

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut kehittää kokeilemalla palvelujen asiakaslähtöisyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä

- Palvelutorin kaupunkitasoinen kehittäminen ja toisen vaiheen käynnistäminen.
- 3. ja 4. sektorin ja yritysten roolin vahvistaminen kaupungin kehittämisessä ja kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi.
  - jäämistöjen, avustusten ja tukien kohdentaminen hyvinvointia ja osallisuutta edistävään toimintaan.
- Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinointi.
  - ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman toimeenpano
  - kaupunkitasoisten toimintamallien uudistaminen, paikallinen ja seudullinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa
- Hyvinvointiyhtymän kanssa tehtävä yhteistyö
  - palvelujen asiakaslähtöisyyden, saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittäminen yhteistyössä yhtymän ja Päijät-Hämeen kuntien kanssa.
  - hyvinvointiyhtymältä edellytetään palvelusopimuksen mukaisia toimenpiteitä
  - yhtymän kanssa jatketaan yhdyspintojen selkeyttämistä
  - talouden ja toimintojen raportointia parannetaan huomioden omistajan näkökulma
  - maakunnalliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kärjet (mielen hyvinvointi, osallisuus ja yhteisöllisyys, arjen turvallisuus, päiheteettömyys ja terveelliset elintavat) ohjaavat yhdessä tehtävää hyte-työtä
  - kuntouttavassa työtoiminnassa yhtymältä edellytetään asiakasmäärän merkittävää kasvua vuoden 2020 tasoon verrattuna.
- Maahanmuuttotyön kehittäminen ja koordinointi
  - maahanmuuttajien verkostomaisen osaamiskeskustoiminnan kehittäminen
  - Alueellisen integraatiopalvelupisteen (Alipi) ohjaus- ja neuvontapalveluiden kehittäminen
- Osallistuva budjetointi
  - arvioidaan ja kehitetään nykyistä kaupunkitasoista osuustoimintamallia.
  - kumppanuuspöydät (tai muu lähidemokratiamalli)

Toimintaa kuvaava mittari

	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	19 €	31 €	33 €

Tarkastustoimi

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	313 051	405 800	356 500	355 000	359 700
Tulot	0	0	0	0	0
Toimintakate	313 051	405 800	356 500	355 000	359 700

Toiminnan kuvaus

Lahden kaupungin ulkoisesta tarkastuksesta vastaavat tarkastuslautakunta ja sen alaisuudessa toimiva tarkastustoimisto sekä tilintarkastaja. Niiden toiminta on kaupungin muusta organisaatiosta ja johdosta riippumatonta. Tarkastuslautakunnan toiminta perustuu kuntalakiin, Lahden kaupungin hallintosääntöön ja sen ulkoista tarkastusta koskeviin erillisääntöihin.

Tarkastuslautakunta valmistelelee kaupunginhallitukselle esityksen tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi. Kaupunginhallitus voi poiketa tarkastuslautakunnan esityksistä vain kaupungin hallintosäännön ja talousarvioesityksen yhteensovittamiseen liittyvästä perustellusta syystä.

Tarkastuslautakunta valvoo kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi.

Toiminnan painopistealueet

Tarkastuslautakunta antaa vuosittain arviointikertomuksen, jossa arvioidaan valtuuston asettamien toiminnallisten tavoit-

teiden toteutumista sekä hallinnon toiminnan tarkoituksenmukaisuutta. Lautakunta voi tarvittaessa antaa erillisraportteja yksittäisistä asioista. Valtuustokauden aikana käydään läpi kaikkien toimialojen ja yksiköiden keskeisimmät toiminnot.

Tarkastuslautakunnan on myös huolehdittava kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Tarkastuslautakunta tekee esityksen tilintarkastajan valinnasta ja tytäryhteisöjen tilintarkastajien nimeämisestä. Kuntalain 122 §:n mukaan kunnan tytäryhteisön tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.

Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös. Tilintarkastajan arvioitu työpanos lakisääteisen tilintarkastuksen suorittamiseksi on 50–60 päivää vuodessa.

Tarkastuslautakunta jatkaa yhteistyötä suurten kaupunkien tarkastuslautakuntien kanssa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	3 €	3 €	3 €

Määrärahavaraus

Ostot hyvinvointiyhtymästä

Sitova määräraha

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	387 286 130	394 600 000	403 260 000	411 352 800	419 486 500
Tulot	0	0	0	0	0
Toimintakate	387 286 130	394 600 000	403 260 000	411 352 800	419 486 500

Sosiaali- ja terveystalvet järjestää ja tuottaa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. Määrärahavarauskella ostettavat palvelut sisältävät sosiaali- ja perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja ensihoidon.

Vuoden 2021 alusta aloittaa toimintansa uusi hyvinvointiyhtymän ja Mehiläinen Oy:n muodostama yhteisyritys Harjun Terveys Oy. Yritys vastaa Lahden perusterveydenhuollon palvelujen tuottamisesta.

Hyvinvointiyhtymän omistajaohjauksessa kiinnitetään kulupainneiden hallitsemiseksi erityistä huomiota perusterveydenhuollon ja perheiden ennalta ehkäisevien palvelujen saatavuuteen sekä lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kehittämissohjelman toteuttamiseen.

Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot

Ei valtuustoon nähden sitova

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	34 408	0	0	0	0
Tulot	7 414 555	3 120 000	5 120 000	3 120 000	3 120 000
Toimintakate	-7 380 146	-3 120 000	-5 120 000	-3 120 000	-3 120 000

Toiminnan kuvaus

Tehtäväalueelle on budjetoitu meno- ja tuloarviot käyttöomaisuuden myyntivoittoihin ja -tappioihin (ei kaupunginvaltuustoon nähden sitova).

Lahden Tilakeskus

Sitova tilikauden ylijäämä (alijäämä) ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita

TULOSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Liikevaihto	66 420 002	67 718 800	69 165 200	72 981 200	74 951 200
Valmistus omaan käyttöön	537 973	600 000	600 000	600 000	600 000
Liiketoiminnan muut tuotot	145 820	550 000	550 000	550 000	550 000
Materiaalit ja palvelut	21 023 248	24 313 500	24 190 500	24 964 100	25 036 700
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	7 686 464	9 723 400	9 766 600	10 465 900	10 565 800
Palvelujen ostot	13 336 783	14 590 100	14 423 900	14 498 200	14 470 900
Henkilöstökulut	2 581 598	2 720 400	2 593 700	2 667 700	2 668 900
Poistot ja arvonalentumiset	24 152 616	22 650 000	22 705 000	24 615 000	26 320 000
Suunnitelman mukaiset poistot	24 053 728	22 650 000	22 705 000	24 615 000	26 320 000
Liiketoiminnan muut kulut	13 560 451	14 607 200	15 706 000	15 532 200	15 023 400
Liikelylijäämä (alijäämä)	5 785 884	4 577 700	5 120 000	6 352 200	7 052 200
Rahoitustuotot ja -kulut	-3 865 999	-4 151 000	-4 701 000	-5 301 000	-6 001 000
Muut rahoitustuotot	325	0	0	0	0
Kunnalle/kuntayhtymälle maksetut korkokulut	3 864 740	4 150 000	4 700 000	5 300 000	6 000 000
Muut rahoituskulut	1 583	1 000	1 000	1 000	1 000
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	1 919 885	426 700	419 000	1 051 200	1 051 200
Poistoeron lisäys tai vähennys	82 076	82 000	82 000	82 000	82 000
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	2 001 961	508 700	501 000	1 133 200	1 133 200
Käyttöomaisuuden myynti (ei sitova)	-283 704	500 000	500 000	500 000	500 000
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	2 285 665	8 700	1 000	633 200	633 200
RAHOITUSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toiminnan rahavirta	25 948 068	22 576 700	22 624 000	25 166 200	26 871 200
Liikely-/alijäämä	5 785 884	4 577 700	5 120 000	6 352 200	7 052 200
Poistot ja arvonalentumiset	24 152 616	22 650 000	22 705 000	24 615 000	26 320 000
Rahoitustuotot ja -kulut	-3 865 999	-4 151 000	-4 701 000	-5 301 000	-6 001 000
Tulorahoituksen korjauserät	-124 432	-500 000	-500 000	-500 000	-500 000
Investointien rahavirta	-49 304 410	-57 198 000	-63 012 000	-48 594 000	-34 346 000
Investointimenot	-49 855 172	-59 338 000	-65 023 000	-50 124 000	-35 876 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	406 822	640 000	511 000	30 000	30 000
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	143 940	1 500 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	-23 356 342	-34 621 300	-40 388 000	-23 427 800	-7 474 800
Rahoituksen rahavirta					
Lainakannan muutokset	25 708 874	34 621 300	40 388 000	23 427 800	7 474 800
Pitkäaikaisten lainojen muutokset	25 000 000	34 621 300	40 388 000	23 427 800	7 474 800
Lyhytaikaisten lainojen muutokset	708 874	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	-2 352 533	0	0	0	0
Rahoituksen rahavirta	23 356 342	34 621 300	40 388 000	23 427 800	7 474 800
Rahavarojen muutos	0	0	0	0	0

Sivistyksen palvelualue

Tuloslaskelma sis. taseyksiköt	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toimintatuotot	31 088 962	29 549 500	31 073 500	32 082 700	32 449 100
Myyntituotot	4 476 854	4 850 300	4 941 200	5 333 200	5 391 600
Maksutuotot	9 412 664	8 632 700	9 927 700	10 874 000	11 437 700
Tuet ja avustukset	15 985 802	14 718 000	14 652 400	14 177 400	13 899 000
Vuokratuotot	966 043	829 800	987 800	1 068 800	1 082 400
Muut toimintatuotot	247 600	518 700	564 400	629 300	638 400
Toimintakulut	259 724 129	270 520 900	267 766 300	263 869 800	266 413 100
Henkilöstökulut	125 259 768	129 555 300	126 732 700	122 279 200	118 640 900
Palvelujen ostot	43 110 951	45 308 200	44 600 400	42 400 000	43 969 800
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	5 894 415	6 774 600	7 201 100	7 831 600	7 936 400
Avustukset	30 863 767	31 840 200	29 974 400	29 491 500	29 213 700
Muut toimintakulut	54 595 229	57 042 600	59 257 700	61 867 500	66 652 300
Toimintakate	-228 635 168	-240 971 400	-236 692 800	-231 787 100	-233 964 000
Poistot ja arvonalentumiset	2 453 544	2 932 600	2 884 200	3 962 500	4 462 500
Tilikauden tulos	-231 106 434	-243 916 000	-239 589 000	-235 761 600	-238 438 500

Toiminnan kuvaus

Sivistyksen palvelualue vastaa opetus-, kasvatusta, kulttuuri- ja liikuntapalvelujen järjestämisestä ja kehittämisestä sekä niihin liittyvien asioiden suunnittelusta, valmistelusta, toimeenpanosta ja seurannasta. Palveluilla edistetään kaupunkilaisten hyvinvointia, elämänhallintaa, oppimista ja osallisuutta sekä kaupunkiseudun vetovoimaisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvointityö on toimialan keskeinen painopistealue. Hyvinvointityössä kehitetään tukea tarvitsevien lasten kasvatusta ja opetusjärjestelyjä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Sivistyksen palvelualueen päätöksenteko tapahtuu kahdessa lautakunnassa: palvelualueen yhteiskustannusten, lasten ja nuorten kasvu sekä osaamisen ja tiedon vastuualueiden asioiden osalta sivistyslautakunnassa, Liikunnan ja kulttuurin vastuualueen asioiden osalta liikunta- ja kulttuurilautakunnassa. Lisäksi päätöksiä tehdään Wellamo-opiston johtokunnassa opiston toiminnan osalta. Lahden kaupungin johtamisjärjestelmä uudistetaan ja kaupunki siirtyy pormestariin malliin 1.6.2021 alkaen. Uusi johtamisjärjestelmä aiheuttaa päätöksentekokielimiin ja virkaorganisaatioon muutoksia, jotka valmistellaan vuoden 2020 aikana. Liikunta- ja kulttuurilautakunta muuttuu hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnaksi ja sen tehtävät laajenevat. Lautakunnan tehtäviin tulee kirjaston sekä hyvinvoinnin, terveyden edistämisen ja osallisuuden tehtävät.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Palvelualue pyrkii ylläpitämään tulevaisuuteen suuntaavaa ja kehittämismyönteistä yhteisen tekemisen ilmapiiriä.

Mittavat investointitarpeet jatkuvat päiväkotij- ja koulurakentamisessa. Niillä on merkittävä vaikutus vuokratuloihin, joiden nousua pyritään hillitsemään palveluverkon ja tilankäytön tehostamisella. Lasten ja nuorten kasvun vastuualueen palveluverkkosuunnitelmassa linjataan suuntaviivoja kehittämistoimenpiteille. Kaupungin taloudellinen tilanne aiheuttaa paineita investointiohjelman läpiviemiselle. Suuri määrä Lahden peruskoululaisista työskentelee edelleen väestötiloissa, mikä

on huomioitava investointien arvioinnissa. Strategian kärkihankkeista sivistyspalvelut osallistuu erityisesti elinvoimaa tukevien Lahti opiskelu- ja tiedekaupunki sekä Harrastustakuu ja arkiliikunta -kärkihankkeiden toimenpiteisiin. Työllisyyden kuntakokeilun aloittamisesta mahdollisesti seuraa Ohjaamatoiminnan siirtyminen nuorisopalveluista konsernipalveluihin. Sivistyspalvelujen palveluyksiköissä osallistutaan Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuoden järjestelyihin.

Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelman toteutus

Tavoiteltavat käyttötalous- ja investointisäästöt sisältyvät palvelualueen talousarviolukuihin ja niiden toteutumista seurataan osana talousarvion seuranta. Talouden tasapaino-ohjelman toteutus jatkuu myös suunnitelmavuosina ja niiden toimenpiteet tarkentuvat tasapaino-ohjelman valmistelun edetessä. 30 kuukauden muutos- ja uudistumisohjelma edellyttää sivistyspalveluilta noin 20 milj. euron säästöä. Suunnitelmavuosien kehykseen pääseminen edellyttää sivistyksen palvelualueella toimenpiteitä, jotka johtavat palvelutason laskuun. Säästöjä etsitään myös palvelu- ja tilaverkon tarkastelun, palvelujen uudistamisen ja toiminnan tehostamisen osalta.

Johtamisen ja esimiestyön tueksi jatketaan valmentavan johtamisen mallin ja koulutusohjelman läpivientiä sekä rakennetaan esimiestyön kehittämisen portaat. Vuonna 2020 on toteutettu strategisen työhyvinvoinnin analyysi yhteistyössä Kevan kanssa. Analyysin pohjalta työkykyjohtamisen käytännöt päivitetään ja uudistetaan tarvittavin osin. Tavoitteena on terveysperusteisten poissaolojen vähentyminen, joka lisää tuottavuutta ja vähentää kuluja.

Henkilöstösuunnitelma

Sivistyksen palvelualueella on tavoitteena vähentää henkilötyövuosia verrattuna vuonna 2019 toteutuneisiin ja vuodelle 2020 varattuihin.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötyövuodet)	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Sivistyksen palvelualue (sis. orkesteri ja teatteri)	2 651	2 696	2 622	2 471	2 346
Muutos		45	-74	-151	-125

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	3 337 161	2 197 700	2 018 900	1 929 300	2 065 500
Tulot	2 497 981	1 090 400	1 099 800	1 108 700	1 117 800
Toimintakate	839 180	1 107 300	919 100	820 600	947 700

Toiminnan kuvaus

Sivistyksen palvelualueetta johtaa sivistysjohtaja ja palvelualueen hallinnollisista tukipalveluista vastaa yhden kaupungin mallin mukaisesti konsernipalvelut.

Palvelualueen yhteiskustannuksissa toimii seudullinen kehittämissyksikkö, jonka vastuulla on maakunnan sivistyspalvelutuotannon kehittämisen koordinointi ja kuntien sivistystoimijoiden yhteistyön ylläpitäminen. Sivistyspalvelujen seudullisella kehittämisohjelmalla tähdätään Päijät-Hämeen alueen kilpailuaseman vahvistamiseen suhteessa muihin alueisiin.

Toiminnan painopistealueet

Vuoden 2021 aikana seudullisissa toimijaverkostoissa vakiinutetaan Päijät-Hämeen alueen tutoropettaja-toimintaa ja parannetaan varhaiskasvatuksen psykososiaalisia oppimisympäristöjä Näkyväksi-hankkeessa. Esiopetuksen kielisuihkuja kehitetään ja toteutetaan Kieliporeita eskarilaisille -hankkeessa. Maakunnallinen varhaiskasvatuksen arviointikysely toteutetaan vuoden 2021 alussa.

Yhteistyötä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän kanssa jatketaan LAPE-hankkeen aikana syntyneissä yhteistyörakenteissa.

Toimintaa kuvaava mittari

	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	28 €	18 €	17 €
Kustannus/asukas (netto, €)	7 €	9 €	8 €

Lasten ja nuorten kasvu vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	182 217 792	187 809 400	184 820 200	181 283 700	180 532 400
Tulot	9 218 705	8 548 500	9 735 400	9 815 100	9 896 200
Toimintakate	172 999 087	179 260 900	175 084 800	171 468 600	170 636 200

Toiminnan kuvaus

Lasten ja nuorten kasvun vastuualue sisältää varhaiskasvatuspalvelujen, perusopetuksen ja nuorisopalvelujen palveluyksiköiden toiminnan sekä yhteiset palvelut yksikön käyttömenot. Vastuualueen yhteinen palvelutuotanto lisää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Vastuualueen keskeisinä tehtävinä ovat hyvinvointityön edistäminen kaupunkitasolla sekä palveluyksiköiden yhteisten prosessien ja alueellisen yhteistyön kehittäminen ja koordinointi. Lasten ja nuorten kasvu vastuualueen toimijoiden yhteistyö toteutuu ydinprosessien mukaisesti. Ydinprosessit:

1. Hyvä oppiminen ja kasvu
2. Osallisuus ja yhteisöllisyys
3. Hyvinvointi ja turvallisuus.

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminta-ajatuksena on tarjota laitelaisille lapsiperheille laadukasta varhaiskasvatusta ja esiopetusta perheiden tarpeita vastaavasti.

Perusopetuspalvelut huolehtii kaupungin perusopetuksesta sekä osaltaan esiopetuksesta ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta hyväksytyjen tavoitteiden mukaisesti.

Nuorisopalvelut edistää nuorten hyvinvointia yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tuella ja toiminnalla.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Vuoden 2021 toiminnan suunnittelussa ja kehittämistyössä keskitytään Lahden kaupungin strategian kärkihankkeiden tavoitteiden toteuttamiseen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistamiseen sekä oppimisen ja kasvun tukemiseen koronapandemian vaikutukset huomioiden.

Vuoden 2020 aikana käynnistetty lasten ja nuorten palveluverkon suunnittelutyö jatkuu keskeytyksittä uusien aluekohtaisten väestöennusteiden valmistuttua syksyllä 2020. Palveluverkkosuunnitelma ohjaa sivistyksen palvelualueen ja Lahden Tilakeskuksen pitkän aikavälin suunnittelua ja yhteistyötä, Toiminta- ja tilatarpeiden muutokset huomioidaan talousarvioon sisältyvässä investointiohjelmassa sekä toimintayksikkökohtaisissa erillispäätöksissä (SivLa). Palveluverkkosuunnitelman ohella jatketaan aikaisemmin päätettyjen hallinnollisten ratkaisujen, palveluverkkomuutosten ja rakennushankkeiden suunnittelua, toteutusta ja työyhteisöjen tukiprosesseja. Taloussuunnittelukaudella valmistuu useita varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja nuorisopalvelujen uusia toimitiloja. Uusien tilojen valmistuminen mahdollistaa väliaikaisten ja kalliiden vuokratilojen vähentämisen taloussuunnittelukauden aikana.

Ennuste alle kouluikäisten lasten määrän kehityksestä tarkentuu syksyn palveluverkkotarkastelussa. Perusopetuksen oppilasmäärän ennustetaan pysyvän vuoden 2020 tasolla noin 10 500 oppilaassa ja pysyvän ennallaan taloussuunnittelukauden ajan. Sekä varhaiskasvatusikäisten että peruskoululaisten lasten määrä kääntyy laskuun 2020-luvun aikana.

Vastuualueella huomioidaan hallitusohjelman vaikutukset lasten ja nuorten palvelujen järjestämiseen. Hallitusohjelmaan kirjatus oppivelvollisuuden muutos, tasa-arvoisen vuorovanhemmouden tukeminen, esi- ja alkuopetuksen yhtenäinen toimintakokonaisuus sekä muutokset varhaiskasvatuksen ryhmäkoossa huomioidaan ja ennakoitaan talouden ja toiminnan suunnittelussa.

Talousarviossa huomioidaan uudistetun talousohjelman vaikutukset ja toimenpiteet. Uusien ja peruskorjattujen päiväkotien, koulujen ja nuorisotilojen vuokratukustannusten lisäys sekä perusopetuksen digitaalisen kehityksen lisäkustannukset on huomioitu talousarviossa.

Taloustilanteen takia tehtävät toimenpiteet vaikuttavat palvelujen laatuun: vastuualueen käyttömenoihin kohdentuu yhteensä 4,1 milj. euron säästötoimenpiteet vuoteen 2020 verrattuna. Vastuualueen säästötoimenpiteillä on vaikutusta toiminnan järjestämiseen, pääosin henkilöstökustannuksiin.

Toiminnan painopistealueet

Lahden kaupungin strategian kärkihankkeet ohjaavat vastuualueen toiminnan kehittämistyötä yhdessä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kanssa. Tavoitteet ja toimenpiteet huomioidaan palveluyksiköiden toiminnassa ja talousarvion käyttösunnitelman toiminnallisissa tavoitteissa. Vuoden 2021 erillisinä painopisteinä jatketaan lasten ja nuorten harastustakuun kehittämistyötä ja toteutusta sekä toimitaan aktiivisesti Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuoden toteutuksessa.

Mikäli koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne jatkuu, se aiheuttaa erityistarpeita lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oppimisen varmistamiseen. Poikkeustilanteen takia vastuualueen palveluissa on keskeyttävä terveellisuuden ja turvallisuuden varmistamiseen sekä erillisohjeiden huomioimiseen itse toiminnassa. Poikkeustilanteen vaikutusten arviointi ja sen perustella tehtävät tukitoimet ja korjaava toiminta ulottuvat vuodelle 2021.

Lasten ja nuorten kasvun vastuualueella jatketaan alueellisen hyvinvointiyhteistyön kehittämistä yhdessä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän kanssa (perhekeskus-toimintamalli, alueellisen hyvinvointityön organisointi). Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, nuorisopalvelujen ja oppilashuollon toimijat yhdessä hyvinvointiyhtymän uuden Lahden perhekeskuksen kanssa muodostavat varhaisen, oikea-aikaisen ja yksilöllisen tuen lapsille, nuorille ja perheille. Alueelliset hyvinvointiryhmät varmistavat moniammatillisen yhteistyön toteutumisen alueellaan.

Varhaiskasvatuspalvelut -palveluyksikön tehtävänä on vastata varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestämisestä, yksityisen varhaiskasvatuksen valvonnasta sekä yksityisen hoidon ja lasten kotihoidon tuista.

Varhaiskasvatuspalvelujen toiminta-ajatuksena on tarjota laitelaisille lapsiperheille laadukasta varhaiskasvatusta ja esi-

opetusta perheiden tarpeita vastaavasti. Lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi turvataan huomioiden lapsen yksilölliset lähtökohdat ja tarpeet sekä toiminnassa että oppimisympäristön rakentamisessa. Toiminta perustuu lasten, vanhempien ja henkilökunnan väliseen avoimeen vuorovaikutukseen, jossa otetaan huomioon vanhempien ja henkilökunnan erilaiset roolit kasvattajina.

Lakisääteinen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestäminen on yhteydessä alle kouluikäisten lasten määrän kehitykseen sekä vanhempien tekemiin valintoihin. Laissa säädetään subjektiivisesta oikeudesta saada päivähoitopaikka neljän kuukauden sisällä hakemuksen jättämisestä tai kahden viikon sisällä hakemuksen jättämisestä, jos kyseessä on ennakoimaton opiskelun tai työn aloittaminen. Opiskelun tai työn perusteella vanhemmilla on myös oikeus ilta-, viikonloppu- tai vuorohoitopaikkaan. Varhaiskasvatuspaikkojen määrää tarkasteltaessa reunaehtona on lakisääteisen veloitteen täytyminen.

Syntyvyys on viime vuosina laskenut valtakunnallisesti ja alueellisesti. Sen lisäksi alle kouluikäisten lasten määrään vaikuttaa lapsiperheiden muuttohalukkuus Lahteen. Ennuste alle kouluikäisten lasten määrän kehityksestä Lahdessa päivitetään palveluverkkosuunnitelman yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen kysyntään vaikuttaa lasten määrän kehityksen lisäksi vanhempien valinnat. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu, ja yhteiskunnan tarjoamat varhaiskasvatuspalvelut tukevat lapsen kotikasvatusta. Varhaiskasvatukseen hakeutumiseen vaikuttavat monet yhteiskunnalliset sekä perheiden elämäntilanteisiin liittyvät tarpeet ja arvot sekä hoitomuodoista perheelle aiheutuvat kustannukset.

Vanhempien valinnat vaikuttavat myös palvelurakenteeseen sekä siitä aiheutuviin kustannuksiin. Valinnan mahdollisuuksina päiväkotien rinnalla tuodaan vaihtoehtoina esiin perhepäivähoito, avoin varhaiskasvatus, yksityinen varhaiskasvatus ja kotihoito. Yksityisen varhaiskasvatuksen laajeneminen on tuonut vanhemmille lisää vaihtoehtoja.

Valtakunnallisesti on pyritty varhaiskasvatuksen osallistumisasteen lisäämiseen ja sen on arvioitu lisäävän kysyntää myös Lahdessa, jonka strategiassa tavoitteena on varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli kolmevuotiaiden lasten määrän merkittävä kasvu. Lahti osallistuu 1.8.2020–31.7.2021 toista vuotta viisivuotiaiden lasten maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun.

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia on vaikuttanut varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseen ja myös 2021 toimintaa järjestetään valtakunnallisten ohjeistuksen mukaisesti.

Palveluverkkosuunnitelmassa investointitarvetta ovat ylläpitäneet päiväkotien vanhenevat ja peruskorjausta tarvitsevat tilat, käytössä olevat väistötilat sekä perhepäivähoitopaikkojen väheneminen. Samalla kun luovutaan käytöstä pois jäävistä yksiköistä, peruskorjataan tai uudisrakennetaan palveluverkossa säilyviä yksiköitä. Palveluverkkosuunnitelmassa huomioidaan myös ilta-, viikonloppu- ja vuorohoidon järjestäminen. Vuonna 2021 valmistuu Rakokiven päiväkodin uudisrakennus monitoimitalon yhteyteen ja se korvaa Rakokiven päiväkodin nykyisessä käytössä olevat kolme erillistä tilaa.

Vuoden 2021 talousarvion säästövelvoite on noin 2,0 milj. euroa, joka kohdistuu talousarvioesityksessä kaupungin järjestämien päiväkotipaikkojen vähentämiseen sekä viikonloppu- ja vuorohoidon keskittämiseen, perhepäivähoidon ja kotihoidon tuen määrärahojen supistamiseen sekä palvelusetelihinnan

tasoon. Lisäksi toteutetaan varhaiskasvatuksen tukipalvelujen kustannustason tarkastelu ja haetaan neuvottelujen kautta säästöä 200 000 euroa. Säästötoimenpiteiden vaikutuksena varhaiskasvatuksen alueellinen saatavuus voi heikentyä. Kunnallisten varhaiskasvatuspaikkojen vähentäminen kasvattaa myös yksityisen varhaiskasvatuksen suhteellista osuutta.

Kaupunki varautuu varhaiskasvatusmaksujen alenemiseen ja maksutuottojen vähenemiseen sekä sen vaikutukseen palvelusetelimaksatuksessa

Perusopetuksessa jatketaan uuden opetussuunnitelman mukaisen toimintakulttuurin kehittämistyötä, jossa huomioidaan valtakunnallisiin opetussuunnitelman perusteisiin tehdyt arvioinnin ja vieraiden kielten oppimisen muutokset. Kehittäminen resursoidaan pääasiassa hankerahoituksin (Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kohdennetut valtionavustukset). Kehittämistyön osa-alueita ovat johtaminen, uuden opetussuunnitelman mukainen toiminta, oppimisen tuen toteuttaminen sekä opetuksen digitalisaatio.

Strategian kärkihankkeiden mukaisesti vuoden 2021 aikana jatketaan LUT Junior University –toimintamallin kehittämistä yhdessä korkeakoulutoimijoiden kanssa sekä yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä ja tiivistyvä yhteistyötä Niemen alueen toimijoiden kanssa. Lahdessa toimintaa kehitetään nimellä JunnuYliopisto.

Toiminnallisena muutoksena perusopetuksessa käynnistyy uudistetun kieliohjelman mukaisesti toisen vieraan kielen ja niin sanottujen harvinaisten kielten opetus kolmannelta luokalta alkaen. Tavoitteena on, että jokaiselle peruskoulunsa päättäneelle taataan jatkokoulutusmahdollisuus lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Perusopetus ennakoii hallitusohjelman oppivelvollisuusiän muutosta ja ulotumista toisen asteen koulutukseen.

Perusopetuksen järjestämiseen kohdentuu vuoden 2021 talousarviossa yhteensä 760 600 euron menolisäykset vuoteen 2020 verrattuna. Vuoden 2021 talousarvioraamissa on huomioitu henkilöstökustannusten kasvu ja vuokratkustannusten kasvu sekä oppimisen digitalisaation kehittäminen (0,28 milj. euroa). Talousarvioraamissa on vähennetty muutoksena henkilöstökuluissa vuoden 2020 talousarvioon lisätty 1,1 milj. euroa. Muuttuneesta taloustilanteesta johtuen perusopetuksen käyttömenoihin kohdentuu talouden tasapainotuksena säästötoimenpiteitä 1,9 milj. euroa vuoteen 2020 verrattuna. Säästötoimenpiteistä henkilöstökustannusten vähentämiseen kohdistuu talousarviovuonna 1,1 milj. euroa. Henkilöstökustannusten vähentäminen merkitsee yhteensä noin 23 henkilötyövuoden vähennystä opettajien ja koulunkäyntiavustajien määrästä. Säästötoimenpiteiden vaikutuksena opetusryhmien koko kasvaa noin kolme prosenttia eli vaikutus on yhden oppilaan verran kahta opetusryhmää kohti.

Lisäksi säästötoimenpiteenä vähennetään koulujen oppilaskohtaisia hankintamäärärahoja 200 000 euroa (oppimateriaalien ja -välineiden hankinta). Kouluruokailun ja siivouksen ostopalveluiden kustannuksiin sekä tietohallinnon ja talous- ja henkilöstöpalveluiden ostopalveluihin haetaan säästöjä yhteensä 600 000 euroa.

Nuorisopalvelujen toiminnassa ja palveluissa panostetaan erilaisiin nuorten työllisyys- ja tukitoimenpiteisiin sekä eriarvoistumista ehkäiseviin toimenpiteisiin. Digitaalinen nuorisotyö ja liikkuva nuorisotyö ovat edelleen kehittämiskohteina.

Heikossa työmarkkina-asemassa ja elämäntilanteessa olevien nuorten tukena toimivat nuorten työpajat, etsivä ja jalkautuva nuorisotyö ja erilaiset muut nuorten tukipalvelut.

Työllisyyden kuntakokeilun toteutuessa Ohjaamo -palvelujen toiminta siirtyy nuorisopalveluilta konsernipalveluihin. Multi-Cultin toiminnan järjestämiselle selvitetään vastuualue.

Vuoden 2021 talousarvio edellyttää säästämistä nuorisopalveluiden palvelu- ja tarvikeostoista ja sijaiskuluista.

Tavoitteena on tarjota yli 1 000 nuorelle tukea ja työllisyyspalveluja. Osallistuja- ja asiakasmäärätavoite vuonna 2021 on 200 000.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Varhaiskasvatuspalvelut			
Talous:			
Kustannus/asukas	588 €	596 €	580 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset	9/10	4/5	4/5
Perusopetus			
Talous:			
Kustannus/asukas	848 €	876 €	867 €
Kustannus/oppilas	8 083 €	8 212 €	8 147 €
Opetuskustannus/oppilas	4 896 €	4 974 €	4 935 €
Opetuksen järjestämiskustannus/oppilas	3 187 €	3 238 €	3 212 €
Opetuskustannus/oppitunti	80 €	76 €	84 €
Henkilöstö:			
Oppituntia/perusopetuksen koko htv	663	591	720
Vaikuttavuus:			
Peruskoulun edellisenä keväänä suorittaneista			
ilman opiskelupaikkaa olevat	0,9 %	1,7 %	1,7 %
Oppivelvollisuuden suorittaneiden osuus ikäluokasta	98,0 %	98,3 %	98,3 %
Nuorisopalvelut			
Talous:			
Kustannus/asukas (brutto)	46 €	51 €	52 €
Kustannus/asukas (netto)	40 €	45 €	46 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset	4,1	4,1	4,1
Valtakunnalliset tuottavuusmittarit			
Valtakunnalliset tuottavuusmittarit	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Varhaiskasvatuspalvelut			
Päivä- ja perhepäivähoidon suorite-			
kustannus/lapsi			
Päiväkotihoido: €/lapsi	72 €	66 €	66 €
Perhepäivähoido: €/lapsi	87 €	83 €	83 €
Perusopetus:			
Yksikkökustannus brutto, €/oppilas	8 083 €	8 212 €	8 147 €

Osaaminen ja tieto vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	21 638 192	23 274 300	23 800 600	25 069 100	25 402 700
Tulot	601 683	755 200	761 800	767 900	774 200
Toimintakate	21 036 509	22 519 100	23 038 800	24 301 200	24 628 500

Toiminnan kuvaus

Osaaminen ja tieto -vastuualueeseen kuuluvat lukiokoulutus, kirjasto- ja tietopalvelut sekä Wellamo-opisto. Vastuualueen yhteiset toiminnot, lukiokoulutus sekä kirjasto- ja tietopalvelut ovat samaa sitovuustasoa. Wellamo-opisto nettoyksikkönä on omana sitovuustasonaan.

Vastuualueen toiminnalla pyritään edistämään erilaisia kansalaisvalmiuksia kuten tietoyhteiskunnan vaatimia kansalaistaitoja, monikulttuurisessa ympäristössä toimimisen ja elinikäisen oppimisen taitoja. Vastuualueen yksiköt toimivat myös maakunnallisina kehittäjinä omilla palvelualueillaan.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

LASTU-kirjastot (Lahti, Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä) toimivat seudullisena kirjastokimppana. Kokoelmat ovat seudullisessa yhteiskäytössä ja seutuvaraukset ja -lainat edistävät kirjastoaineiston saatuutta koko maakunnassa. LASTU-verkkokirjasto (lastu.finna.fi) on seudullinen verkkopalvelu kirjastoasiointiin ja digitaalisiin sisältöihin. Lahden kaupunginkirjasto toimii alueellista kehittämistehtävää hoitavana kirjastona toimialueenaan Etelä-Karjalan, Kanta-Hämeen, Kymenlaakson ja Päijät-Hämeen kunnat.

Nastolan kirjasto muuttaa vuoden 2021 aikana uuteen monitoimitaloon ja Renkomäen kirjasto toimii väistötiloissa koulun yhteydessä Renkomäen monitoimitalon valmistumiseen asti.

Lahden kaupungin johtamisjärjestelmä- ja organisaatiouudistuksessa kirjasto- ja tietopalvelut siirtyy sivistyslautakunnasta hyvinvoinnin- ja vapaa-ajan lautakuntaan 1.6.2021.

Lahden kaupungin lukiokoulutus järjestää toisen asteen koulutusta, jonka tavoitteena on monipuolisen jatko-opintokelpoisuuden saavuttaminen.

Vuonna 2016 voimaan astunut opetussuunnitelma määrittää opetuksen suunnan. Opetuksessa pyritään edistämään yksilöllistä oppimista ja kehittämään opiskelija-arviointia monipuolisempaan suuntaan sekä lisäämään opiskelijan vastuunottoa opiskelustaan. Uuden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti laaditut paikalliset opetussuunnitelmat otetaan käyttöön 1.8.2021 alkaen.

Toiminnan painopistealueet

Lahden kaupunginkirjasto edistää ja tukee kuntalaisen hyvinvointia, osaamista ja osallisuutta. Kirjasto tarjoaa sisältö-, me-

diakasvatus-, asiakas- ja tapahtumapalveluja sekä tiloja ja toimintaympäristöjä myös omatoimikäyttöön asukkaiden opiskeluun, työskentelyyn ja vapaa-aikaan.

Digihankkeen tuoma osaaminen näkyy asiakkaiden digitaitojen ohjauksessa ja kirjaston tuottamissa palveluissa. Kirjastot kehittävät toimintaansa kansanvallan foorumeina ja luovat kuntalaisille väyliä vaikuttamiseen ja osallistumiseen ja toimivat yhteiskunnallisen keskustelun kohtaamispaikkoina. Työtä yhteistyöverkoston ja kumppaneiden kanssa jatketaan ja kehitetään. Kirjastojen monimuotoisista palveluista viestitään aktiivisesti eri käyttäjäryhmiä tavoittaen ja viestinnän tavoitteita ja mittareita kehitetään.

Vuoden 2021 talousarvion säästötavoitteiden toteuttaminen edellyttää kahden pääkirjaston vapautuvan tehtävän täyttämättä jättämistä ja aineistomäärärahoista sekä muista määrärahoista säästämistä.

Lukio-opetuksen pedagogiikkaa kehitetään ja sähköisten oppimisympäristöjen käyttöä lisätään. Opettajien ja opiskelijoiden työelämä tietämystä kasvatetaan Tunne työ – suunnittele ura -hankkeen toisessa vaiheessa. Opiskelijoiden liikkumismahdollisuuksia koulupäivän aikana parannetaan Liikkuva koulu -jatkohankkeessa.

Kannaksen ja Tiirismaan lukiot yhdistyvät yhdeksi lukioksi 1.8.2022. Uusi lukio tulee sijaitsemaan nykyisen Kannaksen lukion (Kannaksenkatu 20) ja vieressä sijaitsevan Muotoiluinstituutin (Kannaksenkatu 22) tiloissa. Vuoden 2021 aikana jatketaan lukioiden yhdistymisprosessin vaatimia toimenpiteitä, aloitetaan mm. työn yhtenäisen toimintakulttuurin luomiseksi tulevaan lukioon sekä jatketaan tilojen kalustosuunnittelua.

LUT-yliopiston toiminnan vahvistuminen Lahdessa sekä uuden LAB-ammattikorkeakoulun perustaminen avaavat uusia mahdollisuuksia yhteistyölle korkeakoulujen kanssa. Vakiintuneiden yhteistyöalueiden lisäksi pyritään kehittämään konkreettista yhteistyötä mm. yrittäjyyskasvatuksessa, jota varten laadittu yrittäjyyskasvatussuunnitelma. Lisäksi otetaan käyttöön varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa JunnuYliopiston-nimellä lanseerattua toimintaa. Painopiste toiminnassa on ympäristökasvatuksessa.

Oppivelvollisuuden laajennus on hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti tarkoitus ottaa käyttöön 1.8.2021. Siitä aiheutuvat kustannukset on huomioitu talousarviossa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Kirjasto- ja tietopalvelut			
Talous:			
Kustannus/asukas	58 €	65 €	63 €
Vaikuttavuus:			
Asiakaskäynnit/asukas	9,1	9,0	9,0
Lukiokoulutus			
Talous:			
Kustannus/asukas	116 €	122 €	128 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset	4,0	4,1	4,1

Osaaminen ja tieto, Wellamo-opisto

Sitova toimintakate					
Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	4 072 437	4 219 800	4 359 100	4 225 300	4 189 100
Tulot	1 479 645	1 443 400	1 555 100	1 562 800	1 585 100
Toimintakate	2 592 792	2 776 400	2 804 000	2 662 500	2 604 000

Toiminnan kuvaus

Wellamo-opisto tarjoaa mahdollisuuden paikalliseen vapaan sivistystyön lain mukaiseen opiskeluun. Opisto noudattaa elinikäisen oppimisen periaatteita ja tukee yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä sekä kykyä toimia yhteisöissä. Taide- ja muotoilukoulu Taikan toiminta on osa opistoa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Opiston toimialueena on Lahden lisäksi Asikkala, Hollola, Kärkölä, Myrskylä, Orimattila ja Padasjoki. Opiston Lahden toiminnot suunnitellaan parhaillaan pääosin osaksi Paavolan kampuusta.

Toiminnan painopistealueet

Opistossa järjestetään toiminta-alueen asukkaiden tarpeisiin perustuvaa yleissivistävää koulutusta, joka antaa elämän eri vaiheissa tilaisuuden omaehtoiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen monipuolisesti eri aineissa. Opetusta annetaan taito- ja taideaineissa, kielissä, liikunnassa, tietotekniikassa ja yhteiskunnallisissa aineissa. Opisto tarjoaa mahdollisuuden taiteen perusopetuksen yleisen ja laajan oppimäärän opiskeluun riippuen ainealueesta. Opisto järjestää myös osallistavaa aktivointitoimintaa erilaisissa oppimisympäristöissä.

Vuoden 2021 talousarvio edellyttää kurssimaksujen nostamista noin kymmenellä prosentilla asetetun tulostavoitteen saavuttamiseksi.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	34 €	35 €	36 €
Vaikuttavuus:			
Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset	4,1	4,2	4,2

Liikunta ja kulttuuri vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	28 982 291	30 963 800	30 204 400	30 061 300	33 377 800
Tulot	2 138 156	1 802 400	1 892 600	1 958 000	2 472 800
Toimintakate	26 844 135	29 161 400	28 311 800	28 103 300	30 905 000

Toiminnan kuvaus

Liikunnan ja kulttuurin vastuualueen palveluyksiköt ovat liikuntapalvelut, kaupunginmuseo ja kulttuuripalvelut sekä ta-seyksikköinä toimivat kaupunginorkesteri ja kaupunginteatteri.

Talousarviossa samaa sitovuustasoa ovat liikunta- ja kulttuuripalvelujen määrärahat sisältäen teatterin ja orkesterin avustukset sekä Lahden konserttitalon sivistyspalvelujen vastuulla olevien tilojen kustannukset. Museo nettoyksikkönä on omana sitovuustasonaan.

Vastuualueella vahvistetaan Lahden elinvoimaa, vetovoimaisuutta ja tunnettavuutta yksiköiden toiminnan kautta, hankkeiden avulla sekä tukemalla lahtelaisia liikunta- ja kulttuuri-toimijoita eri tavoin. Liikuntapalvelujen ydintehtävä on edistää lahtelaisten terveyttä ja hyvinvointia.

Vastuualueen keskeisinä tehtävinä ovat vastuualueen prosessien vetovastuu, markkinointi- ja viestintäyhteistyö, liikunta-, kulttuuripolitiikka, kolmannen sektorin yhteistyö ja avustuspolitiikka sekä kansainvälisyysasiat.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Suunnitelmakaudella käyttötalouteen eniten vaikuttava tekijä tulee olemaan suunnitteilla olevien liikunta- ja kulttuuritilojen peruskorjaus- ja uudistus.

Vuoden 2021 talousarviokehelyssä liikuntapalvelujen menoista yli 60 prosenttia kohdentuu tilojen vuokratkustannuksiin. Talousarvioon sisältyy toimenpiteitä vuokratkustannusten alentamiseksi.

Suunnitteilla oleva Ranta-Kartanon vesiliikuntakeskus sekä mahdollinen osallistuminen yksityisten liikuntarakentamiskohteiden käyttörahoitukseen aiheuttavat toteutuessaan merkittävää painetta viimeistään seuraavan suunnitelmakauden Liikuntapalvelujen käyttötaloudenmenoihin.

Liikuntapalvelut-yksikön tulokertymätavoitteet eivät aiemmin ole toteutuneet lasten ja nuorten liikuntapaikkojen käyttövuorohintoja koskevien alentamispäätösten vaikutuksesta. Netto-menot/asukas ovat nousseet huolimatta siitä, että liikuntatilojen käyttöasteet ja tila- ja aluemyynti ovat olleet kasvussa koronapandemian aikaa lukuun ottamatta. Tulokertymätavoite pysyy nyt ennallaan. Edellä mainitut, mahdolliset uudet liikuntapalvelujen ylläpidettäväksi tulevat liikuntapaikat kasvattavat liikunnan harrastamismääriä Lahdessa sekä tila- ja aluemyyntiä.

Liikuntapalvelut jatkaa yhteistyössä urheiluseurojen kanssa vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten liikunnan edistämistä osin hankerahoituksella sekä muita harrastetakuun toteuttamiseen tähtääviä strategisten tavoitteiden mukaisia toimia.

Talousarviokehelykseen pääsemiseksi liikuntapalveluiden nykyistä palvelu- ja tilaverkkoa on supistettava Tilakeskuksen kanssa neuvotellen. Ratkaisussa tulee huomioida ensisijaisesti liikuntakäytössä olevat tilat, ja kohdistaa käytön supistaminen sellaisiin ajankohtiin, jolloin tiloilla on yleensä vähiten aktiivista liikuntakäyttöä.

Kulttuuripalvelut-yksikön osalta vuoden 2021 talousarvio edellyttää omien tuotantojen karsimista, ostopalvelujen (mm. kulttuuriesitykset ja -vierailut) määrän merkittävästi vähentämistä sekä luopumista yhteistuotannoista ja -hankkeista.

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen (132/2020) esittävän taiteen edistämisestä ja valtiosuusjärjestelmän uudistamisesta. Esityksen on määrä edetä käsittelyissään siten, että lakimuutokset tulisivat voimaan vuoden 2022 alusta. Uudistuksen myötä kaikki nykyiset valtiosuusjärjestelmän teatterit ja orkesterit hakevat uudelleen valtiosuusjärjestelmän piiriin ja valtiosuuteen oikeuttavien henkilötyövuosien määrä arvioidaan uudelleen. Hakumenettely on määrä toteutua keväällä 2021.

Lakiesityksen mukaan uuteen valtiosuusjärjestelmään hyväksyttävillä taidelaitoksilla on kaksi kategoriaa: mahdollisuus päästä siihen joko toistaiseksi tai kolmen vuoden määräajaksi. Taidelaitos voitaisiin hyväksyä esittävän taiteen valtiosuusjärjestelmän piiriin toistaiseksi, jos sen voidaan arvioida todennäköisesti täyttävän valtiosuuden edellytykset seuraavien kuuden vuoden ajan, ja siltä edellytetään monivuotinen tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma.

Kansallisessa vertailussa sekä Lahden kaupunginteatteri että kaupunginorkesteri ovat nykyisellään toimintansa laadun ja laajuuden perusteella merkittäviä toimijoita, joilla on hyvät mahdollisuudet päästä toistaiseksi voimassa olevan valtiosuuden kategoriaan. Kaupunginteatterin saama valtiosuus vuonna 2020 on 2 586 200 euroa ja kaupunginorkesterin 1 611 500 euroa. Teatterin ja orkesterin edellytykset päästä toistaiseksi voimassa olevan valtiosuusjärjestelmän piiriin on tärkeää varmistaa.

Teatterin ja orkesterin säästötavoitteissa tulee huomioida vuoden 2021 valtiosuuden yksikköhinnan mahdollinen korotus ja lieventää säästövaatimusta korotuksen verran.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Liikuntapalvelut			
Talous:			
Kustannus/asukas	129 €	136 €	131 €

Liikunta ja kulttuuri, Kaupunginmuseo

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	4 265 407	6 047 700	7 144 900	6 232 500	6 041 300
Tulot	401 068	202 600	563 300	1 759 000	1 760 700
Toimintakate	3 864 339	5 845 100	6 581 600	4 473 500	4 280 600

Toiminnan kuvaus

Lahden kaupunginmuseo toimii Päijät-Hämeen alueellisena vastuuseumeona ja hoitaa alueen kulttuuriympäristöä koskevat viranomaistehtävät sekä neuvoo ja opastaa korjausrakentamiseen, alueelliseen taidemuseotyöhön ja paikallismuseotyöhön liittyvissä asioissa. Museo panostaa neljään vahaan museobrändiin (LAD, Hiihtomuseo, Historiallinen museo sekä Radio ja tv -museo Mastola), joiden toimintaa tukee museoorganisaatio.

Museon erikoisalat ovat käyttögrafiikka, talviurheilu, huonekalut sekä radio- ja tv-historia. Museo palvelee yleisöä, tuottaa ja välittää uutta tietoa niin lahtelaisesta, kansallisesta kuin kansainvälisestä kulttuuriperinnöstäkin. Museotyötä ohjaavat useat lait; muiden muassa, museolaki, muinaismuistolaki sekä maankäyttö- ja rakennuslaki.

Museon perusta on sen omissa kokoelmissa, niiden tutkimuksessa sekä esittelyssä asiakkaille näyttelyin, julkaisuin, esitelmin ja yhä enemmän internetin ja muiden sähköisten välineiden kautta.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Museoiden valtionosuusjärjestelmä sekä koko museotoimintaa määrittävä museolaki muuttuivat vuoden 2020 alussa. Alueelliseen työhön käytetyistä henkilötyövuosista on mahdollista saada jatkossa valtionosuutta 85 prosenttia, kun muusta museotyöstä valtionosuus on laskenut 35 prosenttiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Museovirasto ovat edellyttäneet aiemmasta poikkeavaa museotoiminnan tehtävien määrän ja laadun seurantaan koko museon henkilökunnalta.

Museolain muutoksen myötä kaikki alueellista eli maakunnallista museotyötä sekä viranomaistoimintaa koskevat tehtävät siirtyivät maakuntien keskusmuseoille. Lahden museon toimialueena on jatkossa koko Päijät-Hämeen maakunta. Liitti liittyi Päijät-Hämeeseen 1.1.2021, jolloin se tulee osaksi museon toimialuetta ja työkenttää. Lakimuutosten seurauksena Lahden museoiden vastuut ja tehtävät kasvoivat aiemmasta, kun osa Museoviraston tehtävistä siirtyi maakuntiin.

Lahden museot on jaettu neljään yksikköön: asiakaspalveluyksikkö, näyttelytoimintayksikkö, kokoelmayksikkö ja tutkimusyksikkö. Vuonna 2021 auki ovat Hiihtomuseo sekä Radio ja tv -museo, LAD-museo avautuu loppuvuonna 2021. Historiallinen museo on peruskorjauksen vuoksi suljettu koko vuoden.

Toiminnan painopistealueet

Uusi taiteen ja designin LAD-museo avautuu loppuvuonna 2021 Malski-keskuksessa. Museon toimintakonsepti sekä näyttelyiden suunnittelu useiksi vuosiksi eteenpäin ja toiminnan organisointi ovat tärkeimmät tehtävät vuonna 2021. Työ vie henkilöresursseja sekä edellyttää merkittävää muutosta museon perinteiseen tulorahoituksen hankintaan. Myös muita työmuotoja arvioidaan uudelleen.

Historiallinen museo Lahden kartanossa on peruskorjauksessa. Museo avautuu yleisölle vuonna 2022. Museon henkilökunta on mukana rakennuksen sisätilojen suunnittelussa sekä rakentamisen valvonnassa siten, että rakennus vastaa museotoiminnan vaatimuksia. Tämän lisäksi Historiallisen museon uuden perusnäyttelyn käsikirjoittaminen, tutkimus ja toteutuksen tekninen suunnittelu tapahtuu vuonna 2021. Peruskorjauksen aikataulusta riippuen museon henkilökunta pääsee muuttamaan kartanoon loppuvuonna 2021.

Hiihtomuseon näyttelytoimintaa uudistetaan vuoden 2021 aikana. Museossa otetaan käyttöön uusi kokoelmanhallintajärjestelmä, johon linkitetään myös kulttuuriympäristöä koskeva tieto.

Alueellisen vastuuseumeon näkökulmasta viranomaistyö arkeologian ja rakennetun kulttuuriympäristön parissa sekä korjausrakentamisen neuvontatyö, alueellinen taidemuseotyö ja paikallismuseotyö lisää vaikuttavuutta uusien toimintatapojen vakiintuessa.

Vuoden 2021 talousarvio edellyttää museon toimintojen ja palveluiden kokonaisvaltaista tarkastelua. Radio- ja tv-museon toimintamallia uudistetaan yhdessä säätö- ja Yleisradion kanssa.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	36 €	50 €	59 €

Liikunta ja kulttuuri, Kansainväliset urheilutapahtumat

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	653 826	630 200	296 400	301 300	306 100
Tulot	0	13 200	13 300	13 500	13 700
Toimintakate	653 826	617 000	283 100	287 800	292 400

Toiminnan kuvaus

Lahti on kansainvälisesti tunnettu liikunta- ja urheilukaupunki. Määrärahoilla ylläpidetään ja edistetään liikunta- ja urheilutapahtumakaupungin asemaa ja osoitetaan resursseja tapahtumakohtaisesti sovittaville toimenpiteille, joilla Lahden kaupunki tukee välillisesti tapahtuman järjestämistä. Tämän määrärahan kautta ei osoiteta suoraa rahallista tukea tapahtumille.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Taloussuunnitelmakaudella hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan liikuntapaikkaverkoston ja suorituspaikkojen infrastruktuuria ja pyritään olemassa olevien vuosittaisten tapahtumien lisäksi saamaan uusia tapahtumia.

Taloudellisen tilanteen vuoksi kansainvälisten urheilutapahtuminen määrärahan tasoa pudotetaan aiemmasta noin puoleen. Määrärahojen puitteissa keskitytään sopimusperusteisiin sekä vuosittain toistuviin tapahtumiin kuten junioreiden

turnaukset, Salpausselän kisat ja muut toistuvat tapahtumat. Uusia välillisiä tapahtumatukimuotoja ei toistaiseksi ole mahdollista avata.

Toiminnan painopistealueet

1. Kansainväliset tai kansalliset arvotapahtumat, jotka tuovat Lahteen suurta yleisöä sekä kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä mediassa.
2. Kansainväliset tai kansalliset massatapahtumat, jotka tuovat suuren määrän osanottajia Lahteen.
3. Kansainväliset tai kansalliset tapahtumat (junioritapahtumat), jotka tuovat Lahteen suuren määrän osanottajia ja heidän vanhempiaan.
4. Yksityiset organisaatiot, jotka tuovat oman henkilökuntansa liikunta- ja virkistystapahtumaan.

Lahden kaupunginorkesteri

Sitova tilikauden ylijäämä (alijäämä)

TULOSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Liikevaihto	767 640	969 400	886 800	894 300	901 800
Liiketoiminnan muut tuotot	160 736	129 000	121 100	122 600	124 200
Tuet ja avustukset kunnalta	4 780 000	5 136 000	5 144 000	4 921 000	4 784 000
Materiaalit ja palvelut	1 166 593	974 400	961 800	933 900	871 900
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	23 296	27 800	25 300	25 700	26 100
Palvelujen ostot	1 143 297	946 600	936 500	908 200	845 800
Henkilöstökulut	3 994 451	4 420 700	4 312 600	4 113 600	4 034 700
Poistot ja arvonalentumiset	32 274	51 800	66 400	66 400	66 400
Liiketoiminnan muut kulut	732 325	787 500	811 100	824 000	837 000
Liikelylijäämä (alijäämä)	-217 266	0	0	0	0
Rahoitustuotot ja -kulut	-47	0	0	0	0
Muut rahoitustuotot	19	0	0	0	0
Kunnalle maksetut korkokulut	66	0	0	0	0
Muut rahoituskulut	-217 313	0	0	0	0
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	-217 313	0	0	0	0
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-217 313	0	0	0	0

RAHOITUSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toiminnan rahavirta	-185 039	51 800	66 400	66 400	66 400
Liikely-/alijäämä	-217 266	0	0	0	0
Poistot ja arvonalentumiset	32 274	51 800	66 400	66 400	66 400
Rahoitustuotot ja -kulut	-47	0	0	0	0
Investointien rahavirta	-25 200	-60 000	-40 000	-40 000	-40 000
Investointimenot	-25 200	-60 000	-40 000	-40 000	-40 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	-210 239	-8 200	26 400	26 400	26 400
Rahoituksen rahavirta	0	0	0	0	0
Lainakannan muutokset	0	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	210 239	8 200	-26 400	-26 400	-26 400
Rahoituksen rahavirta	210 239	8 200	-26 400	-26 400	-26 400
Rahavarojen muutos	0	0	0	0	0

Toiminnan kuvaus

Kaupunginorkesteri tarjoaa monipuolisilla konserteillaan erityisesti lahtelaisille elämänlaatua parantavia, henkistä virkistävyyttä lisääviä elämyksiä. Orkesteri jatkaa kansanvälisesti näkyvää työtään ja toimii yhtenä kaupungin vahvuustekijöistä. Lahden kaupunginorkesterille vuodelle 2020 osoitettu valtionosuus oli 1,6 milj. euroa.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Koronapandemia on tuonut mukanaan monia epävarmuustekijöitä yleisötilaisuuksien järjestämiseen ja luo suuren paineen myös kaupunginorkesterin toimintaan ja talouteen.

Orkesterin kustannukset koostuvat suurimmaksi osaksi henkilöstö- ja vuokratulista, ja konserttien järjestämisestä (kapellimestarit, solistit, teosten vaatimat avustavat muusikot ja mahdolliset sairauslomasijaiset, markkinointi). Oman tulonhankinnan onnistuminen on keskeisessä roolissa orkesterin taloudellisen tuloksen saavuttamisessa.

Kaupunginorkesterin budjetissa on varauduttu KOKO Lahti Oy:lle maksettavaan noin 120 000 euron vuokrakorotukseen sekä vuosittaisiin indeksikorotuksiin Sibeliustalon tilojen käytöstä vuodesta 2021 lähtien.

Vuodelle 2021 asetetut säästötavoitteet vaikuttavat konserttitoimintaan, tulonhankintaan sekä pitkällä tähtäimellä orkesterin valtionosuuksien määrään.

Toiminnan painopistealueet

Pääosa konserteista soitetaan Sibeliustalossa, ja ne houkuttelevat yleisöä myös Lahden ulkopuolelta. Sibelius-festivaali on jo kahden vuosikymmenen ajan kerännyt kotimaisen yleisön lisäksi vuosittain myös runsaan määrän kansainvälisiä konserttavieraita.

Alueellista ja kansainvälistä konserttitoimintaa pyritään jatkaa myös muuttuneessa toimintaympäristössä, mutta taloudellisten paineiden johdosta supistetussa muodossa. Orkesteri esiintyy aktiivisesti sosiaalisessa mediassa ja seuraa sähköisen tiedonvälityksen kehittymistä.

Lapsille ja nuorille suunnattu toiminta on orkesterille tärkeää, ja yhteistyötä tehdään päiväkotien ja koulujen kanssa mm. Hei, me sävelletään! -projektein ja tarjoamalla lapsille ja nuorille räätälöityjä konsertteja mm. osana kaupungin perusopetuksen kulttuuriohjelmia. Vuonna 2019 edellä mainittu toiminta tavoitti yli 5 000 Lahden ja Päijät-Hämeen alueen lasta ja nuorta. Toimintaa pyritään jatkamaan mahdollisuuksien mukaan.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas			
-väh. valtionosuudella	27 €	26 €	29 €

Lahden kaupunginteatteri

Sitova tilikauden ylijäämä (alijäämä)

TULOSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Liikevaihto	2 057 715	1 952 500	1 852 500	2 025 200	2 041 000
Liiketoiminnan muut tuotot	198 632	188 700	207 200	152 000	154 000
Tuet ja avustukset kunnalta	6 787 000	7 318 200	7 240 600	6 982 600	6 823 600
Materiaalit ja palvelut	1 689 499	1 729 900	1 609 900	1 621 100	1 646 300
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	282 417	361 600	326 600	331 600	336 700
Palvelujen ostot	1 407 082	1 368 300	1 283 300	1 289 500	1 309 600
Henkilöstökulut	4 758 280	5 131 000	5 072 700	4 885 500	4 804 300
Poistot ja arvonalentumiset	215 264	252 000	252 000	252 000	252 000
Liiketoiminnan muut kulut	2 215 876	2 334 500	2 353 700	2 389 200	2 304 000
Liikelylijäämä (alijäämä)	164 428	12 000	12 000	12 000	12 000
Rahoitustuotot ja -kulut	-11 235	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000
Muut rahoitustuotot	42	0	0	0	0
Kunnalle maksetut korkokulut	7 816	8 000	8 000	8 000	8 000
Muut rahoituskulut	3 460	4 000	4 000	4 000	4 000
Ylijäämä (alijäämä) ennen varauksia	153 193	0	0	0	0
Poistoeron lisäys tai vähennys	0	0	0	0	0
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	153 193	0	0	0	0

RAHOITUSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toiminnan rahavirta	368 457	252 000	252 000	252 000	252 000
Liikely-/alijäämä	164 428	12 000	12 000	12 000	12 000
Poistot ja arvonalentumiset	215 264	252 000	252 000	252 000	252 000
Rahoitustuotot ja -kulut	-11 235	-12 000	-12 000	-12 000	-12 000
Investointien rahavirta	-148 943	-150 000	-135 000	-150 000	-150 000
Investointimenot	-148 943	-150 000	-135 000	-150 000	-150 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	219 515	102 000	117 000	102 000	102 000
Rahoituksen rahavirta					
Muut maksuvalmiuden muutokset	-219 515	-102 000	-117 000	-102 000	-102 000
Rahoituksen rahavirta	-219 515	-102 000	-117 000	-102 000	-102 000
Rahavarojen muutos	0	0	0	0	0

Toiminnan kuvaus

Kaupunginteatteri on korkeatasoinen, omaleimainen ja ohjelmistoltaan monipuolinen metropolialueen pohjoinen keskus-teatteri ja yksi Lahden vetovoimatekijöistä. Teatteri kerää yleisönsä laajalta alueelta. Teatteri järjestää teatteriesityksiä omana tuotantonaan ja yhteistuotantoina. Ohjelmistonsa täydentämiseksi teatteri järjestää koti- ja ulkomaisia teatterivierailuja ja muita kulttuuriesityksiä. Lahden kaupunginteatterin saama valtionosuus on 2,6 milj. euroa vuonna 2020.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Teatterin toimintaan on vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen merkittävästi koronapandemian aiheuttamat rajoitustoimenpiteet sekä katsojien käyttäytyminen epävarmassa tilanteessa. Vuoden 2021 säästötavoite pyritään toteuttamaan alentamalla tuotantojen kustannuksia sekä yleisiä kustannuksia, jolloin säästötavoitteen toteuttaminen ei edellytä henkilötyövuosien vähentämistä eikä esitysmäärän vähentämistä. Ohjelmistomuutoksia saatetaan joutua tekemään, mikäli koronapandemiasta johtuvat rajoitustoimenpiteet jatkuvat pitkälle ensi vuoteen.

Rakenteellisten muutosten toteuttaminen jatkuu edelleen suunnitelmavuosina. Pidempiaikaisena säästötoimenpiteenä tullaan arvioimaan mm. Juhani-näyttämön käyttöä ja toiminnan keskittämistä pienemmille Eero- ja Aino-näyttämöille, jotta ohjelmiston monipuolisuus ja ensi-iltojen määrä pystyttäisiin turvaamaan. Vuokrakulujen pienentämisen mahdollisuudesta käynnistetään neuvottelut Tilakeskuksen kanssa.

Valtionosuudet muodostavat merkittävän osan teatterin rahoituksesta. Valtionosuusuudistus on tarkoitus toteuttaa vuonna 2021. Teatteri on Lahden kaupungin taseyksikkö, jonka tulos budjetoidaan vuosittain nolnaan.

Toiminnan painopistealueet

Mikäli teatterin omaa toimintaa supistetaan, on vierailujen osuutta pyrittävä kasvattamaan. Juhani-näyttämölle sopivien vierailuesitysten määrä on kuitenkin rajallinen. Vuoden 2021 painopistealueena tulee olemaan säästötoimenpiteiden toteuttaminen ja supistetun toiminnan suunnittelu.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kaupungin avustus/asukas			
-väh. valtionosuudella	38 €	39 €	39 €
-väh. valtionosuudella ja sis. vuokrat	22 €	23 €	22 €

Kaupunkiympäristön palvelualue

Tuloslaskelma	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toimintatuotot	40 400 799	37 804 300	42 932 000	42 131 000	42 321 000
Myyntituotot	15 864 771	15 443 400	19 687 300	19 588 600	19 619 400
Maksutuotot	7 615 944	6 531 300	6 513 400	6 594 800	6 683 500
Tuet ja avustukset	934 791	658 400	658 400	667 000	675 700
Vuokratuotot	14 701 718	14 266 700	14 172 900	14 270 300	14 352 700
Muut toimintatuotot	1 283 575	904 500	1 900 000	1 010 300	989 700
Valmistus omaan käyttöön	459 589	514 000	514 000	514 000	514 000
Toimintakulut	51 085 996	52 197 500	52 878 400	51 898 000	52 585 000
Henkilöstökulut	10 919 479	11 545 700	11 921 300	12 003 600	12 189 600
Palvelujen ostot	36 251 417	36 440 000	37 134 600	36 337 400	36 970 300
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 960 287	1 437 500	1 609 300	1 589 800	1 593 800
Avustukset	188 185	404 400	154 400	156 800	159 200
Muut toimintakulut	1 766 629	2 369 900	2 058 800	1 810 400	1 672 100
Toimintakate	-10 225 607	-13 879 200	-9 432 400	-9 253 000	-9 750 000
Rahoitustuotot ja -kulut	4 194				
Poistot ja arvonalentumiset	18 369 116	20 853 500	25 413 500	25 345 600	25 845 600
Satunnaiset erät	941 264				
Tilikauden tulos	-27 649 265	-34 732 700	-34 845 900	-34 598 600	-35 595 600

Toiminnan kuvaus

Kaupunkiympäristön palvelualueella toimieliminä ovat tekninen ja ympäristölautakunta, rakennus- ja ympäristölupalautakunta, Päijät-Hämeen jätelautakunta ja Lahden seudun joukkoliikennelautakunta.

Lautakunnat edistävät ja ohjaavat kuntalaisten vaikutuskanavana vastuualueiden toiminnan ja tulosten laatua. Tekninen ja ympäristölautakunta sekä rakennus- ja ympäristölupalautakunta ovat toimivaltaisia Lahden kaupungin alueella.

Lahden seudun joukkoliikennelautakunta toimii Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Hollolan, Kärkölan, Lahden, Padasjoen, Orimattilan ja Sysmän joukkoliikenneviranomaisena. Päijät-Hämeen jätelautakunta toimii Asikkalan, Heinolan, Hollolan, Kärkölan, Lahden, Myrskylän, Orimattilan, Padasjoen, Pukkilan ja Sysmän jätehuoltoviranomaisena. Kaikki vastualueet toimivat teknisen ja ympäristölautakunnan alaisina.

Lahden kaupungin johtamisjärjestelmä uudistetaan ja kaupunki siirtyy pormestarihallintamalliin 1.6.2021 alkaen. Uusi johtamisjärjestelmämalli aiheuttaa päätöksentekokoelimiin ja virkaorganisaatioon muutoksia, jotka valmistellaan vuoden 2020 aikana.

Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelman toteutus

Toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelmalla 2019–2022 on tavoiteltu tuottavuushyötyjä kaupungin talouteen. Muuttuneessa taloustilanteessa ohjelman toimenpiteet eivät riitä tasapainoisen talousarvion toteutumiseen vuonna 2021 eikä suunnitelmavuosilla. Talousarviovalmistelun yhteydessä laadittu 30 kuukauden muutos- ja uudistumisohjelma sisältää uusia tulojen lisäämiseen, menojen pienentämiseen, omaisuuden realisoimiseen ja omaisuudesta saatavien tuottojen kasvattamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Siinä on mukana myös edellisen tasapaino-ohjelman toimenpiteitä. Muutos- ja uudistumisohjelman toteutumista seurataan osana talousarvion seurantaa.

Johtamisen ja esimiestyön tueksi jatketaan valmentavan johtamisen mallin ja koulutusohjelman läpivientiä sekä rakennetaan esimiestyön kehittämisen portaat. Vuonna 2020 on toteutettu strategisen työhyvinvoinnin analyysi yhteistyössä Kevan kanssa. Analyysin pohjalta työkykyjohtamisen käytännöt päivitetään ja uudistetaan tarvittavin osin. Tavoitteena on terveysperusteisten poissaolojen vähentyminen, jolla lisätään tuottavuutta ja vähennetään kuluja.

Henkilöstösuunnitelma

Kaupunkiympäristön palvelualueella henkilötövuosien määrä vähenee vuonna 2021 vuodelle 2020 suunniteltuun nähden.

Henkilöstösuunnitelma (palkalliset henkilötövuodet)	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Kaupunkiympäristön palvelualue	179	194	192	189	189
Muutos		15	-2	-3	0

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitova toimintakate					
Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	1 101 719	1 070 600	919 600	1 066 000	1 073 300
Tulot	-40 931	0	0	0	0
Toimintakate	1 142 650	1 070 600	919 600	1 066 000	1 073 300

Toiminnan kuvaus

Yhteiskustannuksiin budjetoidaan vastuualueisiin kuuluvan henkilöstö sekä palvelualueitasoiset hankkeet.

Toiminnan painopistealueet

Painopisteenä on toiminnan uudistaminen ja tehostaminen kaupungin strategian pohjalta.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Palvelualue osallistuu kaupungin strategian kärkihankkeiden ja Euroopan ympäristöpääkaupunki 2021 -vuoden sekä valtion kanssa tehtävän maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) -sopimuksen toteuttamiseen

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	9 €	9 €	8 €

Maankäyttö ja aluehankkeet, Kunnallistekniikka ja Rakennus- ja ympäristövalvonta vastuualueet yhteensä

Sitova määräraha ja tuloarvio

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	30 026 096	29 786 600	30 100 800	29 042 800	29 480 900
Tulot	26 621 275	25 440 700	26 595 100	25 836 600	25 990 000
Toimintakate	3 404 821	4 345 900	3 505 700	3 206 200	3 490 900

Toiminnan kuvaus

Maankäyttö ja aluehankkeet -vastuualue luo perustan kaupungin kestäväälle kehitykselle tarjoamalla edellytykset hyvään asumiseen, yrittämiseen sekä kaupunkielämään. Palvelualueen vastuulla ovat kaupunkisuunnittelu, aluekehityshankkeet, maapolitiikka, kiinteistönmuodostus, kartasto- ja paikkatiedot, asuntotoimi ja maastomittaus.

Kunnallistekniikka vastaa yleisten alueiden hallinnasta, kehittämisestä, ylläpidosta ja liikennejärjestelmän suunnittelusta. Se vastaa myös seudullisesta joukkoliikenteestä, pysäköinninvalvonnasta ja koulukuljetusten suunnittelusta.

Rakennus- ja ympäristövalvonta toimii kaupunkialueen ympäristöllisiin lupiin liittyvänä lupa- ja valvontaviranomaisena, jätehuollon viranomaisena sekä leirintäalueviranomaisena. Rakennus- ja ympäristövalvonnan yksiköt ovat rakennusvalvonta, ympäristöterveys, ympäristöpalvelut ja jätehuolto. Rakennusvalvonta valvoo, ohjaa ja neuvoo rakennustoimintaa kunnassa ja huolehtii osaltaan kaavoituksen toteutumisesta. Rakennusvalvonnan tavoitteena on viihtyisän ympäristökuvan luominen. Tehtävänä on myös osaltaan varmistaa, että rakentamisessa noudatetaan hyvää rakennustapaa, ja että rakennettu ympäristö on terveellinen, turvallinen ja kestävä.

Ympäristöterveys toimii terveydensuojeluviranomaisena, jonka tehtäviin kuuluvat elintarvikkevalvonta, tupakkavalvonta, terveydensuojelu, asumisterveys, talousvesi, uimavedet, eläinlääkintähuolto, eläintautivalvonta ja eläinten suojelu. Ympäristöpalvelut vastaa kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävien valmistelusta ja valvoo alueellaan ympäristönsuojelun yleis- ja erityislakien noudattamista. Ympäristöpalvelut huolehtivat ympäristönsuojelun edistämisestä kunnassa, vesiensuojelusta, luonnonsuojelusta, ympäristö- ja maa-ainelupien valvonnasta sekä ympäristötilan seurannasta. Jätehuoltoyksikkö valmistelelee jätehuollon viranomaistehtäviä ja seuraa jätehuoltoon liittymistä viranomaisen toimialueella Asikkalassa, Heinolassa, Hollolassa, Lahdessa, Myrskylässä, Kärkölässä, Orimattilassa, Padasjoella, Pukkilassa ja Sysmässä.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Maankäyttö ja aluehankkeiden osalta rakennettujen alueiden muutos uuteen käyttötarkoitukseen on aiheuttanut lisääntyviä rakennusten purkuja, pilaantuneiden maiden kunnostusta, geoteknisiä erityisratkaisuja sekä näiden edellyttämiä erityiselvityksiä. Lisäksi kiinteistöjen jalostaminen edellyttää entistä haasteellisempia kaavoitusprosesseja ja niihin liittyviä selvityksiä. Edellä mainitut tehtävät pysyvät vähintään nykyisessä tasossa myös tulevaisuudessa, mikä aiheuttaa talous- ja resurssipainetta suunnitelmavuosille. Henkilökunnan rekrytointi on tiettyjen ammattiryhmien kohdalla osoittautunut haasteelliseksi. Työnantajakuvan ja työtehtävien sisällön parantamiseksi on tehtävä määrätietoista kehitystyötä. Kaavoituksen ja kiinteistönmuodostuksen taksoja sekä tonttien luovutushintoja tarkistetaan määrävälein vähintään inflaation

edellyttämällä tavalla. Taloussuunnitelmakaudella vastuualueen tulokertymän ennakoitiin aiheuttavat epävarmuutta maankäyttösopimustulojen vuotuisen vaihtelun arviointi sekä erityisesti vuokrattujen yritys- ja asuintonttien lisääntynyt omaksi ostaminen. Vuoden 2020 aikana on laadittu uudet tonttien luovutusperiaatteet sekä sovellettava hinnoittelumalli. Työn tavoitteena on vahvistaa vuokraamisen asemaa ensisijaisena luovutusperiaatteena ja helpottaa näin tulokertymän ennakointia. Maankäyttösopimustulojen merkittävään vaihteluun eri vuosina tulee varautua. Sopimukset edellyttävät sovittujen kunnallisteknisten investointien rahoitusta ja toteutusta määräajassa.

Kehätiehankkeen valmistuttua 2020 vuoden lopussa kunnallistekniikan ylläpitovastuulle siirtyy useita nykyisiä maantiesuosia, kuten Mt 167 eteläinen sisääntulotie, Vt 12 Mannerheiminkatu/Hämeenlinnantie, Mt 296 Ala-Okerointentie ja Mt 140 Helsingintie. Arkiliikunnan mahdollisuuksia kehitetään kävelyn ja pyöräilyn olosuhteita parantamalla. Uuden tieliikennelain voimaantulo kesällä 2020 toi muutoksia muun muassa liikennemerkkeihin, opasteisiin ja ajoratamerkintöihin, joiden muutostyöt jatkuvat vuoden 2021 aikana. Vieraslajilistan täydentäminen asettaa uusia paineita haitallisten vieraslajien torjuntaan. Ympäristöpääkaupunkivuosi korostaa alueiden kunnossa- ja puhtaanapidon merkitystä sekä kestävien kulkutapojen edellytysten kehittämistä. Kaupunkipyörät otetaan käyttöön osana ympäristöpääkaupunkivuotta.

Rakennustuotannon suhdannevaihtelut näkyvät rakennus- ja ympäristövalvonnan vastuualueella, vaikka vaihtelut eivät ole aivan yhtä suuria kuin maan kasvukeskuksissa. Vuonna 2020 lupien määrä pysyy 2019 tasolla tai tulee ylittymään. Talouden kasvun taittuminen vaikuttaa myös lupamääriin vuonna 2021. Käsittelyajan ja valvonnan hidasteeksi muodostunut koulutetun ja osaavan henkilöstön puute on saatu paikkautua vuoden 2019 viimeisellä neljänneksellä.

Ympäristöterveyden tarkastusmäärät pysyvät todennäköisesti samalla tasolla verrattuna vuoteen 2020. Koronapandemiasta johtuvan poikkeustilan takia tehtävien määrä on lisääntynyt, ja trendi näyttää jatkuvan vuodelle 2021. Myös pandemian takia tekemättömät tarkastukset teettävät töitä vuonna 2021. Häiriötilannesuunnitteluun ja varautumiseen on keskitetty enemmän voimavaroja, mikä pidetään samalla tasolla 2021.

Rakennus- ja ympäristövalvonnan tulot muodostuvat pääosin lupa- ja valvontamaksuista. Talousarvio on laadittu vuoden 2021 osalta sen varaan, että ennusteet rakentamisen määrästä toteutuvat.

Jätehuollon toimintaympäristön suurimmat muutokset tulevat jätelakiuudistuksesta. Jätelain mukaisesti jätehuoltoviranomaisen toimintaa ei rahoiteta verotuloilla kaupungin talous-

arviossa, vaan jätehuoltoyksikön menot katetaan täysimääräisesti Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:n (Salpakierto Oy 1.1.2021 alkaen) laskuttamalla perusmaksulla.

Toiminnan painopistealueet

Maankäyttö ja aluehankkeiden osalta suunnitelmakaudella on tärkeintä luoda edellytyksiä kaupungin kestävä kehityksen mukaiselle yhdyskuntarakenteelle sekä työpaikkojen ja väestön määrän kasvulle. Tämän toteuttamiseksi toiminnan painopisteisiin kuuluu hankkia maa-alueita sekä kaavoittaa riittävä määrä monipuolisia ja kiinnostavia asuin- ja yritystoiminnan tontteja. Lisäksi panostetaan elinympäristön ja asukkaiden viihtyisyyden kaikessa toiminnassa sekä kehitetään kansalaisten osallistumista ja vuorovaikutusmenettelyjä sekä kehitetään sähköisiä palveluita.

Vuoden 2021 keskeisiä tavoitteita ovat elinkeinotoiminnan sijoittumisedellytysten kehittäminen, keskustan kokonaiskehittämisen jatkaminen, Lahden Suunta -työn hyväksymisvaiheen toteutus, Radanvarren, Paavolan, Ranta-Kartanon, Rakokiven ja Niemen alueiden kehittäminen. Lisäksi osallistutaan aktiivisesti MAL-yhteistyösopimuksen toimenpiteiden toteutukseen ja muun muassa Kaupunkiseudun rakennemallin laadintaan.

Kunnallistekniikan toiminnan painopisteenä suunnitelmakaudella on strategian mukaisesti varmistaa ja asettaa etusijalle resurssit kaupungin kestävä kasvun ja kehittymisen mahdol-

listamiseksi. Toimintaa kehitetään erityisesti kustannustehokkuus- ja asiakasnäkökulmista. Merkittävimpänä rakennushakkeena käynnistetty kaksivuotinen Hennalan alueen kunnallistekniikan toteuttaminen uudella STk-malliilla. Paavolan kamppuksen sekä Rakokiven monitoimitalon vaatimat liikennejärjestelyt toteutetaan. Niemen sataman yleissuunnitelman mukainen kehittäminen käynnistyy ja historiallisen museon puiston saneeraus aloitetaan. Suunnittelukohteet painottuvat radanvarteen ja keskustan alueelle. Lisäksi suunnittelun alla on useita peruskorjauskohteita. Kaupunkipyöräjärjestelmän otetaan käyttöön.

Rakennus- ja ympäristövalvonnan toiminnan painopisteinä ovat toiminta-alueen kasvun mahdollistaminen joustavan ja lisääntyvän sähköisen lupakäsittelyn avulla. Lisäksi elinympäristöä ja asumisviihtyvyyttä pyritään parantamaan rakennetun ja luonnon ympäristön kunnosta huolehtimalla. Painopisteinä ovat myös asukkaiden ja eläinten hyvinvointiin sekä elinympäristön terveellisyyteen ja toimivuuteen kohdistuvat tehtävät. Toiminnassa korostuvat erityisesti ennaltaehkäisevät toimenpiteet.

Jätelainsäädännön muutokset, kuten jätteiden tiukentuva lajittelu ja mahdollinen jätteenkuljetusjärjestelmän muutos aiheuttavat tarvetta päivittää jätehuoltomääräykset ja toimintatapoja.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Kunnallistekniikka			
Talous:			
Kustannus/asukas	141 €	140 €	144 €
Tulot/asukas	57 €	51 €	54 €
Maankäyttö ja aluehankkeet			
Talous:			
Kustannus/asukas	72 €	70 €	66 €
Tulot/asukas	145 €	134 €	139 €
Rakennus- ja ympäristövalvonta			
Talous:			
Kustannus/asukas	37 €	39 €	40 €
Tulot/asukas	21 €	23 €	23 €

Joukkoliikenne

Sitova toimintakate

Määrärahat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	19 958 182	21 340 300	21 858 000	21 789 200	22 030 800
Tulot	14 280 045	12 877 600	16 850 900	16 808 400	16 845 000
Toimintakate	5 678 137	8 462 700	5 007 100	4 980 800	5 185 800

Toiminnan kuvaus

Tehtävänä on seudullisen joukkoliikenteen suunnittelu ja toteutus.

Toimintaympäristö ja sen muutokset

Vuonna 2021 yhä suurempi osa linjastosta liikennöi runkolinjastosuunnitelman mukaisesti. Uutta kilpailutettua liikennettä liikennöidään biodieselillä sekä sähköllä. Vyöhyke- ja taksajärjestelmäudistuksen sekä tunnistepohjaisen lippujärjestelmän käyttöönottoa valmistellaan. Reaaliaikainen bussien seuranta ja bussien matkustamonäytöt parantavat matkustajainformaation laatua ja määrää. Uusi kilpailutettu ja kehittynyt palveluliikenne käynnistetään. Koronapandemia voi vaikuttaa lipputuloihin myös vuoden 2021 aikana.

Toiminnan painopistealueet

Toiminnan painopisteenä säilyy runkolinjastouudistus ja siitä viestiminen. Vuonna 2021 viestintä painottuu etenkin konkreettisiin linjaston muutoksiin, jotka astuvat voimaan kesällä ja vuoden vaihteessa. Lisäksi painopisteenä on palveluliikenteen uudistuminen.

Liikennettä kilpailutettaessa huomioidaan vaihtoehtoiset käyttövoimat ja EU:n puhtaiden ajoneuvojen direktiivi.

Toimintaa kuvaava mittari	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021
Talous:			
Kustannus/asukas	167 €	178 €	182 €
Tulot/asukas	119 €	107 €	141 €

Tuloslaskelmaosa

- Talousarvion tuloslaskelmat
- Verotulot
- Käyttötalouden valtionosuudet
- Korkotulot ja -menot
- Muut rahoitustulot ja -menot

Investointiosa

- Kiinteä omaisuus
- Talonrakennusinvestoinnit
- Julkinen käyttöomaisuus
- Irtain omaisuus
- Arvopaperit ja osuudet

Rahoitusosa

- Rahoituslaskelma
- Antolainat
- Lainanotto, pitkäaikaiset lainat

Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelmassa osoitetaan kuinka kunnan tulorahoitus riittää palvelutoiminnan menoihin eli käyttömenoihin, rahoitusmenoihin sekä suunnitelman mukaisiin poistoihin. Tuloslaskelmassa esitetään käyttötalouden toimintatuotot ja -kulut.

Toimintakate kertoo toimintatuottojen ja -kulujen erotuksen eli käyttötalouden nettomenot. Vuosikate ilmoittaa paljonko talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen. Jotta terveen talouden kriteerit toteutuisivat, tulisi vuosikatteen pitkillä aikavälillä olla samaa suuruusluokkaa kuin nettoinvestoinnit. Vuosikatteen riittävyttä voidaan verrata inves-

toimien lisäksi myös käyttöomaisuuden poistoihin. Vuosikatteen tulisi riittää kattamaan suunnitelman mukaiset poistot.

Vuoden 2021 vuosikate on 43,2 milj. euroa, joka kattaa käyttöomaisuuden poistot 83,9 prosenttisesti. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu Kuntaliiton suosituksen mukaan ja ne ovat 51,5 milj. euroa.

Vuoden 2021 tilikauden tulos on -8,3 milj. euroa ja tilikauden alijäämä on -8,2 milj. euroa. Vuokratulot sisältyvät tuloslaskelmassa muihin toimintakuluihin. Vuonna 2021 vuokratuloja arvioidaan olevan yhteensä 79,3 milj. euroa (ei sisällä leasingvuokria), josta rakennusten vuokrat ovat 69,1 milj. euroa.

TULOSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toimintatuotot	156 624 437	149 865 000	157 739 900	159 446 700	162 189 300
Myyntituotot	24 507 944	20 847 100	25 182 300	25 476 900	25 567 500
Maksutuotot	17 028 802	15 164 000	16 441 100	17 468 800	18 121 200
Tuet ja avustukset	19 735 950	18 956 200	17 270 800	16 818 900	16 558 600
Vuokratuotot	81 287 366	82 365 300	83 875 900	87 870 300	89 936 300
Muut toimintatuotot	14 064 375	12 532 400	14 969 800	11 811 800	12 005 700
Valmistus omaan käyttöön	997 563	1 114 000	1 114 000	1 114 000	1 114 000
Toimintakulut	809 098 501	842 875 300	853 873 700	856 175 000	868 475 400
Henkilöstökulut	161 822 982	169 272 400	169 529 300	165 299 900	162 112 900
Palkat ja palkkiot	123 291 528	129 160 800	126 233 800	128 321 100	129 679 500
Henkilösivukulut	38 531 453	40 111 600	43 295 500	36 978 800	32 433 400
Eläkekulut	34 692 517	35 240 300	36 705 400	36 774 600	37 200 600
Muut henkilösivukulut	3 838 936	4 871 300	6 590 100	204 200	-4 767 200
Palvelujen ostot	505 635 771	519 421 400	527 801 400	533 001 200	543 563 300
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	15 844 619	18 292 400	19 311 300	20 623 000	20 770 000
Avustukset	52 339 742	54 684 300	53 797 000	51 698 800	52 300 700
Muut toimintakulut	73 455 387	81 204 800	83 434 700	85 552 100	89 728 500
TOIMINTAKATE	-651 476 501	-691 896 300	-695 019 800	-695 614 300	-705 172 100
Verotulot	475 355 720	487 760 000	506 400 000	507 404 000	520 678 000
Valtionosuudet	193 870 635	227 690 000	222 900 000	225 900 000	234 900 000
Rahoitustuotot ja -kulut	8 693 116	15 091 500	8 931 200	3 854 100	2 456 200
Korkotuotot	12 350 478	13 126 500	12 612 900	12 874 400	13 240 400
Muut rahoitustuotot	18 932 775	20 130 700	13 223 000	8 681 000	7 637 000
Korkokulut	16 989 536	17 535 700	16 290 700	17 087 300	17 807 200
Muut rahoituskulut	5 600 601	630 000	614 000	614 000	614 000
VUOSIKATE	26 442 969	38 645 200	43 211 400	41 543 800	52 862 100
Poistot ja arvonalentumiset	47 950 526	47 451 100	51 502 700	54 608 100	58 178 100
Satunnaiset erät	941 264	0	0	0	0
TILIKAUDEN TULOS	-20 566 293	-8 805 900	-8 291 300	-13 064 300	-5 316 000
Poistoeron lisäys tai vähennys	227 061	82 000	82 000	82 000	82 000
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-20 339 232	-8 723 900	-8 209 300	-12 982 300	-5 234 000
Tunnusluvut					
Ylijäämä taseessa milj.€	131,4	122,7	114,5	101,5	96,3
Toimintatulot/-kulut %	19,4 %	17,8 %	18,5 %	18,6 %	18,7 %
Vuosikate/poistot %	55,1 %	81,4 %	83,9 %	76,1 %	90,9 %
Vuosikate €/asukas	221	322	359	344	437
Asukasmäärä	119 823	120 147	120 457	120 755	121 021

Tuloslaskelma talousarvio 2021, taseyksiköt eriteltyinä
(sis. sisäiset erät)

	Kaupunki ilman taseyksiköitä	Taseyksiköt	Yhteensä
Toimintatuotot	72 572 500	85 167 400	157 739 900
Myyntituotot	24 609 800	572 500	25 182 300
Maksutuotot	13 824 300	2 616 800	16 441 100
Tuet ja avustukset	4 772 100	12 498 700	17 270 800
Vuokratuotot	15 025 700	68 850 200	83 875 900
Muut toimintatuotot	14 340 600	629 200	14 969 800
Valmistus omaan käyttöön	514 000	600 000	1 114 000
Toimintakulut	796 261 700	57 612 000	853 873 700
Henkilöstökulut	157 550 300	11 979 000	169 529 300
Palkat ja palkkiot	116 676 600	9 557 200	126 233 800
Henkilösivukulut	40 873 700	2 421 800	43 295 500
Eläkekulut	34 757 200	1 948 200	36 705 400
Muut henkilösivukulut	6 116 500	473 600	6 590 100
Palvelujen ostot	511 157 700	16 643 700	527 801 400
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	9 192 800	10 118 500	19 311 300
Avustukset	53 797 000	0	53 797 000
Muut toimintakulut	64 563 900	18 870 800	83 434 700
TOIMINTAKATE	-723 175 200	28 155 400	-695 019 800
Verotulot	506 400 000	0	506 400 000
Valtionosuudet	222 900 000	0	222 900 000
Rahoitustuotot ja -kulut	13 644 200	-4 713 000	8 931 200
Korkotuotot	12 612 900	0	12 612 900
Muut rahoitustuotot	13 223 000	0	13 223 000
Korkokulut	11 582 700	4 708 000	16 290 700
Muut rahoituskulut	609 000	5 000	614 000
VUOSIKATE	19 769 000	23 442 400	43 211 400
Poistot ja arvonalentumiset	28 479 300	23 023 400	51 502 700
Suunnitelman mukaiset poistot	28 479 300	23 023 400	51 502 700
TILIKAUDEN TULOS	-8 710 300	419 000	-8 291 300
Poistoeron lisäys tai vähennys	0	82 000	82 000
Rahastojen lisäys tai vähennys	0	0	0
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-8 710 300	501 000	-8 209 300

Verotulot

Kaupungin verotulot koostuvat kunnallisverosta, yhteisöverosta ja kiinteistöverosta. Verotulojen arviointiin on kohdistunut vuosien 2019 ja 2020 aikana paljon epävarmuutta. Vuoden 2019 arviointia haittasivat verohallinnon verokortti- ja tulorekisteriuudistusten vaikutukset verotilitysrytmiin, kun osa kunnallisveroista siirtyi tilitettäväksi seuraavalle vuodelle. Vuoden 2020 osalta verotulojen arvioinnin suurimmat epävarmuudet ovat liittyneet koronapandemian sekä siitä aiheutuvien poikkeusolojen vaikutusten arviointiin. Vaikutusten on arvioitu näkyvän viiveellä kunnallisveron sekä yhteisöveron heikompana tuottona. Talousarvion 2021 sekä taloussuunnittelukauden 2021–2023 verotulojen arvioinnissa on käytetty olettamaa, että koronapandemian aiheuttamat talousvaikutukset väistyvät ja verotulojen kehitys palaa normaalimmalle tasolle vuoden 2021 aikana.

Kunnallisvero

Kaupungin kunnallisveroprosentista päättää vuosittain kaupunginvaltuusto. Talousarvion 2021 sekä taloussuunnitelman 2021–2023 laskelmissa kunnallisveroprosenttina on käytetty 21,25 prosenttia (2020 vuonna 20,75 %). Korotus on 0,50 prosenttiyksikköä ja se kasvattaa verotulokertymää vuositasolla noin 9,5 milj. euroa. Kunnallisverokertymä vuodelle 2021 on arvioitu olevan 430,4 milj. euroa, jossa kasvua edellisvuoteen verrattuna on noin 3,6 prosenttia.

Yhteisövero

Lahden yhteisöverolaskelma perustuu Kuntaliiton veroennustekehikon avulla laskettuihin arvioihin Lahden yhteisöveron kehityksestä. Yhteisöveron tuottoarvio vuodelle 2021 on 33,0 milj. euroa, jossa on kasvua noin 6,5 prosenttia edelliseen vuoteen nähden. Vertailuvuoden 2020 kertymässä on mukana kuntien yhteisöveron ryhmäosuuden 10 prosenttiyksikön korotus, jonka vaikutus Lahden vertailuvuoden yhteisöveroon on ennakoarvion mukaan noin 6,8 milj. euroa. Budjettiriihen linjauksen mukaisesti vuoden 2021 yhteisöveron tuottoarviossa on huomioitu myös 10 prosenttiyksikön korotus, jonka arvioitu vaikutus yhteisöveron määrään on 5,0 milj. euroa.

Kiinteistövero

Kiinteistövero on vuosittain maksettava, kiinteistön omistukseen perustuva vero, joka koskee sekä maata että rakennuksia. Kiinteistöverotuksessa kiinteistön omistaja on verovelvollinen. Vuonna 2023 valtio on toteuttamassa kiinteistöverouudistusta, jotta verotusarvot vastaisivat paremmin alueen hintatasoa ja rakentamiskustannuksia. Koska kiinteistöjen verotusarvot pääosin nousisivat, kuntien kiinteistöveroprosenttien ala- ja ylärajaa on vastaavasti tarkoitus alentaa.

Kaupungin kiinteistöveroprosenteista päättää vuosittain kaupunginvaltuusto lain salliman vaihteluvälin puitteissa. Lahden kiinteistöverolaskelmat vuodelle 2021 perustuvat Lahdessa voimassa oleviin kiinteistöveroasteisiin. Lahden saaman kiinteistöverotuoton arvioidaan vuonna 2021 olevan 43,0 milj. euroa, jossa kasvua vuoden 2020 talousarvioon nähden on 4,1 prosenttia.

Kokonaisverotulot

Verotuksella koottava tulo vuoden 2021 talousarviossa on 506,4 milj. euroa, joka on 3,8 prosenttia edellisvuotta enemmän. Verotulot jakaantuvat verolajeittain seuraavasti:

Verotulot, 1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	Muutos %
Kunnan verotulo	403 837	415 460	430 400	3,6 %
Yhteisövero	29 403	31 000	33 000	6,5 %
Kiinteistövero	42 116	41 300	43 000	4,1 %
Yhteensä	475 356	487 760	506 400	3,8 %

Kiinteistöveroprosentit verotuskohteittain eriteltynä	Lahti 2020	Lahti 2021	Raja-arvot 2020	Raja-arvot 2021
Yleinen kiinteistöveroprosentti	1,35	1,35	0,93–2,00	0,93–2,00
Vakituinen asuinrakennus	0,60	0,60	0,41–1,00	0,41–1,00
Muu kuin vakituinen asuminen	1,35	1,35	0,93–2,00	0,93–2,00
Rakentamaton rakennuspaikka	4,00	4,00	2,00–6,00	2,00–6,00
Yleishyödyllinen yhteisö	0,60	0,60	0,00–2,00	0,00–2,00
Voimalaitos	3,10	3,10	0,93–3,10	0,93–3,10

Valtionosuudet

Valtionosuusrahoitus on yleiskatteellinen tuloerä, jota ei ole korvamerkitty tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan rahoituksen saaja päättää itse valtionosuusrahoituksensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä.

Valtionosuusjärjestelmän tavoitteena on kuntien vastuulla olevien julkisten palvelujen saatavuuden varmistaminen tasaisesti koko maassa siten, että kansalaiset voivat saada tietyn tasoiset peruspalvelut asuinpaikastaan riippumatta. Tämä toteutetaan tasaamalla palvelujen järjestämisen kustannuseroja sekä kuntien välisiä tulopohjaeroja.

Vuonna 2021 Lahden valtionosuuksien arvioidaan olevan 222,9 milj. euroa. Laskua edellisvuoteen verrattuna on 2,1 prosenttia. Arvio perustuu pääosin Kuntaliiton alustaviin laskelmiin kuntien peruspalvelujen valtionosuuksista sekä arvioihin opetus- ja kulttuuritoimen muista valtionosuuksista. Budjettiriihen linjauksen mukaisesti vuoden 2021 peruspalvelujen valtionosuudessa on huomioitu koronapandemiaan liittyvä kertaluontoinen tuki kunnille, jonka arvioitu vaikutus Lahden osalta on 5,0 milj. euroa.

Vuoden 2020 valtionosuuksien tasossa näkyvät koronapandemian vaikutuksista johtuvat valtion tukitoimet. Valtio kompensoi kunnille valtionosuusjärjestelmän kautta verotuksen

maksujärjestelyjen muutoksista väliaikaisesti aiheutuneita kunnallis-, yhteisö-, ja kiinteistöverotulojen viivästymisiä. Lahden osalta veronmaksulykkäysten aiheuttamien verotulomenetysten tilapäinen korvaus lisää vuoden 2020 tasoa 2,5 milj. euroa ja alentaa vuoden 2021 tasoa 2,6 milj. euroa. Kuntatalouden tukipaketti toi lisäksi peruspalvelujen valtionosuuteen kertaluonteisen korotuksen vuodelle 2020, jonka vaikutus on Lahdelle 15,4 milj. euroa.

Vuoden 2021 talousarviossa verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen arvioidaan olevan 35 milj. euroa. Verotulotasauksen kasvu johtuu Lahden heikosta verotulojen kehityksestä. Verotulomenetysten kompensatio on 48,6 milj. euroa. Kasvussa on huomioitava kompensatian erottaminen peruspalvelujen valtionosuudesta omalle momentilleen, veronmaksulykkäysten kompensatiota lukuun ottamatta. Alustavan arvion mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön muut valtionosuudet ovat -5,1 milj. euroa. Osuus pitää sisälleen myös ennakoarvion teatterille ja orkesterille myönnettävistä valtionosuuksista. Vuonna 2021 teatterin osalta ennakoarvio valtionosuudesta on 2,79 milj. euroa ja orkesterin osalta 1,54 milj. euroa.

Valtionosuudet, 1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	Muutos %
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	168 136	197 990	144 400	-27,1 %
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-5 559	-5 600	-5 100	-8,9 %
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	31 293	32 800	35 000	6,7 %
Verotulomenetysten kompensatio		2 500	48 600	1844,0 %
Yhteensä	193 871	227 690	222 900	-2,1 %

Korkotulot ja -menot

Korkomenot kaupungin ottamista lainoista ovat talousarviovuonna 16,3 milj. euroa ja korkotuloja kertyy 12,6 milj. euroa. Korkotuloista pääosan kaupunki saa konserniyhtiöille myöntämistään lainoista. Korkotuloihin ja -menoihin sisältyy taseyksiköiden maksamat sisäiset korkoerät.

Määräraha, nettositovuus

Korkotulot ja -menot	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	16 989 536	17 535 700	16 290 700	17 087 300	17 807 200
Tulot	12 350 478	13 126 500	12 612 900	12 874 400	13 240 400
Netto	4 639 058	4 409 200	3 677 800	4 212 900	4 566 800

Muut rahoitustulot ja -menot

Muihin rahoitustuloihin kirjataan mm. kaupungin tytäryhtiöiltään saamat osinkotulot ja takauspalkkiot. Näistä osinkotuloksi on talousarviossa 2021 arvioitu 10,4 milj. euroa. Kaupunki pyrkii osinkotuotoissaan vakaaseen tuottotasoon, ottaen kuitenkin huomioon yhtiöiden tulokehitys ja toiminnallisessa ympäristössä tapahtuvat muutokset siten, että turvataan sekä yhtiöiden kilpailukyky ja investointimahdollisuudet että kaupungin kohtuulliset tuottotavoitteet. Muihin rahoitusmenoihin kirjataan lainojen nostoprovisiot ja muut lainauskustannukset, valtion verotilityskorot ja -korotukset sekä muut rahoituskulut.

Konserniyhtiöiden osinkotavoite, 1 000 €	TA 2021
Lahden Talot Oy -al konserni	500
Lahti Aqua Oy -al konserni	850
Lahti Energia Oy -al konserni	9 000
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	87
Yhteensä	10 437

Määräraha, nettositovuus

Muut rahoitustulot ja -menot	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Menot	5 600 601	630 000	614 000	614 000	614 000
Tulot	18 932 775	20 130 700	13 223 000	8 681 000	7 637 000
Netto	-13 332 174	-19 500 700	-12 609 000	-8 067 000	-7 023 000

Investointiosa

Investointisuunnitelmat valmistellaan ja esitetään viiden vuoden ajalta. Vuosien 2021–2025 osalta bruttoinvestoinnit ovat 369,1 milj. euroa ja taloussuunnitelmavuosien 2021–2023 osalta bruttoinvestoinnit ovat 246,3 milj. euroa, joista suurimmat ovat talonrakennusinvestoinnit 61,1 prosenttia ja julkisen käyttömaisuuden investoinnit 25,8 prosenttia.

Talonrakennusinvestoinnit kohdistuvat toimitilojen peruskorjauksiin ja korvausinvestointeihin. Näillä turvataan omaisuuden arvon säilymistä ja korvataan vanhentuneita tiloja. Lahden Tilakeskuksen talonrakennusinvestointien investointiryhmässä jatkuvat taloussuunnitelmakaudella 2021–2023 koulurakennusten mittavat uudis- ja perusparannusinvestoinnit, joilla on suuri vaikutus sivistystoimialan käyttötalouteen. Lisäksi suunnitelmakaudelle on suunniteltu kaupungintalon perusparannus. Tilakeskus etsii yhdessä maankäytön kanssa aktiivisesti myytäväksi soveltuvia kiinteistöjä, joista kaavamuutoksien voidaan saada ostajia kiinnostavia kohteita.

Kaupunkiympäristön hallinnoima julkisen käyttömaisuuden investoinneilla huolehditaan kadunrakennuksesta, ulkovalaistuksesta, satamista, liikennevalohankkeista, liikunta- ja viheralueiden rakentamisesta sekä erillisrahoitukseen on varattu rahoitusosuus eteläiseen kehätiehen vuoteen 2023 saakka.

Viimeisimpien arvioiden mukaisesti Lahden eteläisen kehätien (Vt12) rakentamisen kuntarahoituksen osuus on 2020 vuonna 12,9 milj. euroa ja 2021 vuonna 0,8 milj. euroa. Lahden kaupungin rahoitusosuus eteläiseen kehätiehen on 67,2 milj. euroa vuosina 2017–2021 ja 2,1 milj. euroa vuosina 2022–2026. Kokonaisuutena kehätien rahoitusosuus on 69,3 milj. euroa.

Arvopaperit ja osuudet vaihtelevat vuosittain tehtävien päätösten mukaisesti. Vuonna 2021 on investointiryhmään arvioitu käytettävän 0,5 milj. euroa.

Kaupungin investointitason alentamiseksi tulee etsiä ratkaisuja, joilla investointiohjelmassa olevia hankkeita voitaisiin toteuttaa edullisemmin esimerkiksi hyödyntämällä konsernin vajaakäyttöisiä tiloja, etsimällä mahdollisuuksia hankkeiden toteuttamiseen muiden tahojen kuin kaupungin puolesta tai järjestämällä toiminnat niin, että tila- tai muut investoinnit jäävät toisen toimijan toteutettavaksi. Mahdollisuudet irtaantua ei-välttämättömistä omistuksista tai omistuksista, jotka edellyttävät korvaus- tai muita investointeja on myös kartoitettava.

Alla olevassa yhteenvedossa on esitetty kaupungin kokonaisinvestointien euromääräinen kohdentuminen eri investointiryhmiin.

Yhteenveto investoinnit 2019–2025

1 000 euroa		TP 2019	TA+LTA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Kiinteä omaisuus	Menot	1 077	10 050	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
	Tulot	9 451	4 120	6 120	4 120	4 120	3 120	3 120
Talonrakennusinvestoinnit	Menot	49 773	59 188	64 873	49 974	35 726	38 171	27 708
	Tulot	551	2 140	2 011	1 530	1 530	1 530	1 530
Julkinen käyttömaisuus	Menot	45 412	36 925	22 692	20 404	20 410	20 456	20 456
	Tulot	221	1 523	500	100			
Irtain omaisuus	Menot	3 546	8 868	8 280	8 230	6 705	6 440	3 590
	Tulot							
Arvopaperit ja osuudet	Menot	2 559	5 651	500	500	500	500	500
	Tulot							
Investoinnit yhteensä								
Bruttomenot		102 367	120 682	98 845	81 608	65 841	68 067	54 754
Bruttotulot (sis. Myyntivoitot ja rah.osuudet)		10 223	7 783	8 631	5 750	5 650	4 650	4 650
Netto		92 144	112 899	90 214	75 858	60 191	63 417	50 104

Kiinteä omaisuus

Kiinteän omaisuuden osalta investointisuunnitelman menot on kaupunginvaltuustoon nähden sitova.

Sitova investointisuunnitelman menot

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	1 077	10 050	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
Tulot	9 451	4 120	6 120	4 120	4 120	3 120	3 120
Netto	8 375	-5 930	3 620	1 620	1 620	620	620

Maanhankinnasta yhdyskuntarakentamisen tarpeisiin päättää pääsääntöisesti tekninen ja ympäristölautakunta sille myönnetyn määrärahan puitteissa. Määräraha kattaa myös eri tarkoituksiin ostetut rakennetut kiinteistöt ja hankittavilla kohteilla olevan puuston. Määrärahavaraksesta osoitetaan myös maankäyttösuunnitelmassa kaupungille tulevien maa-alueiden kirjanpidollinen meno.

Suunnitelmallisen raakamaan hankinnan rinnalla kaupungin tulee varautua maanhankintaan perusteluissa erityistapauksissa käyttämällä kiinteistökaupan etuosto-oikeutta ja lunastusmenettelyä sekä olemalla aktiivinen mahdollisissa pakko- huutokaupoissa. Etuosto-oikeuden käyttämisasioissa päätösvalta on kaupunginhallituksella. Etuosto-oikeutta käytettäessä osoitetaan rahoitus teknisen ja ympäristölautakunnan maanhankintaan varatuista määrärahoista.

Jos yhdyskuntarakenteen kehittymisen kannalta merkittäviltä maa-alueilta tulee mahdollisuus hankkia, voidaan näiden kauppojen rahoittamiseksi turvautua erityisjärjestelyihin.

Kiinteän omaisuuden myyntituloista investointiosaan tuloutetaan kauppahinnasta maan hankintahintaa vastaava osuus. Mikäli myytävän kaavoitetun tonttimaan hankinnasta kaupungin omistukseen on kulunut pitkä aika, on hankintahinnan osuus pieni. Maan hankinta-arvo taseessa on keskimäärin 1,0 €/m².

Talousarviorakenteen mukaisesti kiinteän omaisuuden luovutuksen kauppahinta ilmoitetaan kokonaisuudessaan, mutta erotellen investointiosaan kirjautuvat myyntitulot ja käyttöalouteen kirjautuvat myyntivoitot.

Talonrakennusinvestoinnit

Sitova investointisuunnitelman menot

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	49 773	59 188	64 873	49 974	35 726	38 171	27 708
Tulot	551	2 140	2 011	1 530	1 530	1 530	1 530
Netto	49 222	57 048	62 862	48 444	34 196	36 641	26 178
Perusparannukset			31 312	34 740	22 369	16 514	14 454
Korvausinvestoinnit			24 097	12 876	11 857	20 087	11 691
Uusinvestoinnit			7 964	858	0	70	63
Keskeneräiset hankkeet			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Menot yhteensä			64 873	49 974	35 726	38 171	27 708

Talonrakennusinvestointien osalta investointisuunnitelman loppusumma on kaupunginvaltuustoon nähden sitova. Talonrakennusinvestoinnit on jaettu perusparannuksiin, korvausinvestointeihin, uusinvestointeihin sekä keskeneräisiin hankkeisiin.

Talonrakennusinvestoinnit, perusparannukset

Perusparannuksilla turvataan omaisuuden arvon säilyminen. Lisäksi tavoitteena on rakennusten korjausvelan pieneneminen. Samalla tilat korjataan teknisesti ja toiminnallisesti ajanmukaisemmiksi. Kustannustaso: Haahtela-indeksi 95.

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	9 801	18 221	31 312	34 740	22 369	16 514	14 454
Tulot	265	590	486	30	30	30	30
Netto	9 536	17 631	30 826	34 710	22 339	16 484	14 424

Kohteet	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Konsernihallinnon hankeryhmä	4 325	13 915	3 447	187	187
Kaupungintalon perusparannus	4 138	13 728	3 260	0	0
Muut kohteet yhteensä	187	187	187	187	187
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä	25 423	20 170	17 944	15 225	13 310
Kivimaan monitoimitalo, perusparannus	4 800	5 900	279	0	0
Paavolan kampus, Terijoenkatu 7 (ent. Kannaksenkatu 22 Muotoilustituutti) perusparannus ja muutostyöt	9 760	1 113	0	60	59
Paavolan kampus, Terijoenkatu 2 (ent. Kannaksenkatu 20 Kannaksen lukio) muutostyöt	0	1 587	143	49	0
Paavolan kampus, Kirkkokatu 16 (Aikuiskoulutuskeskus) perusparannus- ja muutostyöt	58	5 741	5 693	78	78
Paavolan kampusalueen sisäiset liikennejärjestelyt	1 875	0	0	0	0
Myllypohjan monitoimitalo, perusparannus	28	195	3 125	2 232	0
Kasakkamäen koulun perusparannus	0	0	303	2 607	3 911
Kaupunginteatterin perusparannus	2 278	0	0	0	0
Historiallisen museon toiminalliset muutokset	1 670	700	0	0	0
Päiväkotien perusparannukset yhteensä	660	1 704	5 351	7 167	3 186
Urheilukeskuksen perusparannukset yhteensä	300	300	300	300	300
Palvelualueen pienet työkohteet yhteensä	3 994	2 931	2 749	2 732	5 777
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä	1 564	655	978	1 102	957
Pääterveysaseman pienet hankkeet yhteensä	200	200	200	200	200
Sibeliustalon kongressisiiven sisäänkäynti ja salin uudistaminen	500	0	0	0	0
Imagorakennusten korjaukset yhteensä	664	255	578	702	557
Muut kohteet yhteensä	200	200	200	200	200

Konsernihallinnon hankeryhmä

- Konsernihallinnon hankeryhmässä on varattu rahoitusta kaupungin keskushallinnon ja taseyksiköiden käytössä olevien rakennusten korjaustöihin, joista suurin yksittäinen hanke on kaupungintalon perusparannus. Kaupungintalon perusparannustyöt aloitetaan vaiheittain kevään ja kesän 2021 aikana, ja ne valmistuvat kesällä 2023. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 22,19 milj. euroa (2019–2023).

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Kivimaan monitoimitaloon kuuluvan vanhan koulurakennuksen perusparannus- ja muutostyöt tehdään laajennusosan jälkeen vuosina 2021–2022, ja tilat voidaan ottaa käyttöön keväällä 2023. Monitoimitaloon rakennetaan tilat esi- ja perusopetukselle, päiväkodille ja nuorisotoimelle. Perusparannus- ja muutostöiden kustannusarvio on 11,2 milj. euroa. Hankekokonaisuuteen liittyvät katualuemuutokset tehdään 2019–2021 ja liikunta-alueen rakentamistyöt 2023. Em. työt rahoitetaan julkisen käyttömaisuuden budjetista.
- Paavolan kampusalueen rakennusten perusparannukset tehdään vaiheittain vuosien 2020–2023 aikana.
- Terijoenkatu 7:ssä (ent. Kannaksenkatu 22) muutetaan Muotoiluinstituuttilta vapautuneet tilat yhdistyneiden Tiirismaan ja Kannaksen lukioiden, Tiirismaan koulun ja Wellamo-opiston käyttöön. Samassa yhteydessä viereinen Terijoenkatu 2:ssa (ent. Kannaksenkatu 20) sijaitseva Kannaksen lukion rakennus yhdistetään Terijoenkatu 7:ään ja siinä tehdään toiminnallisia muutoksia. Rakennustyöt aloitettiin kesällä 2020. Terijoenkatu 7:n tilat valmistuvat keväällä 2022 ja Terijoenkatu 2:n vuoden 2022 lopussa. Terijoenkatu 7:n perusparannuksen kustannusarvio on 14,4 milj. euroa ja Terijoenkatu 2:n 1,9 milj. euroa.

- Kirkkokatu 16:ssa Aikuiskoulutuskeskuksen käytössä olleet tilat muutetaan Tiirismaan koulun ja englanninkielisen koulun käyttöön. Tilat valmistuvat laajennusosan jälkeen vuoden 2023 kesällä. Kirkkokatu 16:n perusparannuksen kustannusarvio on 12,5 milj. euroa.
- Myllypohjan monitoimitaloon kuuluvan vanhan koulurakennuksen perusparannus aloitetaan samanaikaisesti uudisrakennusosan kanssa keväällä 2023 ja tilat ovat valmiit kesällä 2024. Perusparannuksen kustannusarvio on 5,6 milj. euroa.
- Kasakkamäen koulussa on tarpeen tehdä rakennuksen iästä johtuva tekninen perusparannus. Sen toteutus ajoittuu vuosille 2024–2025. Perusparannuksen kustannusarvio on 7,6 milj. euroa.
- Historiallisen museon yleisötilojen käyttöturvallisuutta ja huollettavuutta parannetaan sekä uudistetaan näyttelytilojen talo- ja näyttelytekniikkaa vuosina 2021–2022 yhteensä 2,7 milj. eurolla. Samanaikaisesti tehdään kosteusvauriokorjauksia yhteensä 2,1 milj. eurolla. Kosteusvauriokorjausten kustannukset on budjetoitu palvelualueen pieniin työkohteisiin. Työt valmistuvat kesällä 2020. Vuonna 2021 tehtävän pihan eli Aino-puisto kunnostuksen kustannukset rahoitetaan julkisen käyttömaisuuden budjetista. Hankkeelle on myönnetty Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) investointiavustusta 300 000 euroa vuosille 2018–2021, josta vuoden 2021 osuus on 180 000 euroa.
- Kaupunginteatterin perusparannus toteutetaan vaiheittain tekemällä pienehköjä korjauksia ja toiminnallisia muutoksia vuosina 2019–2021 lähinnä teatterin kesätauon aikana. Hankkeelle on myönnetty vuosille 2019–2021 OKM:n investointiavustusta 460 000 euroa, josta vuoden 2021 osuus on 276 000 euroa. Isompi parannus on odotettavissa 2027.
- Myllypohjan monitoimitalosta ja Kasakkamäen koulusta laaditaan hankesuunnitelmat, joiden perusteella tehdään päätökset hankkeiden sisällöstä ja kustannuksista.
- Päiväkotien perusparannuksiin on varattu rahoitusta palveluverkkoselvityksessä säilytettäväksi määriteltyjen päiväkotien perusparannuksiin sekä osakorjauksiin. Isojen perusparannusten vaihtoehtona tarkastellaan uudisrakennusvaihtoehtoa.
- Urheilukeskuksessa on varauduttu rakennusten ja rakennelmien kunnosta johtuviin korjauksiin. Valtionavustusta odotetaan saatavan vuosittain 10 prosenttia investointien kustannuksista.

Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä

- Määräraha on varattu korjauksiin, joita tehdään konserniyhtiöille sekä kaupunkikonsernin ulkopuolisille tahoille vuokrauissa tiloissa.
- Pääterveysasemalla varaudutaan tekemään vuosittain toiminnallisia muutoksia ja pienehköjä korjauksia.
- Sibeliustalon vuonna 2020 aloitettua pääsalin kunnostusta jatketaan vuonna 2021.
- Imagorakennuksiin varaudutaan tekemään niiden teknisen kunnan kannalta välttämättömät korjaukset. Imagorakennuksia ovat kohteet, joita pidetään kaupungin imagon kannalta tärkeinä ja suojelun kannalta merkittävänä, mutta joiden kohdalla tyydytään matalaankin tuottoon. Tällaisia ovat mm. kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ja kaavoituksellisesti suojellut kohteet, joita ei pystytä riittävästi hyödyntämään kaupungin omassa toiminnassa. Pääasiassa imagorakennuksista huolehditaan kunnossapidon toimenpitein.

Talonrakennusinvestoinnit, korvausinvestoinnit

Korvausinvestoinnit tarkoittavat vanhojen tilojen korvaamista uusilla silloin, kun entiset tilat ovat teknisesti ja/tai toiminnallisesti vanhentuneet eikä niiden perusparannus ole tarkoituksenmukaista. Korvausinvestoinneilla pienennetään korjausvelkaa, kun huonokuntoisista rakennuksista luovutaan, ja ne korvataan uusilla. Samalla toiminta tehostuu, kun uudet tilat pystytään suunnittelemaan kaikilta osin ajanmukaisiksi. Lisäksi uudet rakennukset voidaan suunnitella ja rakentaa energiatehokkaammiksi ja näin edistää kaupungin energiansäästötavoitteiden toteutumista. Kustannustaso: Haahtela-indeksi 95.

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	35 901	36 855	24 097	12 876	11 857	20 087	11 691
Tulot	142	50	25				
Netto	35 759	36 805	24 072	12 876	11 857	20 087	11 691

Kohteet	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä	24 097	12 876	11 857	20 087	11 691
Rakokiven monitoimitalo	3 561	0	0	0	0
Kivimaan monitoimitalo, uudisrakennus	2 650	0	0	0	0
Myllypohjan monitoimitalo, uudisrakennus	103	719	7 671	12 054	0
Renkomäen monitoimitalo, uudisrakennus	11 012	9 873	2 170	0	0
Kaarikadun päiväkodin uudisrakennus	144	2 073	1 382	0	0
Paavolan kampus, Laaksokatu 6 päiväkot	190	0	0	0	0
Paavolan kampus, Terijoenkatu 7 (ent. Kannaksenkatu 22 Muotoiluinstituutti) uudisrakennus	6 437	0	0	60	30
Harjun koulua korvaava uudisrakennus	0	211	634	7 791	10 388
Mukkulan monitoimitalo	0	0	0	182	1 273

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Rakokiven monitoimitalo valmistuu vuoden 2021 keväällä. Se korvaa Rakokiven koulun sekä Rakokivien, Niittytien ja Huokokujan päiväkotien ja Nastolan kirjaston nykyiset tilat. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 25,9 milj. euroa.
- Kivimaan monitoimitalon uudisrakennusosa valmistuu keväällä 2021. Uudisrakennukseen sijoittuvat opetustilojen lisäksi liikunta-, keittiö- ja ruokailutilat. Uudisrakennus korvaa puretun Kivimaan yläkoulun tilat. Uudisrakennusosan kokonaiskustannusarvio on 22,3 milj. euroa.
- Myllypohjan monitoimitalon uudisrakennusosan rakentaminen aloitetaan samanaikaisesti vanhan koulurakennuksen perusparannuksen kanssa keväällä 2023. Tilat ovat valmiina vuodenvaihteessa 2024/2025. Uudisrakennuksen kokonaiskustannusarvio on 20,5 milj. euroa. Uudisrakennus korvaa Myllypohjan koulun uudemmat osat, Kunnaksen koulun sekä Ahtialan, Kunnaksen ja Leikkituvan päiväkodit.
- Kaarikadun päiväkodin uudisrakennus korvaa päiväkodin vanhemman huonokuntoisen osan. Uudisrakennuksen kanssa samanaikaisesti korjataan päiväkodin uudempi osa. Uudemman osan korjauskustannukset 1,5 milj. euroa sisältyvät päiväkotien perusparannuksiin. Rakentaminen aloitetaan keväällä 2022 ja tilat ovat valmiina kesällä 2023. Uudisrakennuksen kustannukset ovat yhteensä 3,6 milj. euroa.
- Terijoenkatu 7:ssä (ent. Kannaksenkatu 22) korvataan Muotoiluinstituutin rakennuksen huonokuntoisin A-osa uudisrakennusosalla. Uusiin tiloihin sijoittuu Terijoenkatu 2:n ja 7:n (ent. Kannaksenkatu 20–22) käyttäjiä palvelevat keittiö- ja ruokailutilat sekä opetus- ja henkilöstötiloja. Terijoenkatu 7:n (ent. Kannaksenkatu 22) uudisrakennusosan rakentaminen aloitetaan samanaikaisesti rakennuksen perusparannuksen kanssa kesällä 2020, ja tilat valmistuvat vuoden 2021 lopussa. Uudisrakennusosan kokonaiskustannusarvio on 9,9 milj. euroa.
- Renkomäen monitoimitalo korvaa Renkomäen koulun ja kirjaston tilat sekä Ali-Juhakkalan koulun tilat. Monitoimitaloon tulee tilat myös esiopetukselle, jolloin viereiseen Renkomäen päiväkotiin vapautuu tilaa. Uusi monitoimitalo toteutetaan elinkaarimallilla siten, että rakentaminen alkaa keväällä 2021 ja tilat valmistuvat vuoden vaihteessa 2022/2023. Monitoimitalon kokonaiskustannusarvio on 25,2 milj. euroa. Monitoimitalon lisäksi vuodelle 2023 sisältyy sivistyksen palvelualueen perusparannusten pieniin kohteisiin 156 000 euroa pysäköintialueen valmiiksi saattamiseen ja päiväkotien perusparannuksiin 499 000 euroa Renkomäen päiväkodin esiopetus- ja neuvolatilojen muuttamiseen pienten ryhmille. Liikunta-alueen katujärjestelyjen kustannukset sisältyvät julkisen käyttöomaisuuden talousarvioon ja -suunnitelmaan.
- Harjun koulua korvaava uudisrakennus rakennetaan puretun Tiirismaan koulun paikalle. Uuden koulun myötä nykyisen Harjun koulun sekä Janhusen ja Millerin talojen muodostama kokonaisuus vapautuu jatkokehitykseen. Uuden koulurakennuksen tai monitoimitalon rakentaminen voidaan aloittaa aikaisintaan Paavolan kampuksen valmistuttua keväällä 2024 ja rakentamisaika on noin kaksi vuotta. Kustannusarvio riippuu sivistyksen palvelualueen palveluverkkotyön yhteydessä tehtävistä valinnoista.
- Myllypohjan monitoimitalon ja Harjun koulua korvaavan uudisrakennuksen sisällöstä ja kustannuksista päätetään hankesuunnitelmien käsittelyn yhteydessä.

Talorakennusinvestoinnit, uusinvestoinnit

Uusinvestoinnit ovat uudisrakennushankkeita tai laajennuksia, jotka johtuvat toiminnan laajentumisesta tai laatutason parantamisesta väljyyttä lisäämällä. Kustannustaso: Haahtela-indeksi 95.

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	4 071	2 612	7 964	858	0	70	63
Tulot							
Netto	4 071	2 612	7 964	858		70	63

Kohteet	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä	7 964	858	0	70	63
Paavolan kampus, Kirkkokatu 16 Aikuiskoulutus-keskus uudisrakennus	7 964	858	0	70	63

Sivistyksen palvelualueen hankeryhmä

- Kirkkokatu 16:n uudisrakennukseen sijoittuvat Paavolan kampusalueen yhteiset liikuntatilat puku- ja pesutiloihin sekä keittiö- ja ruokailutilat. Uudisrakennuksen rakentaminen alkoi syksyllä 2020 ja tilat valmistuvat vuodenvaihteessa 2021/2022. Uudisrakennuksen kustannusarvio on yhteensä 12,6 milj. euroa. Taserahoitusvaihtoehdon rinnalla selvitetään koko Paavolan kampuskokonaisuuden omistuksen kilpailutusta.

Talorakennusinvestoinnit, keskeneräiset hankkeet

Määräraha on varattu edellisestä vuodelta jatkuviin, keskeneräisiin hankkeisiin, joiden toteutuksen aikataulu on muuttunut siten, että edellisen vuoden määrärahoja on jäänyt käyttämättä.

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot		1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Tulot							
Netto		1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500

Rakennusten myynti, ei valtuustoon nähden sitova

Investointiosaan budjetoidaan aktivoitujen pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnistä saatavat tulot. Myyntitulo budjetoidaan investointitulona koko luovutusarvon määräisenä. Kiinteän omaisuuden myyntituloista budjetoidaan investointiosaan kauppahintaa vastaava osuus.

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Myyntituloarvio	144	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Tasearvo	21	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Myyntivoitto/tappio	123	500	500	500	500	500	500

Edellä olevassa taulukossa on esitetty arvioitu myyntitulo, tasearvo ja myyntivoitto-/tappio. Mikäli myytävä omaisuus on hankittu kaupungin omistukseen kauan sitten ja mainittuun omaisuuteen ei ole tehty parannusinvestointeja, on poistamaton tasearvo suunnitelman mukaisten poistojen vuoksi pieni, kun kyse on poistonalaisesta käyttöomaisuudesta.

Julkinen käyttöomaisuus

Julkisen käyttöomaisuuden osalta investointisuunnitelman menot ovat kaupunginvaltuustoon nähden sitova. Julkisen käyttöomaisuuden käytöstä päättää tekninen ja ympäristölautakunta vuosittain käyttösuunnitelman yhteydessä.

Sitova investointisuunnitelman menot

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	45 412	36 925	22 692	20 404	20 410	20 456	20 456
Tulot	221	1 523	500	100			
Netto	45 191	35 402	22 192	20 304	20 410	20 456	20 456
Kohteet			TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Kadunrakennus			17 587	15 648	15 554	15 600	15 600
Satamat			930	700	700	700	700
Ulkovalaistus			790	1 000	1 000	1 000	1 000
Liikennevalohankkeet			100	100	200	200	200
Liikuntarakentaminen			1 025	1 000	1 000	1 000	1 000
Viheralueiden rakentaminen			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Erillisrahoituksella			760	456	456	456	456

Irtain omaisuus

Sitova investointisuunnitelman menot

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	3 546	8 868	8 280	8 230	6 705	6 440	3 590
Tulot							
Netto	3 546	8 868	8 280	8 230	6 705	6 440	3 590
Kohteet			TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Konsernihallinto			2 020	2 020	2 020	2 020	1 520
ICT-investoinnit			2 000	2 000	2 000	2 000	1 500
Konsernihallinnon tilajärjestelyt			20	20	20	20	20
Lahden Tilakeskus			150	150	150	150	150
Keittiötilojen kiinteiden kalusteiden hankinta ja uusinta			150	150	150	150	150
Sivistyksen palvelualue			5 735	5 670	4 145	3 880	1 530
Perus- ja lukio-opetus			3 393	3 570	970	2 870	1 000
Varhaiskasvatuspalvelut			400	700	700	700	700
Wellamo-opisto			10	10	10	10	0
Kirjasto- ja tietopalvelut			350	450	300	0	0
Kaupunginmuseo			1 167	540	1 865	0	0
Liikuntapalvelut			200	200	200	200	0
Kulttuuripalvelut			15	0	0	0	0
Nuorisopalvelut			200	200	100	100	0
Lahden kaupunginorkesteri			40	40	40	40	40
Instrumenttihankinnat			40	40	40	40	40
Lahden kaupunginteatteri			135	150	150	150	150
Teatteritekniikan korvaushankinnat			135	150	150	150	150
Kaupunkiympäristön palvelualue			200	200	200	200	200
Mittauslaitteet, tekniset laitteet, muu irtain ja ilmanlaadun seuranta			200	200	200	200	200

Arvopaperit ja osuudet

Määräraha on varattu elinkeinopoliittisten hankkeiden edellyttämiin omarahoitusosuuksiin ja konserniyhtiöiden osakepääomien mahdollisiin korotuksiin.

Sitova investointisuunnitelman menot

1 000 €	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Menot	2 559	5 651	500	500	500	500	500
Tulot							
Netto	2 559	5 651	500	500	500	500	500
Kohteet			TA 2021	TS 2022	TS 2023	TS 2024	TS 2025
Kohdentamaton erä			500	500	500	500	500

Rahoitusosa

Talousarvion rahoituslaskelma muodostuu kaupungin varsinaisen toiminnan, investointien ja rahoituksen rahavirtojen muutoksista. Rahoituslaskelma näyttää, kuinka paljon kaupungin varsinaisen toiminnan ja sen investointien nettokassavirta on ylijäämäinen tai alijäämäinen. Rahoituksen rahavirta osoittaa, miten alijäämäinen nettokassavirta on rahoituskellisesti katettu tai miten ylijäämä on käytetty rahoitusaseman muuttamiseen.

Toiminnan rahavirran laskennan perustana ovat talousarviovuodelle budjetoidut tuloslaskelman vuosikate, 43,2 milj. euroa, satunnaiset erät sekä tulorahoituksen korjaukset Vuosikatteeseen ja satunnaisiin eriin sisältyvät pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot ja -tappiot oikaistaan tulorahoituksen korjauksissa. Tulorahoituksen korjauksissa vähennetään vuosikatteesta myös pakollisen eläkevarauksen vuotuinen 0,5 milj. euron purku. Eläkevastuuvaraus on pakollinen niissä kunnissa, jotka ns. vanhan eläkesäännön perusteella itse maksavat työntekijöidensä eläkkeitä.

Käyttöomaisuusinvestoinnit vuonna 2021 ovat 98,8 milj. euroa. Koko suunnitelmakaudella 2021–2023 käyttöomaisuusinvestoinnit ovat 246,3 milj. euroa. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot saadaan pääasiassa tonttien ja kiinteistöjen myynneistä.

Rahoituksen rahavirta koostuu antolainauksen, lainakannan ja oman pääoman muutoksista sekä mahdollisista muista maksuvalmiuden muutoksista. Antolainauksen muutoksissa esitetään taseen pysyvien vastaavien sijoituksiin kuuluvien lainasaamisten lisäykset ja vähennykset. Lainakannan muutokset sisältävät pitkäaikaisten lainojen lisäykset ja talousarviovuoden lyhennykset ja mahdolliset nettomuutokset lyhytaikaisissa lainoissa.

RAHOITUSLASKELMA	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Toiminnan rahavirta	25 955 914	34 525 200	37 091 400	37 423 800	48 742 100
Vuosikate	26 442 969	38 645 200	43 211 400	41 543 800	52 862 100
Satunnaiset erät	941 264	0	0	0	0
Tulorahoituksen korjaukset	-1 428 319	-4 120 000	-6 120 000	-4 120 000	-4 120 000
Investointien rahavirta	-92 142 315	-112 898 500	-90 214 000	-75 858 000	-60 191 000
Investointimenot	-102 365 324	-120 681 800	-98 845 000	-81 608 000	-65 841 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	627 626	2 163 300	1 011 000	130 000	30 000
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutustulot	9 595 383	5 620 000	7 620 000	5 620 000	5 620 000
Toiminnan ja investointien rahavirta	-66 186 401	-78 373 300	-53 122 600	-38 434 200	-11 448 900
Rahoituksen rahavirta					
Antolainaukset muutokset	-14 558 529	29 013 400	10 341 300	4 514 800	1 367 400
Antolainasaamisten lisäykset	-54 850 000	-15 000 000	-30 000 000	-35 000 000	-35 000 000
Antolainasaamisten vähennykset	40 291 471	44 013 400	40 341 300	39 514 800	36 367 400
Lainakannan muutokset	44 627 806	49 655 200	39 350 000	29 800 000	8 100 000
Pitkäaikaisten lainojen lisäykset	90 000 000	60 000 000	72 000 000	67 000 000	80 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennykset	-44 601 000	-40 344 800	-32 650 000	-37 200 000	-71 900 000
Lyhytaikaisten lainojen muutokset	-771 194	30 000 000	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	-11 618 005	0	4 375 000	4 725 000	3 475 000
Rahoituksen rahavirta	18 451 272	78 668 600	54 066 300	39 039 800	12 942 400
Rahavarojen muutos	-47 735 129	295 300	943 700	605 600	1 493 500
Tunnusluvut					
Investointien omahankintameno, milj. €	101,7	118,5	97,8	81,5	65,8
Investointien tulorahoitus, %	26,0	32,6	44,2	51,0	80,3
Pääomamenojen tulorahoitus, %	16,4	29,8	36,0	36,4	38,8

Antolainat

Kaupunki myöntää talousarviovuonna antolainoja etupäässä tytäryhtiöilleen 30,0 milj. euroa. Tytäryhtiöiden rahoitus pyritään varmistamaan sisäisen pankin kautta myönnettävillä luotoilla. Antolainoja suunnitelmakaudella 2021–2023 arvioidaan myönnettävän yhteensä 100,0 milj. euroa.

Määräraha, ei sitova

Antolainat	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Lisäykset	54 850 000	15 000 000	30 000 000	35 000 000	35 000 000
Vähennykset	-40 291 471	-44 013 400	-40 341 300	-39 514 800	-36 367 400
Netto	14 558 529	-29 013 400	-10 341 300	-4 514 800	-1 367 400

Lainanotto, pitkäaikaiset lainat

Kaupungin rahoitustarve muodostuu pääosin investointimenoista, lainan lyhennyksistä sekä kaupungin tytäryhtiöille myönnettävistä lainoista. Vuoden 2021 rahoitustarvetta katetaan ottamalla pitkäaikaista lainaa 72 milj. euroa. Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset ovat talousarviovuonna 32,7 milj. euroa, jolloin pitkäaikaisten lainojen nettolainanotoksi jää 39,4 milj. euroa. Suunnitelmakauden 2021–2023 aikana pitkäaikaisia lainoja otetaan 219,0 milj. euroa ja lyhennetään 141,8 milj. euroa. Netto-lainanotoksi jää tällöin 77,3 milj. euroa.

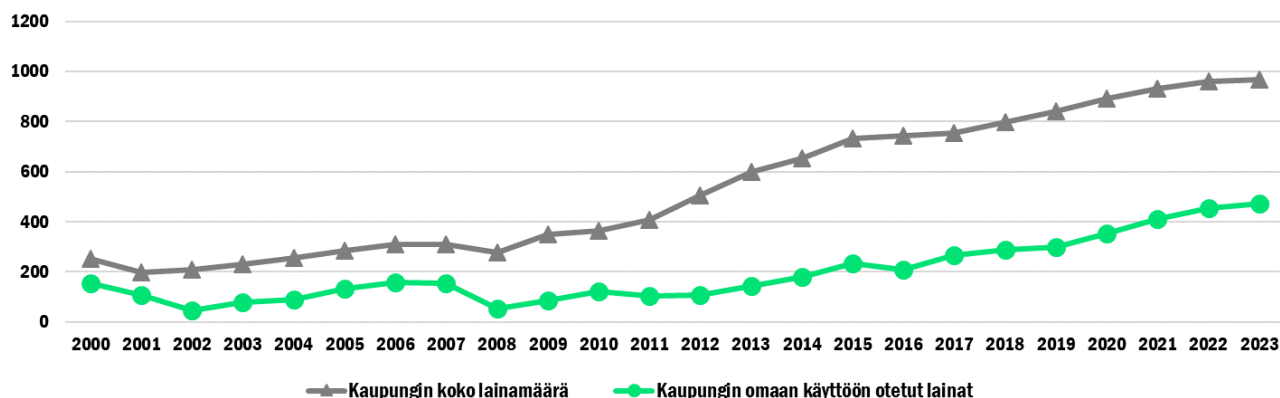
Talousarvion rahoitusosan lainakannan muutokset, 39,4 milj. euroa, ei saa ylittyä. Perustelluista syistä pitkäaikaisten lainojen lisäykset määrärahaa voidaan jättää käyttämättä tai korvata lyhytaikaisen lainan otolla taikka pitkäaikaisten lainojen lyhennyksiä voidaan maksaa talousarvioon merkittävää määrää enemmän. Pitkäaikaisen lainanoton lisäykseen ei sisällytetä lainojen konvertoinneista (ts. lainan ennakainen takaisinmaksu ja lainan nosto uusilla ehdoilla) johtuvaa luotonottamista.

Määräraha, ei sitova

Lainanotto, pitkäaikaiset	TP 2019	TA+LTA:t 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Lainanotto	90 000 000	60 000 000	72 000 000	67 000 000	80 000 000
Lyhennykset	-44 601 000	-40 344 800	-32 650 000	-37 200 000	-71 900 000
Netto	45 399 000	19 655 200	39 350 000	29 800 000	8 100 000

Lahden kaupungin velkaantuneisuus kuvaajassa on esitetty lyhytaikaiset ja pitkäaikaiset lainat.

Lahden kaupungin velkaantuneisuus 2000–2023 (milj.)

Talousarvion ja taloussuunnitelman hyväksyminen

Kaupunginhallitus päättää

1. hyväksyä vuoden 2021 talousarvioehdotukseen sisältyvän talousarviorakenteen,
2. hyväksyä talousarvion määrärahojen, tuloarvioiden sekä toiminnallisten tavoitteiden sitovuuden yleisperusteluissa esitetyn mukaisena,
3. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden nostaa vuoden 2021 aikana maksuvalmiuden turvaamiseksi ja rahoitustarpeen kattamiseksi lyhytaikaista luottoa siten, että luottoa on samanaikaisesti nostettuna enintään 250 milj. euroa,
4. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden myöntää vuoden 2021 aikana lyhyt- ja pitkäaikaista luottoa kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille ja säätiöille yhteensä enintään 120 milj. euroa. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä konvertoinneista (lainan ennaikainen takaisinmaksu ja lainan nosto uusilla ehdoilla) johtuvaa luoton myöntämistä,
5. antaa kaupunginjohtajalle valtuuden hyväksyä vuoden 2021 aikana korko- ja valuuttariskeiltä suojautumistoimenpiteitä 200 milj. euron rajaan asti. Valtuutuksen enimmäismäärään ei sisällytetä olemassa olevien johdannaissopimusten muokkaustoimenpiteitä, siltä osin kuin muokkaustoimenpide ei kasvata johdannaissopimusten pääomaa,
6. edellyttää, että vuoden aikana mahdollisesti esitettävien talousarviomuutosten valmistelussa tutkitaan ensisijaisesti mahdollisuudet kattaa ylitykset kaupungin talousarvion sisältä vuosikatetta heikentämättä silloin, kun tämä on mahdollista aiheuttamatta kohtuutonta haittaa muille toiminnoille,
7. hyväksyä ehdotuksen Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvioksi ja vuosien 2021–2023 taloussuunnitelmaksi.

Liitteet

Strategiset mittarit
Toiminnan tunnusluvut
30 kuukauden muutos- ja uudistumishjelma
(talouden tasapaino-ohjelma)

Strategiset mittarit

Strategisten mittareiden toteutuminen

Lahden kaupunginvaltuusto hyväksyi kokouksessaan 14.5.2018 Lahden kaupungin päivitetyn strategian. Strategian perustavoitteiden toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka kuvaavat kehityksen suuntaa yleisellä tasolla. Strategiset mittarit eivät suoraan kuvaa organisaation oman toiminnan vaikuttavuutta, sillä mittareiden toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät. Oman toiminnan strategialähtöisyys varmistetaan kytkemällä talousarvio, sekä siihen kirjattavat toiminnalliset tavoitteet kiinteästi kaupungin strategiaan. Toiminnallisten tavoitteiden seuranta tehdään puolivuositain. Strategisten mittareiden raportoinnissa esitetään otsikon alla mittarin kehityssuunta. Vihreä nuoli kertoo kehityksen olleen suotuisaa, punainen nuoli viestii negatiivisesta kehityksestä ja keltainen nuoli tarkoittaa lähes tasaista kehitystä tai sitä, että vertailuvuosia ei vielä ole. Ohessa on kuvattuna strategisten mittareiden sisältöä, lähteitä ja tiedon saatavuutta.

A. Elinvoiman strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lahti on 125 000 asukkaan kaupunki vuonna 2022 ja 150 000 asukkaan kaupunki vuonna 2030. (A1)

Väestön kasvu (%)

- Toteutuma: 2015: 0,08 %, 2016: 0,53 %; 2017: 0,10 %, 2018: 0,32 % 2019: -0,11 %
- Lähde: Tilastokeskus, väestötalasto
- Kuvaus: Väestön lukumäärä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain, ennakkotieto kuukausittain

16 - 29-vuotiaiden osuus väestöstä (%)

- Toteutuma: 2015: 17,6 %; 2016: 17,6 %; 2017: 17,4 %, 2018: 17,4% 2019: 17,0 %
- Lähde: Tilastokeskus, väestötalasto
- Kuvaus: 16 - 29 vuotiaiden osuus väestöstä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain

2. Jatko-opiskelupaikkojen houkuttelevuus ja määrä kasvavat (A1)

Jatko-opintopaikkojen houkuttavuus

- Ensisijaiset hakijat/aloituspaiikat yhteishaussa: Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 1,08; 2017: 1,06; 2018: 1,03; 2019: 1,03; 2020: 1,10
Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 4,3, 2017: 3,45, 2018: 3,17, 2019: 4,04, 2020: 4,04
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto
- Kuvaus: Yhteishaussa ensisijaisesti opiskelupaikkaa hakeneiden määrän suhde tarjolla oleviin aloituspaiikoihin.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Jatko-opintopaikkojen määrä

- Aloituspaiikkojen määrä yhteishaussa: Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 2 777, 2017: 2 599, 2018: 2 359, 2019: 2 134, 2020: 1 933
Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 1 058, 2017: 1 172, 2018: 1 265, 2019: 1 315, 2020: 1 425
LUT: 2016: 36, 2017: 0, 2018: 63, 2019: 141, 2020: 210
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto
- Kuvaus: Tarjolla olevien aloituspaiikkojen määrä
- Tiedon päivitys: vuosittain

3. Toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus kasvaa

Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20-24 vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin

- 20-24 vuotiaiden osuus / osuuden muutos edellisvuoteen:
- 2014: Lahti 20,8% / -0,9%, Tampere 13,6% / -0,6%, Kuopio 13,0% / -0,2%, Kotka 25,2% / -0,5%
- 2015: Lahti 21,1% / +0,2%, Tampere 13,6% / 0,0%, Kuopio 12,2% / -0,8%, Kotka 24,0% / -1,2%
- 2016: Lahti 21,4% / +0,3, Tampere 13,2% / -0,4%, Kuopio 11,8% / -0,4%, Kotka 23,7% / -0,3%
- 2017: Lahti 21,7% / +0,3%, Tampere 12,7% / -0,5%, Kuopio 11,4% / -0,4%, Kotka 22,0% / -1,7%
- 2018: Lahti 20,9 % / -0,8 %, Tampere 11,9 % / -0,8 %, Kuopio 11 % / -0,4 %, Kotka 20,1 % / -1,9 %
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20-24 vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin (Tampere, Kuopio ja Kotka)
- Tiedon päivitys: vuosittain

4. Työllisyysaste nousee vuoden 2008 tasolle vuoteen 2022 mennessä ja on yli 75 % vuonna 2030. (A2)

Työllisyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 64,2 %; 2016: 65,2 %; 2017: 66,5 %; 2018: 67,8 %, 2019: 69,8 %, 2020: 66,8 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (elokuu)
- Kuvaus: 18-64-vuotiaiden työllisten osuus saman ikäisestä väestöstä
- Tiedon päivitys: vuosittain

Nuorisotyöttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 26,4 %, 2016: 23,9 %, 2017: 23,9 %, 2018: 21,8 %, 2019: 20,8 %, 2020: 21,4 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (elokuu)
- Kuvaus: 15-24-vuotiaiden työttömien osuuden prosentteina 15-24-vuotiaasta työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

Työttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 18,9%, 2016: 18,1 %, 2017: 17,0 %, 2018: 15,2 %, 2019: 14,1 %, 2020: 16,7 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (elokuu)
- Kuvaus: Työttömien osuuden prosentteina työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

5. Uusien yritysten määrä kasvaa. (A1, A3, A4)

Uusien yritysten määrä

- Toteutuma: 2016 Q1: 168, 2017 Q1: 168, 2018 Q1: 199,
- 2019 Q1: 187, 2020 Q1: 203
- 2016: 545, 2017: 540, 2018: 648, 2019: 672
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ajanjakson aikana toimintansa aloittaneet yritykset, jotka ovat liiketoiminnasta tai kiinteistön käyttöoikeuden luovutuksesta arvonlisäverovelvollisia tai toimivat työnantajina. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät säätiöt, aatteelliset yhdistykset, julkiset viranomaiset ja uskonnolliset yhteisöt. Tilastoon sisältyvät valtion liikelaitokset mutta eivät kuntien liikelaitokset.
- Tiedon päivitys: vuosittain, neljännesvuosittain

6. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan elinkeinopolitiikkaan kasvaa. (A1, A2, A3, A4)

Kokonaisarvosana kunnan elinkeinopolitiikasta

- Toteutuma: 2014: 6,5; 2016: 6,4; 2018: 6,2; 2020: 6,76 (arvosana 2,84 muunnettu 1-5 asteikosta kouluarvosanaksi)
- Lähde: Elinkeinopoliittinen mittaristo (ELPO)-kysely, Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemykset kuntien elinkeinopolitiikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittymisestä.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Keskustan elinvoimaisuus kasvaa mitatusti. (A4)

Keskustan elinvoimalaskenta

- Toteutuma:
- Liiketilöiden määrä: 2016: 788; 2017: 804; 2018: 807; 2019: 810; 2020: 814 kpl
- Kuumien yritysten lkm. 2016: 376; 2017: 387; 2018: 378; 2019: 370; 2020: 368 kpl
- Vapaina olevien liikekiinteistöjen lkm. 2016: 108; 2017: 98; 2018: 98, 2019: 96; 2020: 83 kpl
- Elinvoimaluku: 2016: 2,68; 2017 = 2,78; 2018 = 2,68; 2019 : 2,636; 2020: 2,742
- Lähde: Elävät kaupunkikeskustat ry:n Elinvoimalaskenta
- Kuvaus: Vuosittain seurataan rajatun elinvoimaisen keskusta-alueen rajauksen sisältä a) liiketilöiden kokonaismäärää b) lauantaisten satunnaisien asiakkaiden saavutettavissa olevien keskustan kuluttajapalveluiden ja -kaupan liikkeiden määrää sekä ravintoloiden ja kahviloiden määrää = kuumat yritykset. c) vapaina olevien liikekiinteistöjen määrää sekä d) Elinvoimalukua, joka saadaan kaavasta (kuumat yritykset - vapaina olevat liiketilat) / asukasmäärä * 1 000.
- Tiedon päivitys: vuosittain

8. Yhdyskuntarakenne kehittyä kestävästi. (A4)

Asukkaiden osuus kestävästä liikkumisen vyöhykkeillä taajama-alueilla, % asukkaista

- Toteutuma: 2017 78%, 2018 77,9%, 2019: 77,9%
- Lähde: Elinympäristön tietopalvelu Liiteri (SYKE), raportoidaan myös yleiskaavan seurannassa
- Kuvaus: Taajama-alueella asuvien asukkaiden osuus (%) keskustan jalankulku- ja reunavyöhykkeellä, alakeskuksen jalankulkyvyöhykkeellä, intensiivisellä joukkoliikennevyöhykkeellä ja joukkoliikennevyöhykkeellä.
- Tiedon päivitys: Vuoden välein.

9. Lahden asukaskohtaiset khk-päästöt ovat -80 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2025 mennessä. (A1, A3)

Kasvihuonekaasupäästöjen määrän kehitys

- Toteutuma: 2013: asukasta kohti lasketut khk-päästöt Lahti -17 %, Nastola -18 % vuoden 1990 tasosta; 2016: Lahti - 37 %, 2017: Lahti - 47 % vuoden 1990 tasosta
- Lähde: Kasvener-laskentamalli ja CO2-raportti
- Kuvaus: Laskentamalli selvittää, kuinka paljon kunnan alueen energiankäytöstä, teollisuus- ja maataloustoiminnasta sekä jätteiden ja jätevesien käsittelystä syntyy vuoden aikana kasvihuonekaasupäästöjä. Laskenta noudattaa IPCC:n laskentaperiaatteita.
- Tiedon päivitys: noin kahden vuoden välein

10. Tapahtumien määrä kasvaa 3 % vuosittain. (A5, A6)

Tapahtumien määrä

- Toteutuma: Laskentamenetelmä syntyy tapahtumasuunnitelman päivitystyön myötä 2020
- Lähde: Päijät-Hämeen matkailu- ja tapahtumastrategia 2025 – Visit Lahti
- Kuvaus: Kansainvälisten kokousten kongressitiedot saadaan Visit Finlandilta. Muiden tapahtumien laskentaan luodaan kaupungille oma laskentamenetelmä vuonna 2018
- Tiedon päivitys: vuosittain

11. Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat. Luonnonsuojelualueiden osuus kokonaispinta-alasta kasvaa.

Alueen vesistöjen kunto

- Toteutuma: 2014 11 %, 2020: 21% järvien pinta-alasta ekologiselta tilaltaan hyvässä tai erinomaisessa luokassa
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus, tarkkailuraportit, vesienhoidon toimenpideohjelma
- Kuvaus: Kuvaus: Vesistöjen tilaa seurataan tarkkailuohjelman mukaisesti. Lahdessa oli vuonna 2020 kaupungin omassa tarkkailussa 16 järveä.
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa; 6-vuosittain

Merkittyjen virkistysreittien määrä

- Toteutuma: 2018: 761 km
- Lähde: Kaupunkiympäristön palvelualue
- Kuvaus: Merkittyjen virkistysreittien määrä kilometreinä
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa

Rauhoitettujen alueiden osuus kokonaispinta-alasta

- Toteutuma: 2016 1,8% 2017 1,8% 2018: Pinta-alasta 1,9% 2019: Pinta-alasta 1,9%
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus
- Kuvaus: Pinta-alaan suhteutettu rauhoitettujen alueiden osuus.
- Tiedon päivitys: vuosittain

B. Uudistumisen strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Asukkaiden tyytyväisyys kuntapalveluihin kasvaa. (B1)

Palvelutyytyväisyys kuntapalveluihin

- Toteutuma: 2015: 3,55; 2017: 3,46
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut - tutkimus (KAPA) Uusi KAPA-tutkimus tehdään syksyllä 2020.
- Kuvaus: Laaja asuinkuntaindeksi, yleinen palvelutyytyväisyys, asteikko 1-5, keskiarvo 54 palvelusta, vastaajina 18-79 -vuotiaat, satunnaisotot
- Tiedon päivitys: 2. vuoden välein

2. Kaupungin tilatehokkuus kasvaa (B1)

Tilatehokkuuden mittari

- Toteutuma: Koulukiinteistöt: 2019: 13,9 htm2/oppilas (koko maa: 13,6 htm2/oppilas) Päiväkodit: 2019: 11,3 htm2/lapsi (koko maa: 11,2 htm2/lapsi)
- Lähde: Tilakeskus ja Kiinteistötalouden instituutti (KTI)
- Kuvaus: Huoneistoala / oppilas kouluissa ja huoneistoala / lapsi päiväkodeissa. Nämä tilatehokkuuden mittarit on kehittänyt Kiinteistötalouden instituutti on kehittänyt yhdessä kuntien kanssa vuonna 2019.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

3. Toteutetut ja arvioidut strategialla toteuttavat kokeilut. (B2)

Strategialla toteuttavat kokeilut

- Toteutuma: 2018: Toteutetut 2, arvioidut 0, käynnissä 8 kokeilua. 2019: Toteutetut 3, arvioidut 1, käynnissä 3 kokeilua
- Lähde: Projektisalkku
- Kuvaus: Lukumäärä perustuu Lahden kaupungin projektisalkussa oleviin toteutuneisiin ja arvioituihin projekteihin, jotka on määritelty kokeiluiksi.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja

- Toteutuma: 2018: 3,93 2020 3,79
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen "Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja. Arviointiasteikko 1 = pitää erittäin huonosti paikkaansa, 2 = pitää huonosti paikkaansa, 3 = pitää jossain määrin paikkaansa, 4 = pitää hyvin paikkaansa, 5 = pitää erittäin hyvin paikkaansa.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

4. Kaupungin tulorahoitus vuonna 2022 riittää kattamaan nettoinvestoinnit. (B3)

Investointien tulorahoituksen osuus

- Toteutuma: 2016: 61,3 %; 2017: 89,9 %; 2018: 39,0%; 2019: 24,3%
- Lähde: tilinpäätös (kh toimialan toiminnallinen tavoite)
- Kuvaus: =100*vuosikate/investointien omahankintameno
- Tiedon päivitys: vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä

5. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan viestintään ja tiedottamiseen kasvaa. (B4)

Kunnan viestintä ja tiedottaminen,

- Toteutuma:
- 2016: 6,6 (koko maa 7,5, Päijät-Häme 7,2)
2018: 6,3 (koko maa 6,8, Päijät-Häme 6,7)
2020: -0,12 (koko maa +0,01, Päijät-Häme -0,13)
- Lähde: Kuntabarometri 2020 (ennen Elinkeinopoliittinen mittaristokysely), Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemys kuntien elinkeinopoliittisesta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittämisestä. Kuntabarometrissä ilmoitetaan kehityksen suunta 5-portaisessa asteikossa.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

C. Yhteisöllisyyden strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lapsivaikutuksia arvioidaan laajasti. (C1)

Lapsivaikutusten arviointi

- Toteutuma: Lapsivaikutusten arviointia on toteutettu, mutta sitä ei ole vielä dokumentoitu systemaattisesti päätösesityksiin. Lapsivaikutusten arviointi on osa kuntalaisvaikutusten ennakoarviointia joka jatkossa dokumentoidaan kaupungin uudistettavana asianhallintajärjestelmään.
- Lähde: Sivistyksen palvelualue & Konsernihallinto
- Kuvaus: Lapsivaikutusten arviointimalli on integroitu osaksi Kuntaliiton suosituksen mukaista vaikutusten ennakoarviointia. Arviointi sisällytetään osaksi päätöksentekoprosessia ja se dokumentoidaan kaupungin asianhallintajärjestelmään.
- Tiedon päivitys: vuosittain

2. Yksinäisyyden kokemus vähenee. (C1, C2, C3)

Ei yhtään läheistä ystävää, perusopetus 8. ja 9. lk %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
  - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 7,6 %, 2017: 6,9 %, 2019: 8,8 %
  - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 7 %, 2017: 7,8 %, 2019: 7,7 %
  - amatillinen oppilaitos 2013: 7,6 %, 2017: 4,1 %, 2019: 7,9 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet

- Toteutuma: 2013: 6,9 %; 2014: 11,5 %; 2015: 12 %
2018: 7,2 %
- Lähde: ATH-kysely (2017 lähtien FinSote-tutkimus) tai oma kysely
- Kuvaus: Kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSoten avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneita muutoksia eri väestöryhmissä ja alueittain. Vastaava kysely voidaan sisällyttää muihin kaupungin toteuttamiin tai osallistumisiin kyselyihin.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

3. Eri väestöryhmät ovat entistä terveempiä. (C1, C3)

Ikävakiointu sairastavuusindeksi

- 2016: 101,0; 2017: 100,0; 2018:99,9
Lähde: Kela/Terveyspantari
- Kuvaus: indeksin avulla pyritään havainnollistamaan sitä, miten tervettä tai sairasta alueen väestö on suhteessa koko maan väestön keskiarvoon (= 100). Luku on laskettu ikävakiointuna. Sairastavuusindeksi perustuu kolmeen tilastomuuttujaan: kuolleisuuteen, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen työikäisistä (16-64-vuotiaat) sekä lääkkeiden ja ravintovalmisteiden korvausoikeuksien haltijoiden osuuteen väestöstä. Niistä kukin on suhteutettu maan väestön keskiarvoon. Sairastavuusindeksi on näiden kolmen osaindeksin keskiarvo.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
  - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 15, %, 2017: 16,6 %, 2019: 19,6 %
  - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 16,4 %, 2017: 20,8 %, 2019: 22,4 %
  - amatillinen oppilaitos 2013: 22,6 %, 2017: 29,2 %, 2019: 23,1 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Koettu terveydentila on hyvä tai melko hyvä (%) vastaajista

- Toteutuma: 2017: 63 %,
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut -tutkimus (KAPA) täydennettynä kaupungin kysymyksillä tai oma/muu kysely
- Uusi KAPA-kysely tehdään syksyllä 2020
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

4. Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä kasvaa. (C3)**Aktiivisesti yhteisöjen toimintaan osallistuvat (%)**

- Toteutuma: 2018: 25,3 %
- Lähde: Kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus Fin-Sote
- Kuvaus: Osuus 18–79-vuotiaista, jotka osallistuvat aktiivisesti jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhteisön toimintaan (esimerkiksi urheiluseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta)
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

5. Koettu turvallisuus lisääntyy. (C2, C3)**Turvallinen olo koulussa 3–10 lk. (%)**

- Toteutuma: 2016: 90,3 % 2018: 90,5% 2020: 79,8%
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite "Minulla on turvallinen olo koulussa" arviointiasteikolla 4 = "Olen eri mieltä", 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8–10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa perusopetus 4. ja 5. lk, %, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
  - perusopetus 4. ja 5. lk 2017: 6,7 %, 2019: 7,4 %
  - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 8,3 %, 2017: 5,4 %, 2019: 4,7 %
  - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 1,4 %, 2017: 0,7 %, 2019: 0,7 %
  - ammatillinen oppilaitos 2013: 5,1 %, 2017: 3,1 %, 2019: 3,7 %.
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa perusopetus 4. ja 5. lk, %, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukion 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
  - perusopetus 4. ja 5. lk 2017: 1,7 %, 2019: 2,3 %
  - perusopetus 8. ja 9. lk 2017: 4,9 %, 2019: 5,0 %
  - lukio 1. ja 2. vuosi 2017: 7,7 %, 2019: 6,6 %
  - ammatillinen oppilaitos 2017: 10,4 %, 2019: 7,9 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

6. Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi lisääntyy. (C4)**Työhyvinvointikysely: Psykososiaalista kuormitusta mittavien väitämien kokonaiskeskiarvo**

- Toteutuma: 2020: 3,33 (arviointiasteikko yhdestä viiteen)
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Yhteenvedoindikaattori työhyvinvointikyselyn tuloksista koko henkilöstön osalta. Mittari uudistui tuoreimmassa työhyvinvointikyselyssä.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Työnantajamaine kehitty myönteisesti. (C4)**Työhyvinvointikysely, Suositeluindeksi NPS**

- Toteutuma: 2018: - 15,01 ja 2020: -9,04
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen "Kuinka todennäköisesti suosittelet Lahden kaupunkia työpaikkana perheenjäsenellesi tai ystävällesi?". Arviointiasteikko 0=Erittäin epätodennäköisesti, 10=Erittäin todennäköisesti. Suositelulukusymyksen vastaajat jaetaan kolmeen osaan: suositelijat (arvo 9-10), neutraalit (arvo 7-8), arvostelijat (arvo 0-6). Suositeluindeksi NPS = Suositelijat % - Arvostelijat %.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

8. Lasten osallisuutta lisätään kaupungin palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä kaupungin kaikissa lapsia koskevissa toiminnoissa. (C1, C2, C3)**Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin 3–10 lk. (%)**

- Toteutuma: 2016: 85,3 % 2018: 87,5% 2020: 73,8%
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite "Minulla on mahdollisuus vaikuttaa itseäni koskeviin asioihin." arviointiasteikolla 4 = "Olen eri mieltä", 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8–10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein.

9. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lasten määrä nousee merkittävästi. (C1, C2) **Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lukumäärä**

- Toteutuma kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (toukokuun tilanne):
Neljävuotiaat: 2016: 854, 2017: 716, 2018: 713, 2019: 859, 2020: 819
Viisivuotiaat: 2016: 849, 2017: 884, 2018: 778, 2019: 930, 2020: 914

Toiminnan tunnusluvut

SIVISTYKSEN PALVELUALUE

Varhaiskasvatuspalvelut	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Alle kouluikäisten lasten sijoittuminen					
Määrä	7 821	7 900	7 500	7 400	7 300
Varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa	4 139	4 200	3 350	3 350	3 350
Yksityisessä varhaiskasvatuksessa	1 435	1 200	1 600	1 600	1 600
Kotihoidon tuella	1 736	1 800	1 500	1 500	1 500
Perusopetus	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Oppilasmäärä	10 390	10 600	10 600	10 600	10 500
Vuosiopintuntia	16 773	18 144	16 324	17 066	17 640
Vuosiopintuntia / oppilas	1,61	1,71	1,54	1,61	1,68
Nuorisopalvelut	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Osallistuja- ja asiakasmäärä	228 370	200 000	200 000	195 000	195 000
Asiakaspalautteen keskiarvo	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
Erytistettyjen nuorten määrä ja asiakastytyväisyys	689	550	550	550	550
Työllisyyspalveluita käyttävien nuorten määrä, joista	4,6	4,2	4,2	4,2	4,2
työllistettyjen nuorten määrä ja sijoittuminen %	388	900	900	1 000	1 000
	195	180	180	180	180
	49	50	50	50	50
Osaaminen ja tieto	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Lukiokoulutus					
Opiskelijamäärä	2 179	2 150	2 200	2 200	2 200
Kursseja	2 250	2 400	2 200	2 200	2 200
Kursseja/opiskelija	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0
Kirjasto- ja tietopalvelut					
Lainaajia	40 272	40 000	40 000	40 000	40 000
Lainauksia /asukas	17,1	17,0	17,0	17,0	17,0
Verkkokäynnit / asukas	4,3	5,0	5,5	5,5	5,5
Liikuntapalvelut	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Kävijämäärät					
Maauimala	42 452	-	45 000	45 000	45 000
Kivimaan uimahalli	118 240	-	130 000	130 000	130 000
Saksalan uimahalli	81 010	-	85 000	85 000	85 000
Lahden uimahalli	103 599	-	115 000	115 000	115 000
Nastolan uimahalli	54 944	-	60 000	60 000	60 000
Kaupunginmuseo	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Lausunnot (arkeologia ja rakennustutkimus, muut)	305	220	280	290	310
Hankitut taideteokset (ostot ja lahjoitukset)	12	250	70	70	60
Kuvanvälitys (määrä)	46	2 500	190	200	200
Lapset ja nuoret asiakkaat (18 ikävuoteen saakka)	10 539	7 000	11 000	12 500	13 000

KAUPUNGINORKESTERI

Kaupunginorkesteri	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Julkisia konsertteja	78	80	80	80	80
Kuulijoita em. konserteissa	43 705	49 000	49 000	53 000	53 000
Muita esiintymisiä (tilausesiintymiset, ulkomaan konsertit, pienesiintymiset)	142	65	65	65	65
Kuulijoita yhteensä	61 010	54 000	54 000	58 000	58 000

KAUPUNGINTEATTERI

Kaupunginteatteri	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Näytäntöjen lkm.	282	300	250	250	250
Ensi-iltojen lkm.	9	8	7	7	7
Katsojamäärä	74 477	82 000	71 000	71 000	71 000
Lasten ja nuorten näytäntöjen lkm.	54	70	70	70	70
Yleisötyön tilaisuudet (ei esitys)	178	100	100	100	100
Oma tulorahoitus / katsoja	27,6 €	26,0 €	29,0 €	29,0 €	29,0 €

KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE

Kunnallistekniikka	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Katuja (km)	650	708	708	725	725
Erillisiä kevyen liikenteen väyliä (km)	166	167	167	184	184
Hoidettuja puistoja ja liikenneviheralueita (ha)	781	505	600	700	780
Leikkipuistoja ja leikkialueita (kpl)	159	157	155	153	151
Metsiä (ha)	6 922	6 944	6 944	6 944	6 944
Katupuita (kpl)	9 192	9 380	9 380	9 530	9 680
Venepaikkoja (kpl)	2 206	2 202	2 240	2 240	2 240
Maankäyttö ja aluehankkeet	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Kaupungin asemakaavoitettu alue yhteensä (ha)	9 730	9 770	9 790	9 800	9 810
Asemakaavoitettu asumisen k-ala/v	85 000	85 000	85 000	85 000	85 000
Kaupungin maanomistus yht. (ha)	12 755	12 860	12 900	12 900	12 900
Maanostot (ha/v)	28	50	50	50	50
Maanvuokrasopimukset yht. (kpl)	5 027	5 140	5 050	5 030	5 020
Tonttien luovutus (kpl/v)	110	115	50	70	100
Rekisteröidyt kiinteistöt (kpl/v)	400	500	500	400	200
Rakennuspaalutukset (kpl/v)	244	270	270	270	270
Asuntotoimen hallinnoimat vuokra-asunnot (lkm)	15	15	12	12	10
Rakennus- ja ympäristövalvonta	TP 2019	TA 2020	TA 2021	TS 2022	TS 2023
Käsitellyt rakennusluvut (kpl)	907	1 000	1 000	1 000	1 000
Valmistuneet rakennukset (kpl)	324	380	350	350	350
Valvottavia rakennuskohteita (kpl)	781	1 050	900	900	800
Suoritettavia katselmuksia (kpl)	1 447	1 400	1 600	1 600	1 500
Käsiteltäviä erityissuunnitelmia (kpl)	14 000	14 000	14 000	14 000	14 000
Elintarvikevalvontakohteita (kpl)	1 077	1 000	1 000	1 000	1 000
Elintarviketarkastuksia (kpl)	395	300	650	650	650
Elintarvikenäytteitä (kpl)	9	20	20	20	20
Talousvesinäytteitä (kpl)	91	90	90	90	90
Uimavesinäytteet (kpl)	259	300	300	300	300
Asunnon tarkastuksia (kpl)	121	150	150	150	150
Eläinsuojelutarkastuksia (kpl)	110	150	150	150	150
Eläinlääkärikäynnit virka-aikana (kpl)	2 228	2 200	2 200	2 200	2 200
Eläinlääkärikäynnit päivystys (kpl)	248	400	400	400	400
Ympäristölupakohteet (kpl)	100	100	100	100	100
Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset	38	54	50	50	50
Luonnonsuojelulla suojeltuja alueita (ha)	993	1 000	1 200	1 250	1 300
Käsitellyt jätemaksumuistutukset (kpl)	178	150	320	320	320
Jätehuoltomääräyksistä poikkeamiset (kpl)	133	100	130	130	130
Jätehuoltomääräysten mukaisia ilmoituksia	1 468	1 300	1 300	1 300	1 300

30 kuukauden muutos- ja uudistumishjelma (talouden tasapaino-ohjelma)

Tulojen ja menojen pysyvä vaikutus, 1 000 €	2021	2022	2023	2021-2023
Tulojen lisääminen	9 500			9 500
Kunnallisveron korotus +0,5 %-yksikköä	9 500			9 500
Menojen vähentäminen	-12 200	-9 900	-7 450	-29 550
Konsernihallinto	-3 500	-1 064	-1 064	-5 628
Sivistyksen palvelualue	-6 000	-8 000	-5 550	-19 550
Kaupunkiympäristön palvelualue	-2 700	-836	-836	-4 372
Yhteensä	21 700	9 900	7 450	39 050
Investoinnit ja poistot, 1 000 €	2021	2022	2023	2021-2023
Investointien vähentäminen	-5 300	-11 000	-23 900	-40 200
Kiinteä omaisuus	-4 500	-2 500	-2 500	-9 500
Talonrakennusinvestoinnit	-800	-8 500	-21 400	-30 700
Poistoajan pidentäminen	-1 000			-1 000
Vt 12 Lahden eteläisen kehätien poistoajan pidennys 5 v	-1 000			-1 000
Yhteensä	6 300	11 000	23 900	41 200
Tulojen kertaluontoinen vaikutus, 1 000 €	2021	2022	2023	2021-2023
Tulojen lisääminen	2 000			2 000
Omaisuuksien myyntivoitto	2 000			2 000
Yhteensä	2 000			2 000

Lahden muutos- ja uudistumishjelma

Lahden kaupunki on valmistellut muutos- ja uudistumishjelmaa, joka tavoittelee talouden tasapainoa 30 kuukauden aikana vuoden 2021 alusta lukien. Ensimmäiset toimenpiteet sisältyvät vuoden 2021 talousarvioon.

Ohjelma tähtää talouden tasapainon lisäksi toiminnan ja toimintamallien nopeaan uudistamiseen. Samalla pyritään varmistamaan tarvittavat resurssit Lahden elinvoiman ja kilpailukykyyn vahvistamiseksi.

Valmistelun lähtökohtia ovat toiminnan kehittäminen (palveluverkot, sähköiset palvelut, automaattiset prosessit), toimintakulujen ja investointien tarkastelu (toimitilat, tukipalvelut, henkilöstö, poistot, investointien toteutus) sekä tulopohjan vahvistaminen (verot, osingot, omaisuuden myynti).

Elinvoiman ja kilpailukykyyn vahvistaminen on edellytys Lahden menestykselle 2020-luvulla. Viimeisen vuosikymmenen aikana Lahdessa on tehty merkittäviä investointeja ja strategisia linjauksia, joiden hyödyntäminen edellyttää panostuksia lähivuosina. Muutos- ja uudistumishjelma pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen.

Toimenpiteiden laadinta ja toteutus on ensisijaisesti palvelualueiden vastuulla. Toimenpiteet tarkentuvat valmistelun edetessä. Ohjelman toteutukseen laaditaan seurantamalli ja sen etenemisestä raportoidaan kaupunginhallitukselle vuosineljänneksittäin. Samalla arvioidaan mahdollisia toimintaympäristön muutoksia.

Talousarviokokousten aikataulu vuonna 2020

Kaupunginhallituksen talousarviokokoukset pidetään Sibeliustalolla seuraavasti:

maanantaina 26.10.2020

kello	8.30	Aamukahvi, Metsähalli
"	9.00	Kokous Puusepän Verstaassa Talousarvion esittelyt
		Talousarvioehdotuksen yleisesittely / kaupunginjohtaja
		Palvelualuekohtaiset esittelyt / sivistysjohtaja (opetus- ja kasvatusjohtaja ja päivähoitojohtaja Teamsissä kysymyksiä varten)
"	11.45	Ruokailu Metsähallissa
"	12.30	Kokous jatkuu
		Palvelualuekohtaiset esittelyt jatkuvat / konsernipalvelujohtaja, kaupunkikehitysjohtaja
"	14.00	Kahvi, Metsähalli
"	14.15	Kokous jatkuu
"	15.30	Kh:n normaali kokous alkaa

tiistaina 27.10.2020

kello	8.30	Aamukahvi, Metsähalli
"	9.00	Kokous Puusepän Verstaassa
"	11.30	Ruokailu Metsähallissa
"	12.15	Kokous jatkuu
"	13.45	Kahvi, Metsähalli
"	14.00	Kokous jatkuu

keskiviikkona 28.10.2020 (VARAPÄIVÄ) Kaupungintalolla

kello	10.00	Aamukahvi, kokoushuone 221
"	10.30	Kokous kh:n salissa alkaa

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

Nastolan aluejohtokunnan lähetekeskustelu Lahden kaupungin talouden ja toiminnan suunnittelusta vuosille 2021 – 2023 sekä osallisuus ja hyvinvointipalvelujen vastuualueen talousarvioesityksestä vuodelle 2021

D/1546/02.02.00.00.01/2020

Asian valmistelija /
Lisätietojen antaja

Controller Anu Vesikukka puh. 044 416 3328
Projektityöntekijä Sanna Virta puh. 044 482 6390

Päätös

Aluejohtokunta merkitsi asian käsittelyn, käydyn lähetekeskustelun ja esittelyt tiedoksi.

Päätösehdotus

Erityisasiantuntija Päivi Pitkänen

Aluejohtokunta merkitsee asian käsittelyn, käydyn lähetekeskustelun ja esittelyt tiedoksi. Edelleen aluejohtokunta esittää kokouksessa tehdyn kannanottonsa sekä muutosehdotuksensa kaupungin sekä Osallisuus ja hyvinvointipalveluiden vastuualueen taloussuunnitelmaehdotuksen luonnokseen.

Aluejohtokunta tarkastaa pöytäkirjan tämän asian osalta heti.

Perusteluosa

Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvion sekä vuosien 2021 – 2023 taloussuunnitelman laadintaohjeet

Kaupunginhallitus jätti asian pöydälle kokouksessaan 15.6.2020 § 165.

Käsittely kaupunginhallituksessa 22.6.2020 § 164.

Kaupunginjohtaja esitti seuraavat muutokset pöydälle jääneeseen päätösehdotukseen ja perusteluosaan:

1) lisätään seuraavat uudet kappaleet perusteluosaan kahdeksanneksi, yhdeksänneksi ja kymmenenneksi kappaleeksi sekä taulukko 1: *”Talouden tasapainon saavuttamiseksi on tarkasteltava yhtäaikaaisesti tulojen kasvattamisen, menojen pienentämisen’ omaisuuden realisoimisen ja tuoton sekä veronkorotusten mahdollisuuksia. Tarkastelussa on otettava huomioon lainsäädännön asettamat rajoitukset ja mahdollisuudet. Talouden tasapainottamistarve vuonna 2021 on yhteensä noin 45 milj. euroa kevään 2020 veroennustetietojen mukaan.*

Laadintaohjeen mukaisessa kehyksessä vuodelle 2021 on huomioitu 1 %-yksikön veronkorotus, menojen vähentäminen noin -5 % ja

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

tulojen väheneminen noin -2 %.

Taulukko 1. Vaihtoehdot 45 milj. euron tasapainottamistarpeelle

Vero% muutos	Veronkorotus (milj. euroa)	Menojen leikkaus ilman Hykyä ja sisäisiä eriä	% menoista	Menojen leikkaus Hyky	% menoista	Tulojen lisäys	% tuloista
0,00 %	0,0	-45,0	-12 %	-45,0	-11 %	45,0	49 %
0,25 %	4,8	-40,2	-10 %	-40,2	-10 %	40,2	44 %
0,50 %	9,5	-35,5	-9 %	-35,5	-9 %	35,5	39 %
0,75 %	14,3	-30,7	-8 %	-30,7	-8 %	30,7	34 %
1,00 %	19,0	-26,0	-7 %	-26,0	-6 %	26,0	29 %
1,25 %	23,8	-21,2	-5 %	-21,2	-5 %	21,2	23 %
1,50 %	28,6	-16,4	-4 %	-16,4	-4 %	16,4	18 %
1,75 %	33,4	-11,6	-3 %	-11,6	-3 %	11,6	13 %
2,00 %	38,2	-6,8	-2 %	-6,8	-2 %	6,8	7 %
2,25 %	43,0	-2,0	-1 %	-2,0	0 %	2,0	2 %
2,50 %	47,8	2,8	1 %	2,8	1 %	-2,8	-3 %

Mikäli veronkorotus halutaan korvata esim. kaupungin omien menojen (menot ilman Hykyä) leikkaamisella, se tarkoittaa menojen vähentämistä 10 %:lla kehyslaskelman 5 %:n sijaan.”

2) perusteluosan kymmenennen kappaleen kolmas lause muutetaan kuulumaan seuraavasti: *”Palvelujen rakenne, laatu ja taso on asetettava uudelleen taloudellisten reunaehtojen mukaisesti, huomioiden lainsäädännön asettamat vaatimukset.”*

3) perusteluosan kymmenennen kappaleen neljänneksi lauseeksi lisätään seuraava lause: *”Palvelujen priorisoinnin ja kehittämisen yhteydessä tulee tehdä vaikuttavuuden arviointia.”*

4) päätösehdotukseen lisätään seuraavat uudet kappaleet: *”Lisäksi kaupunginhallitus päättää esittää kaupunginvaltuustolle käyttösuunnitelmien uudelleentarkastelun (Kh 20.4.2020 §106) tuloksena lisätalousarvion valtuuston kokoukseen 5.10.2020.*

Samalla kaupunginhallitus päättää, että verotuloarvion ja toimintaympäristön mahdolliset muutokset raportoidaan kaupunginhallitukselle säännöllisesti ja mahdolliset muutokset otetaan huomioon talousarviosuunnittelutyössä ja kaupunginjohtajan talousarvioesityksen käsittelyssä syksyn 2020 aikana.

Kaupunginhallitus päättää erikseen 28.9. mennessä talousarvioesityksessä sovellettavista veroprosenteista. Talousarvion valmistelussa käytetään nykyisiä veroprosentteja.

Liitteenä olevaan laadintaohjeeseen tehdään em. muutokset niin, että verotuloarviota alennetaan 19 milj. eurolla ja korotetaan muita tuloja 19 milj. eurolla.

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

Kaupunginhallitus edellyttää viranhaltijoiden valmistelevan vaihtoehtoisia toimenpiteitä 14.9. mennessä talouden tasapainon saavuttamiseksi.

Kaupunginjohtaja valmistelee kaupunginhallitukselle talousarvion yhteydessä esiteltävän 30 kuukauden talouden tasapaino-ohjelman.”

”Konsernipalvelut/ talouspalvelut 15.6.2020

Hallintosäännön § 36 Talousarvion laadinta- ja toimeenpano-ohjeet määrittelee, että: ”Kaupunginhallitus antaa lautakunnille, alaisilleen jaostoille ja johtokunnille sekä palvelualueille ja alaisilleen taseyksiköille tarvittavat talousarvion laadinta- ja toimeenpano-ohjeet.”

Taloussuunnittelussa on valmisteltu esitys vuoden 2021 talousarvion ja vuosien 2021 – 2023 taloussuunnitelman laadintaohjeiksi sekä talouden kehikseksi vuosille 2021 – 2023 (liite1). Käyttötalouden ohjeistukseen keskittyvät laadintaohjeet käynnistävät kaupungin taloussuunnitelmatyön. Liitteenä 1 on Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvion ja vuosien 2021-2023 taloussuunnitelman laadintaohjeet.

Yleinen taloustilanne

Valtiovarainministeriön 16.4.2020 julkistaman Kuntatalousohjelman 2021 mukaan kuntatalouden kehitys on ollut heikkoa ja näkymät vaikeat jo useamman vuoden, eikä vuosi 2019 tuonut tähän poikkeusta. Kuntatalouden heikkenemisen taustalla oli ennen kaikkea kuntien vuosikatteen heikkeneminen toimintakulujen voimakkaan kasvun ja verotulojen vaimean kasvun seurauksena.

Vuodesta 2020 muodostuu kuntataloudessa koronapandemian seurauksena selvästi heikompi kuin mitä syksyn 2019 kuntatalousohjelmassa ennustettiin. Kuntien menoja kasvattavat väestön ikääntymisestä johtuvien sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvun ja hallitusohjelman mukaisten menolisäysten lisäksi uutena tekijänä koronakriisistä aiheutuvat lisäkustannukset. Kaikkienensa toimintatulot laskevat hieman viime vuodesta. Kuntatalouden toimintakate heikkenee toimintamenojen kasvun ja toimintatulojen laskun seurauksena noin -5,7 prosenttia.

Kuntien verotulojen kasvu kiihtyy ensi vuonna ja kehitys palaa normaaliuralleen koronapandemian vaikutusten väistyessä. Kuntatalouden menot kasvavat kehyskaudella tuloja nopeammin.

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

Väestön ikääntyminen lisää sosiaali- ja terveystalouden kasvua ja heikentää verotulojen kehitystä. Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta pysyy kehyskaudella painelaskelman mukaan 2,8–3,4 mrd. euroa negatiivisena. Myös kuntatalouden lainakanta jatkaa ripeää kasvuaan. Kriisin väistyttyä korostuu entisestään tarve kuntasektorin kestävyttä parantaviin rakenteellisiin uudistuksiin. (Lähde: Kuntatalousohjelma 2021/VM)

Lahden kaupungin taloustilanne ja talouden tasapainottaminen
Talouden tasapainotavoite on erittäin haasteellinen ja päivitetyn Kuntatalousohjelman 2021 esittelemät kuntatalouden kehitysnäkymät tuovat tavoitteelle vielä oman lisähaasteensa. Lahden kaupungin tulos vuonna 2019 oli -20,6 milj. euroa ja vuosikate oli 26,4 milj. euroa. Kehyksen ja taloussuunnitelman valmistelun lähtökohdissa on isona haasteena vuoden 2019 toteutunut alijäämä sekä vuoden 2020 koronaepidemian ja poikkeusolojen aiheuttama epävarmuus ja taloudelliset haasteet. Lahden kaupungin voimassa olevan Toiminnan ja talouden tasapaino –ohjelman 2019–2022 toimenpiteet eivät riitä tasapainoisen talousarvion toteutumiseen ja uusia toimenpiteitä on lisättävä.

Lahden kaupungin tilinpäätöksessä taseeseen kertynyttä ylijäämää on 131 milj. euroa. Mikäli talouden tasapainottamiseksi ei toteuteta uusia toimenpiteitä, ylijäämä on kulutettu pois suunnittelukaudella. Tämä johtaa merkittävään velkaantumisen kasvuun ja palvelutuotannon heikkenemiseen.

Lahden kaupungin elinvoiman varmistaminen edellyttää toimenpiteiden käynnistämisen jo vuonna 2020 ja taseen ylijäämä mahdollistaa tasapainottamistoimenpiteiden jatkamisen vuosina 2021 ja 2022.

Talouden tasapainon varmistaminen edellyttää tehokasta edunvalvontaa sekä valtiontukien ja avustuksien aktiivista hakemista. Verotulojen merkittävä aleneminen luo vahvan paineen veronkorotuksille. Kaupungin on myös selvitettävä mahdollisuuksia omaisuuden myynnille niin, että myyntivoitoksi tavoitellaan vähintään mahdollisen elvytyspaketin ja elinvoimainvestointien omarahoitusosuuden suuruutta.

Edellä mainittujen lisäksi palvelualueiden on tehostettava, keskitettävä ja priorisoitava toimintaansa sekä hyödynnettävä digitalisaation mahdollisuuksia enenevässä määrin. Muutoksista on saatava pitkävaikutteisia ja pysyviä muutoksia

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

kustannusrakenteeseen menojen alenemisena ja tulojen lisääntymisenä.

Palvelualueiden tulee selvittää mahdollisuudet yhteistyössä toteuttaville palveluille. Poikkeusoloaikojen uudet toiminnot ja kokemukset tulee tunnistaa ja niistä saadut hyvät käytänteet on otettava huomioon toiminnan suunnittelussa. Palvelujen rakenne, laatu ja taso on asetettava uudelleen taloudellisten reunaehtojen mukaisesti.

Henkilöstön eläköitymisten ja irtisanoutumisten yhteydessä tulee tarkastella mahdollisuuksia tehtävien uudelleen järjestelyille ja henkilöstövähennyksille. Toimitiloja tulee vähentää ja palveluverkkoa tiivistää. Palveluja kehitetään ja hintojen nousua kompensoidaan tuloja lisäämällä ja/tai menoja vähentämällä. Investointisuunnitelma laskee hitaasti, mutta on edelleen koko suunnitelmakauden ajan korkealla tasolla. Investoinnit suunnitellaan kasvua tukeviksi ja tulopohjaa vahvistaviksi.

Talouskehityksen tunnuslukuja

Käyttötalous sekä vero- ja muu rahoitus:

Toimintamenoihin 2021 esitetään noin 1,4 milj. euron (-0,2 %) menojen vähennystä vuoden 2020 talousarvioon nähden.

Suunnitelmavuoden 2022 menokasvuksi arvioidaan 1,2 prosenttia ja suunnitelmavuodelle 2023 1,6 prosentin vuotuista menokasvua.

Toimintatulojen arvioidaan alenevan talousarviovuonna noin 2,7 milj. euroa (-1,7 %). Suunnitelmavuosina tulojen arvioidaan kääntyvän kasvuun (2022; 1,3 %, 2023; 2,4%).

Laadintaohjeen laskelmissa on teknisenä lähtötietona vuoden 2020 verotasot ja Kuntaliiton julkaiseman veroennustekehikon avulla laaditut verotuloennusteet. Verotulojen arvioidaan näiden ennakkotietojen pohjalta kasvavan vuonna 2021 noin 7,2 prosenttia ja valtionosuuksien laskevan -5,1 prosenttia.

Investoinnit ja lainanotto:

Investointisuunnitelmaesitys taloussuunnitelmakaudelle on bruttona noin 218,4 milj. euroa. Investointitason arvioidaan alenevan hitaasti vuosittain, kun mm. eteläisen kehätien mittava investointi valmistuu vuoden 2020 lopussa. Talousarviovuoden investoinneista noin puolet rahoitetaan pitkäaikaista lainaa lisäämällä.

Kaupunginhallituksen hyväksytyt esitetyt laadintaohjeet sekä

Lahden kaupunki
Nastolan aluejohtokunta

Päätöspäivämäärä
18.08.2020 § 22

talouden kehykset siirtyy talousarvion valmisteluvastuu konsernihallintoon ja palvelualueille, jotka valmistelevat esityksensä kesän aikana.

Lautakunnat, jaostot ja johtokunnat antavat omat esityksensä talousarvioksi elokuun aikana. Määrällinen henkilöstösuunnittelu tehdään kesäkuussa henkilöstöpalvelujen ohjeistuksen mukaisesti. Henkilöstösuunnittelun laadullinen osio palautetaan henkilöstöpalveluihin viimeistään 28.8.2020. Talousarvion kokoaminen alkaa talouspalveluissa 2.9.2020. Kaupunginjohtaja julkistaa talousarvioesityksensä 6.10.2020. Kaupunginhallitus käsittelee taloussuunnitelmaa 26. – 28.10.2020 ja kaupunginvaltuusto päättää vuoden 2021 verotasoista 9.11.2020 sekä talousarviosta ja taloussuunnitelmasta 23.11.2020.” (KH 22.6.2020 §164)

Konsernihallinnossa on valmisteltu Osallisuus- ja hyvinvointipalvelujen vastuualueen talousarvioesitys annettujen ohjeiden mukaisesti. Liitteenä 2 on vastuualueen talousarvioesitys. Erityisasiantuntija Päivi Pitkänen esittelee Osallisuus ja hyvinvointipalveluiden vastuualueen talouden ja toiminnan suunnittelun tilannetta sekä alustavaa talousarvioehdotusluonnosta kokouksessa. Aluejohtokunta käy esitysten pohjalta lähetekeskustelun Osallisuus ja hyvinvointipalveluiden vastuualueen talousarvioluonnoksesta sekä antaa mahdollisen muutosehdotuksensa luonnokseen.

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto

Toimenpiteet

Ote: osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto, kaupunginhallitus, kaupunginjohtaja Pekka Timonen

Ote tiedoksi: hyvinvointijohtaja Mikko Komulainen, konsernipalvelujohtaja Mika Mäkinen

Liitteenä

1. Lahden kaupungin vuoden 2021 talousarvion ja vuosien 2021 - 2023 taloussuunnitelman laadintaohjeet
2. Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastuualueen talousarvioesitys 2021 - 2023

Liite 4 278 §

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Jenna Koskelon muutosehdotus = EI

(s. 16 Henkilöstösuunnitelma)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~	1		
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~	1		
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	6	5	

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Toni Putulan muutosehdotus = Ei

(s. 41 Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja tappiot)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~	1		
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~		1	
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	5	6	

Liite 6 278 §

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginhallituksen jäsen Sonja Falkin muutosehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Pekka Komun muutosehdotus = EI

(s. 44 palvelujen ostot)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~		1	
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~		1	
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~		1	
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~	1		
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~	1		
Mäntylä, Aleksii ~~Kaikkonen, Jouni~~		1	
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~	1		
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~	1		
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~	1		
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~	1		
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~		1	
Yhteensä	6	5	

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Pekka Komun muutosehdotus = EI

(s. 46)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~		1	
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~		1	
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~		1	
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~	1		
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~		1	
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~		1	
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~	1		
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~	1		
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~	1		
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~		1	
Yhteensä	4	7	

Liite 8 278 §

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginhallituksen jäsen Pekka Komun muutosehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen II vpj:n Aleksi Mäntylän muutosehdotus = EI

(s. 47)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~		1	
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~		1	
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	4	7	

Liite 9 278 §

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Toni Putulan muutosehdotus = EI

(s. 63 joukkoliikenne)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~	1		
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~	1		
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	6	5	

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Toni Putulan muutosehdotus = Ei

(s. 69 kunnallisvero)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~		1	
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~		1	
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	4	7	

ÄÄNESTYSLISTA

Lahden kaupunginhallituksen kokouksesta lokakuun 27. päivänä 2020

Kaupunginjohtajan muutettu päätösehdotus = JAA

Kaupunginhallituksen jäsen Toni Putulan muutosehdotus = EI

(s. 77)

	Jaa	Ei	Huomautuksia
Komu, Pekka ~~Savurinne, Reijo~~	1		
Basboga, Alettin ~~Lempinen, Kari~~	1		
Laakso, Jetta ~~Mäkinen, Sanna~~	1		
Koskelo, Jenna ~~Uotinen, Piia~~		1	
Falk, Sonja ~~Kaartinen, Leena~~		1	
Mäntylä, Aleksi ~~Kaikkonen, Jouni~~	1		
Lehto, Rami ~~Tuomi, Maarit~~		1	
Putula, Toni ~~Niinistö, Sari~~		1	
Vahter, Merja ~~Salakka, Helena~~		1	
Rostedt, Juha ~~McCarron, Francis~~		1	
Hildén, Sirkku ~~Viinikka, Anneli~~	1		
Yhteensä	5	6	

OIKAISUVAATIMUSOHJEET JA VALITUSOSOITUS

Liitetään pöytäkirjaan

Lahden kaupunki
Toimielin:
Kaupunginhallitus

Kunnallisasiat
Kokouspäivämäärä:
27.10.2020

MUUTOKSENHAKUKIELLOT

Kieltojen perusteet	Seuraavista päätöksistä ei saa tehdä kuntalain 136 §:n mukaan oikaisuvaatimusta eikä kunnallisvalitusta, koska päätös koskee vain valmistelua tai täytäntöönpanoa. Pykälät: 278
	Hallintolainkäyttölaki 5 § 1 mom. /muun lainsäädännön mukaan seuraaviin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla. Pykälät ja valituskieltojen perusteet Pöytäkirjan §:n osalta muutoksenhakuoikeus on siten rajoitettu, että kunnallisen virkaehtosopimuksen 26 §:n mukaan viranhaltija ei saa valittamalla hakea muutosta viranomaisen päätökseen tai saattaa sitä oikaisuvaatimuksin tai hallintovalitusasiana käsiteltäväksi siltä osin kuin päätös koskee viranhaltijan palvelussuhteen ehtoja, jos hänellä tai viranhaltijayhdistyksellä on oikeus panna asia vireille työtuomioistuimessa.

OIKAISUVAATIMUSOHJEET

Oikaisuvaatimusviranomaisen ja -aika	Kuntalain 89 §:n 1 mom. mukaan päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla, mikäli niistä voidaan tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus. Seuraaviin päätöksiin tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.
	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, ja sen yhteystiedot: Toimielin: Lahden kaupunginhallitus Postiosoite: PL 202, 15101 Lahti Käyntiosoite: Lahden Palvelutori, Lahti-Piste, Kauppakeskus Trio, 2. krs, Aleksanterinkatu 18 Puh.: (03) 814 11 Faksi: (03) 814 2244 Sähköpostiosoite: kirjaamo@lahti.fi Aukioloaika: klo 9-18 Pykälät: Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valituksen tekoon oikeutetun katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa. Oikaisuvaatimusaika taloudellisin ja tuotannollisin perustein tehdystä irtisanomista koskevasta päätöksestä alkaa kuluu vasta irtisanomisajan päätyttyä.
Oikaisuvaatimuksen sisältö	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen sekä sen tekijä ja yhteystiedot.

VALITUSOSOITUS

Valitusviranomaisen ja valitusaika	Seuraaviin päätöksiin voidaan hakea muutosta kirjallisella valituksella. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saa hakea muutosta kunnallisvalituksin vain se, joka on tehnyt oikaisuvaatimuksen. Mikäli päätös on oikaisuvaatimuksen johdosta muuttunut, saa päätökseen hakea muutosta kunnallisvalituksin myös asianosainen sekä kunnan jäsen.
---	---

	<p>Valitusviranomaisen ja sen yhteystiedot</p> <p>Hämeenlinnan hallinto-oikeus www.oikeus.fi/hao/hameenlinna Raatihuoneenkatu 1 13100 Hämeenlinna 029 56 42200 Telekopio 029 56 42269 hameenlinna.hao(at)oikeus.fi Valituksen voi tehdä myös hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa osoitteessa https://asiointi2.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet</p> <p>Kunnallisvalitus, pykälät:</p>	<p>Valitusaika: 30 päivää</p>
	<p>Valitusviranomaisen ja sen yhteystiedot:</p> <p>Hämeenlinnan hallinto-oikeus www.oikeus.fi/hao/hameenlinna Raatihuoneenkatu 1 13100 Hämeenlinna 029 56 42200 Telekopio 029 56 42269 hameenlinna.hao(at)oikeus.fi Valituksen voi tehdä myös hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa osoitteessa https://asiointi2.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet</p> <p>Hallintovalitus, pykälät:</p>	<p>Valitusaika: 30 päivää</p>
	<p>Valitusaika alkaa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnallisvalituksen tekoon oikeutetun katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa. Valitusaikaa laskettaessa tiedoksisaantipäivää ei oteta lukuun.</p>	
Valituskirjelmä	<p>Valitus tehdään kirjallisesti. Valituskirjelmässä, joka on osoitettava valitusviranomaiselle, on ilmoitettava</p> <ul style="list-style-type: none"> - päätös, johon haetaan muutosta - miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi; sekä - perusteet, joilla muutosta vaaditaan. <p>Valituskirjelmässä on ilmoitettava valittajan tai kirjelmän muun laatijan nimi ja kotikunta sekä postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa.</p> <p>Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä.</p> <p>Valituskirjelmään on liitettävä</p> <ul style="list-style-type: none"> - päätös, johon haetaan muutosta, alkuperäisenä tai jäljennöksenä - todistus siitä, minä päivänä päätös on annettu tiedoksi tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta - asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle. <p>Asiamiehen on tarvittaessa esitettävä valtakirja (HLL 21 §).</p>	
Valitusasiakirjojen toimittaminen	<p>Valitusasiakirjat on toimitettava valitusviranomaiselle valitusajan kuluessa ennen sen viimeisen päivän virka-ajan päättymistä. Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto tai arkilauantai, saa valitusasiakirjat toimittaa ensimmäisenä sen jälkeisenä arkipäivänä.</p> <p>Omalla vastuulla valitusasiakirjat voi lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Postiin valitusasiakirjat on jätettävä niin ajoissa, että ne ehtivät perille valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä.</p>	
Tuomioistuinmaksut	<p>Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 2 §:n mukaan peritään hallinto-oikeudessa ja markkinaoikeudessa oikeudenkäyntimaksuja ja hakemusmaksuja korvauksena asian käsittelystä ja suorite- tuista toimenpiteistä tuomioistuimissa 4 ja 5 §:n poikkeuksia lukuun ottamatta. Valituksen käsitte-</p>	

	lyn maksullisuudesta saa tietoja valitusviranomaiselta.
Lisätiedot	Yksityiskohtainen oikaisuvaatimusohje / valitusosoitus liitetään pöytäkirjanotteeseen. Hankinta-asioita (pykälät) koskeva oikaisuohje ja valitusosoitus on pöytäkirjan erillisenä liitteenä.